CARTEA I

CLIO

NOTIŢĂ ISTORICĂ

Cartea 1 cuprinde preliminariile conflictului greco-persan şi unele incursiuni în istoria popoarelor asiatice care au venit în contact cu grecii. Această carte, care conţine cele mai multe straturi redacţionale şi face corp comun cu cartea a III-a, constituia iniţial, după toată probabilitatea, o istorie a Persiei (Persica).

Planul de redactare al cărţii I este următorul:

1. Cap. I-V echivalează cu o scurtă introducere privitoare la întreaga operă; în această introducere se pot distinge două părţi: a) prezentarea subiectului operei şi a scopului urmărit; b) fixarea începuturilor conflictului dintre greci şi perşi.

2. Cap. VI-*XCTV, despre care avem tot temeiul să presupunem că alcătuiau povestiri lydiene,* (Lydiaca) *conţin istoria Lydiei din secolul al VII-lea î.e.n., sub dinastia Mermnazilor, până la căderea oraşului Sardes sub perşi (546 î.e.n.). În redactarea finală, Herodot a introdus în acest grup de capitole istoria cetăţilor greceşti din Asia Mică cucerite de lydieni, pentru a stabili un echilibru între relatările dintre* barbari *(străini) şi cele referitoare la* greci. *Când a făcut această intercalare, Herodot a avut în vedere descrierea progresivă a conflictului dintre* barbari *şi* greoi.

3. Ultimul mare grup de capitole din cartea 1, cap. XCV-CCXVI, cuprinde istoria închegării regatului „medo perstţn şi extinderea acestuia până la ţărmurile Mediteranei, subjugarea cetăţilor greceşti din Asia Mică, descrierea moravurilor populaţiilor din Iran şi Babilonia, precum şi o biograf le. romanţată îi. Iuij Qyrus.

În centrul acestei ultime diviziuni. Herodot a intercalat istoria rezistenţei grecilor asiatici împotriva perşilor, stăruind îndelung asupra trecutului coloniilor greceşti (cap. CXXX-CLXXV).

În afară de istoria ciocnirii dintre lydieni şi greci şi a celei dintre perşi şi greci, cartea I conţine şi părţi mai

dezvoltate şi simple aluzii la istoria asiro-babilonienilor, a medo-perşilor şi a

A. PIA i KOW SIvi *sciţilor din Asia. Pentru urmărirea mai lesnicioasă a datelor privitoare la istoria Orientului cuprinse în cartea I, vom face o scurtă expunere asupra poziţiei geografice, originii etnice ţi istoriei acestor popoare, deoarece materialul documentar strâns de Herodot este lipsit de criterii cronologice ţi expus conform necesităţilor povestirii.*

La începutul mileniului I î.e.n., regiunile dintre Tigru şi *Eufrat au fost dominate de asiro-babilonieni, pomeniţi de Herodot în cartea I, cap. XCV. Aţa cum precizează Herodot, puterea asirienilor, de neam semit, a avut ca punct de plecare regiunea Tigrului superior, cu centrele Ninive* şi *Aştur. Istoria asiriană este bine cunoscută începând din secolul al XI-lea* î.e.n., *datorită unei cronici din faimoasa bibliotecă cu texte cuneiforme a lui Aţţurbanipal, unul din ultimii regi asirieni.*

În secolul al X-lea î.e.n., statul asirian de tip sclavagist oriental, în care puterea era deţinută de aristocraţia militară, începe o vastă campanie de cuceriri. Uriaşa extindere pe care o capătă statul asirian provoacă însă în curând o gravă criză politică ţi socială, datorită răscoalelor din ţinuturile supuse samavolnic ţi masivelor strămutări de populaţii în vederea sporirii nesăbuite a mâinii de lucru sclavagiste 1. Această criză era agravată de contradicţiile pe tărâm politic şi economic ivite între diferitele pături ale clasei dominante, în fruntea căreia se aflau marii proprietari de pământ şi sclavi ţi locuitorii centrelor orăşeneşti a. *Asiria cunoaşte o trecătoare înviorare sub domnia lui Tielatpălassar ăl IIT – le-a (745 – 727 î.e.n.). Acest rege, prin unele reforme cu caracter social, a încercat să stăvilească prăbuşirea statului hibrid în fruntea căruia se găsea, stat ros de contradicţii de neîmpăcat, şi a izbutit să consolideze întrucâtva unitatea politică a imenselor teritorii ce le avea sub stăpânire'*s. *În timpul domniei lui Ţiglalpalassar, regiunea sudică a Mesopotamiei, dominată de Babilon, se afla în sfera de*

influenţă asiriană, împotriva căreia se răscoală de nenumărate ori ţină în 607 – 606 î.e.n., ani corespunzători 1 2 3

1 *Istoria universală*, vol. I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1959, pp, 540 şi urm.

2 Ve2Î Studiul introductiv, p. VIII.

3 *Istoria universală*, vol. I, pp. 543 şi urm.

dispariţiei asirienilor din istoria Asiei şi căderii Ninivei sub loviturile combinate ale me. doperşilor şi babilonienilor.

La prăbuşirea regatului asirian, care, sub domnia lui. Aşşurbanipal (669 – 626 î.e.n.*), îşi extinsese dominaţia până în Egipt, au contribuit şi atacurile triburilor indo-europene din Asia, aflate încă în stadiul orânduirii comunei primitive, sau într-o faza timpurie a orânduirii sclavagiste. Aceste triburi, sunt cimmerienii şi sciţii dinspre nord, mezii şi perşii dinspre podişul oriental al Iranului.*

Cimmerienii (gimmiraii) 1 erau indo-europeni stabiliţi vremelnic în nordul regatului Urartu, de unde au roit apoi spre Asia Mică. Nu se ştie exact regiunea de unde au coborât cimmerienii în Urartu, dar se pare că veneau de pe ţărmurile nordice ale Mării Negre, din Chersvnesul Tauric, străbătând defileurile vestice şi centrale ale Caucazului. Cauza migraţiei triburilor indo-europene din regiunile pontice şi caspice era dezvoltarea creşterii animalelor în urma procesului de diviziune a muncii între triburile sedentare de agricultori şi cele nomade de păstori 2.

Textele cuneiforma pomenesc de o incursiune cimmeriană în Asiria pe timpul lui Sargon al II-lea (722 – 705 î.e.n.) şi de marea invazie din timpul lui Aşşurbănipal (aproximativ 655 – 650 î.e.n.) căreia i-a căzut pradă şi Lydia. Succesul invaziei triburilor cimmeriene a fost înlesnit şi de ajutorul primit d. e ele de la triburile semjnomade care populau Transcaucazia. Gyges (Gugu), regele Lydiei, piere în lupta împotriva cimmenenilor. (652 î.e.n.), dar luptele continuă şi după moartea sa, daca Tar fi

să dăm crezare lui Herodot Herodot pomeneşte şi de o altă invazie cimmeriană, neconfirmată d. e textele asiriene, în preajma căderii Ninivei l.

*Lydienii, susţinuţi de asirieni, au oprit înaintarea drumerienilor, concomitentă şi combinată cu cea a triburilor tracice ale Irerilor care coborau dinspre Bosfor. La împrăştierea cimmerienilor, ale căror rămăşiţe s-au aşezat în regiunea sudică a Mării Negre, a contribuit şi apariţia sciţilor (saka), tot o populaţie 1 * * 4*

1 Vezi notele despre ciuunerieni nr. 46 şi 275 la cartea I şi lU5 a cartea a IV-a.

8 Vezi *Istoria universală*, vol. I, pp. 531 şi urm.

9 Cartea I, cap. XV.

4 *Ibidern*, cap. CIO.

e

A. piatkowski *indo-europeană, cobori ta din ţinuturile răsăritene ale Mării* Caspice3.

Documentele asiriene atestă că sciţii şi-au făcut apariţia la scurtă vreme după cimmerieni, în timpul domniei unuia din urmaşii lui Jargon al II-lea, anume Asarhaddon (680 – 669 î.e.n.). Unul din cei mai vestiţi conducători ai acestor triburi a fost Bartalua, denumit de Herodot Protothyes8. *Spre deosebire de cimmerieni, care au sosit în Asia Anterioară prin regiunea lacului Van, sciţii au coborât de-a lungul coastelor apusene ale Mării Caspice, ajungând în regiunea Iacului Urma* 3.

În cartea /, cap. GUI – când vorbeşte despre atacurile cimmeriene asupra Ninivei – Herodot susţine că pe urmele cimmerienilor, în nordul Mesopotamiei, au năvălit numeroşi sciţi 4. *Nu este exclus ca înşişi asirienii, ameninţaţi* de *medo-perşi, să-i fi chemat în ajutor pe sciţi. Madyes, fiul lui Bar tatua (Prototbyes), zdrobeşte* pe *nedoperşi, care atacau Mesopotamia din direcţia Iranului de nord şi a Azerbaidjanului de sud. După această victorie urmează o roire a sciţilor în toată Asia Anterioară (aproximativ 630 – 625 î.e.n.). Sciţii se răspândesc până în Palestina* 1 2 * 4 5 *şi Egipt* 6. *Ca şi invazia cimmeriană, invazia scită a slăbit rezistenţa statelor sclavagiste din*

Asia Anterioară, în primul rând a celui asirian, şi a pregătit apariţia statelor sclavagiste ale mezilor şi perşilor. Cu privire la originea sciţilor care au invadat Asia, oamenii de ştiinţă nu sunt de acord cu identificarea acestor sciţi cu sciţii europeni, aşa cum procedează Herodot1, ci înclină să-i identifice, măcar în parte, cu saccii-massageţi din regiunile Mării Caspice.

După moartea lui Aşşurbanipal (626 î.e.n.), în perioada răspândirii sciţilor în Asia Anterioară, Asiria se afla în plină criză politică. După lupte îndelungate, Babilonul izbutise să se desprindă cu totul de sub dominaţia asiriană. ha Babilon puterea

1 Vezi şi *Istoria universală*, vol. I, p. 533.

2 Cartea I, cap. Cili. Vezi şi *Istoria universală*, vol. T, p. 533.

a *istoria universală*, vol. I, p. 520. Vezi nota 275 la cartea I, însoţită de bibliografia respectivă şi notele 2 şi 5 la cartea a IV-a.

4 Vezi nota 275 la cartea I.

5 Iereniia, IV, 3.

II Herodot, *Istării*, cartea I, cap, CV-CVI.

Cartea a IV-a, cap. V-VI. Printre alţii, vezi Lehmann-Haupt.

Kimmerier, în Pauly-Wissowa, *Real Enzyklopâdie*, col. 405.

NOTIŢA ISTORICĂ. CARTEA I

este preluată de un rege tânăr, Klabopalassar (626 – 605 î.e.n.), din triburile Chaldu (arameene), fonrlatorul celei de-a XI-a dinastii, aşa-zfsa neobabiloniană sau cheddeeană, care a reuşit să se impună ca reprezentant al intereselor aristocraţiei posesoare de sclavi atât babiloniene, cât şi chald-eene. În chip firesc, Nabopalassar devine aliattd mezilor, alături de care trece la un atac organizat împotriva Ninivei1. *Trebuie menţionat că Herodot n-a făcut niciodată o distincţie clară între asirieni şi babilonieni, mulţumindu-se cel mult să-i numească pe babilonieni „asirienii din Babilon" 3.*

Lovitura decisivă dată dominaţiei asiriene în Asia se

datorează în primul rând ridicării politice şi economice a medo-perşâlor de la sfârşitul secolului dl VII-lea î.e.n. Aceste triburi iraniene (indo-europene) au intrat în conflict cu sciţii pentru dominarea regiunilor din preajma lacului Urmza. Puterea lor s-a extins spre est. În direcţia TLcbatanei (viitoarea lor capitală), atingind împrejurimile Golfului Per şic. Înfrângerea lor de către sciţi s-a dovedit trecătoare.

Istoria medo-perşilor, ţână la constituirea lor într-un stat sclavagist, este foarte puţin cunoscută. Începuturile ei se cunosc numai din tradiţia orală culeasă de grecii din Asia Mică. Această tradiţie are trei variante: 1) cea culeasă de Herodot, aşa-numita tradiţie a lui Harpagos, omul de încredere al lui Astyages şi Cyrus; 2) versiunea lui Ctesias (secolul al IV-lea î.e.n.), medicul grec al lui Artaxerxes al II-lea Memnon; 3) versiunea lui Berosos păstrată fragmentar în Chtonica *lui Eusebios. Controlul exactităţii unor date ale tradiţiei orale se poate face prin inscripţiile regilor asirieni, ale regilor persani şi prin confruntarea cu unele părţi foarte vechi din* Zend-Avesta *(secolul al III-lea î.e.n.).*

În secolul al VII-lea î.e.n. medo-perşii se aflau în perioada de trecere de la orânduirea comunei primitive la orânduirea sclavagistă. Aristocraţia tribală, posesoare de pământ, cirezi de vite, şi sclavi, se transformă treptat, şi la medo-ţerşi, într-o aristocraţie sclavagistă, care limitează puterea conducătorului uniunilor de triburi, ce-şi ia numele de rege – i. Herodot enumera şase triburi

Istoria universală, vol. I, p. IfiO.

3 Cartea I, cap. CU; veni şi notele 269 şi 440 la cartea I.

3 *Istoria universală*, vol. I, p. 597.

Încă autonome de mezi şi *zece de perşi „*din *care patru nomade* şi *şase de agricultori 2.* Vi*nă* în *secolul* al *VII-lea î.e.n.* nu *există nicio indicaţie despre unificarea politică* şi *social-economică a triburilor medo-perse,* ţ*inute* în *frâu de asirient.* La *sfârşitul secolului* al *VIII-lea î.e.n.* În

timpul domniei regelui asirian S argon al II-lea, au *loc lupte crâncene între asirieni* şi *mezi (722 – 714 î.e.n.)*; mezii> *conduşi de un şef de triburi numit Daiaukku sau* (Deiokes, cum *este transcris de Herodat*), reprezintă *încă de pe atunci o primejdie crescândă pentru Asiria 3.* În *timpul regelui asirian Asarbaddon,* procesul *de unificare a triburilor mede este în curs de dezvoltare pentru a atinge treptat înfăţişarea unui stat sclava' gist da tip oriental pe vremea lui Aşşutbanipal* (669 – *626 î.e.n.*).

Întemeierea şi creşterea regatului med este povestită de Herodot în capitolele CII-CLXXVĂ-I din cartea L

În jurul anului 700 *î.e.n., un alt Deiokes, probabil un urmaş al primului Deiokes, unind principalele şase triburi de mezi şi stabilindu-şi capitala la Ec bat ana, fundează regatul med. Lui Deiokes îi urmează Phraortes (655 – 633*?), *care extinde puterea statului med, dar piere într-un atac împotriva asirienilor; după Phraortes urmează Cyaxares (633? – 584), distrugătorul Ninivei şi al regatului asirian (607 – 606 î.e.n.).*

Expozeul istoric făcut de Herodot este remarcabil prin succesiunea logică pe care o prezintă şi claritatea sa.

Deşi acest expozeu reprezintă, după toată probabilitatea, o schemă a „tradiţiei lui Harpagos", venirea la putere a lui Deiokes, aşa cum este povestită de Herodot, a avut loc în perioada marii crize sociale şi economice care a bântuit Asia la începutul secolului al VII-lea î.e.n. criză semnalată şi în Zend-Avesta.

După anul 640 î.e.n., analele asiriene din Ninive nu mai menţionează nimic despre situaţia politică a regiunilor din nord-estul Asiriei. În schimb, Herodot semnalează că Phraortes a unit pe mezi cu perşii, supremaţia deţinând-o mezii4; *unirea acestor triburi sporea considerabil puterea medo-perşilor. În această organizare politică perşii deţineau un rol minor, totuşi, nu în măsura în care prezintă lucrurile Herodot. Pe timpul lui Aşşurba*

1 Cartea I. cap. EI.

7 *Ibidem*, cap. CXXV.

Vezi7 Îî! *tsforra-univezsală,* vol. I, p. 596.

4 CaiW-C capr. cuv CXXXiy. /V
fero Tiţ Istorica. cakâkA i
&

nipal, un nobil persan din familia Ahemeniztlor, anume 1 eispes, fiul lui Ahaimenes, izbutise să-şi constituie un regat în partea orientală a Blamului (vezi harta de la sfârşitul acestui volum), regat pe care textele asiriene îl numesc Anzan. Tronul Anzanuhd a fost moştenit de tatăl lui Cyrus, Cambyses, căruia Astyages, ultimul rege al mezflor şi bunicul lui Cyrus, îi dăduse în căsătorie pe propria-i fiică, Ma. nd. ana}. Urmând o tradiţie medă, Herodot nu-i recunoaşte lui Cambyses titlul de rege, ci vede în familia Ahemenizilor o casă aristocrată inferioară, cu care Astyages s-a înrudit, dorind să îndepărteze pe Mandana de la curtea lui.

Lui Cyaxares, cuceritorul Ninivei, Iâcrodol îi atribuie rolul de organizator al armatei mezilor. Sub acest conducător, mezj-i, în unire cu perşii şi alături de babilonieni, izbutesc să cucerească. Ninive (612 î.e.n.). Distrugerea Ninivei punea problema reorganizării teritoriilor fostului regat asirian care se întindeau de la Golful Persic până în Urartu.

Victoria lui Cyaxares asupra Ninivei a fost deosebit de însemnată. După căderea Ninivei, Cyaxares anexează regatului med părţi întinse din Asiria superioară, până la fluviul Halys din Asia Mică. Spre sfârşitul domniei lui, regele med se încumetă să treacă chiar Halysul, care servea drept frontieră cu Lydia 1 2, însă la 28 mai 585 î.e.n., în cursul unei bătălii cu lydienii, producându-se o eclipsă de soare, fenomenul a impresionat, într-atât pe combatanţi, încât au făcut pace şi s-au înrudit: Aryenis, fiica lui Alyattes, regele Lydiei, şi sora lui Cresus, luă în (căsătorie pe Astyages, fiul lui Cyaxaresă.

La moartea lui Cyaxares (584 î.e.n.), regatul med, bine delimitat între Halys, Tigru şi Blamul susian (Blamul occidental), trece în mâna lui Astyages, cumnatul \regelui lydian Cres-us. O perioadă de pace relativă se întinde de aci înainte pe o durată de aproximativ treizeci d. e ani,

când mezii nu se războiesc cu lydienii şi trăiesc în relaţii de bună înţelegere cu babilonienii şi perşii din Anzan. Odată cu întărirea medo-perşilor, sub dinastia neo – babiloniană, Babilonul se dezvolta, la rândul lui, cu o repeziciune uimitoare, pe calea întăririi relaţiilor de producţie sclavagiste... Un urmaş al lui Nabopalassar, Nabucodonosor al If-lea (*604*

1 H e f o ci o t, *Istorii,* cm-te ai I, or.p. CVII.

2 *Ibidem,* cap. LXXII.

3 Cm tea I, cap. LXXIV.

561 î.e.n.), *a rămas vestit prin lucrările edilitare şi fortificaţiile pe care le-a început. În regatul babilonian, ca şi în cel asirian, marii proprietari de pământ şi de sclavi se bucurau de privilegii şi scutiri de dări, în timp ce restul populaţiei libere gemea sub povara prestaţiilor şi a impozitelor. Herodot a descris pe larg Babilonul în cartea l, cap. CLXXVIII şi urm. Multe din lucrările lui Nabucodonosor* (*dezgropate de expediţia arheologică a lui R. Koldewey şi a colaboratorilor săi – 1896 – 1914*), *Herodot le-a văzut la faţa locului: printre acestea se numără zidul de centură al oraşului, cu porţi de aramă* T, *podul de peste Eufrat* 2, *templele lui Bel*-Marduk3 el.c. *După moartea lui Nabucodonosor – pe vremea cănda puterea Babilonului atinge aproape întinderea puterii de odinioară a Asiriei – Babilonia încape pe mina unui uzurpator, Nabonides* (*Nabunaid, renumit pentru ştiinţa sa în cttitM zoilor*). *Spre sfârşitul vieţii, deşi era încă rege, Nabonides îşi ia drept coregent pe fiul său, Balthazar.*

Profitând de situaţia din Babilon după încetarea din viaţă a lui Nabucodonosor, mezii, conduşi de Astyages, încep atacuri violente asupra ţinuturilor din sud-vestul Iranului. Astyages (*584 – 555 î.e.n.*) *şi-ar fi dus până la sfârşit opera de cucerire a Babiloniei chaldeene dacă n-ar fi. fost răsturnat ele propriul său nepot de fiică, anume Cyrus, fiul M'andanei, pe care o căsătorise cu Cambyses, regele Anzanului.*

Căderea lui Astyages şi suirea pe tron a lui Cyrus, precum şi inversarea rolurilor în ierarhia puterii medo persane, adică trecerea supremaţiei de partea perşiloreste povestită pe larg de Iâerodot4, în cartea la Istoriilor.

Cartea I, cap. CLXXXV.

2 *Ibidem*, cap. CLXXXVI e. D în ci o r, cartea a II-a, 8.

3 Cartea I, cap. CLXXXI şi CLXXXIII.

4 O altă versiune asupra naşterii şi carierei politice a lui Cyrus poate fi citită în fragmentele lui Ctesias. După această versiunecare circula în cercurile mezilor, Cyrus s-ar fi născut dintr-o păzitoare de capre şi un bandit, într-un trib de perşi semisftibatic, marzii. Cariera sa strălucită, care i-a dus pia A la tron, Cyrus ar fi început-o foarte de jos, ca măturător al palatului regal. Ajungând paharnic, Cyrus a izbutit să pătrundă în gorzile legale, unde s-a distins în mod deosebit; la îndemnul unui curtean, Orbares, Cyrus s-a hotărât să-i ridice pe marzi împotriva lui Astyages, pe care reuşeşte sul detroneze.

NOTIŢĂ ISTORICĂ. CARTEA I

De neam. ahemenid, stăpânitor al Blamului răsăritean (Anzan), Cyrus, denumit „cel Mare” (557 – 529 î.e.n.) a fost întemeietorul regatului persan.

În anul 555 î.e.n., Cyrus răscoală triburile perşilor împotriva meselor fi înlătură de la domnie pe bunicul său, care e înfăţişat, de Herodot drept un tiran crud. şi asupritor. Despre triburile perşilor se cunosc unele ştiri mai amănunţite din analele cuneiforme din timpul dinastiei Ahemenizb-or. Datele acestor anale corespund, în general, cu <cele relatate de Herodot. Având ca punct de roire regiunea sud-estică a lacului Urmi-a (vezi harta de la sfârşitul volumului), unde textele asiriene semnalează existenţa aşa-zişilor par’s na, *perşii s-au întins şi spre Iran, şi spre Bactriana, întărindu-se în cele din urmă în Anzan.*

Cucerind. În anul 555 î.e.n. TLcbatana, capitala mezilor, Cyrus, datorită noii uniuni medo-perse, izbuteşte să devină la rândul lui stăpân al tuturor ţinuturilor până la Halys. Situaţia era firesc să îngrijoreze profund pe monarhul din Lydia şi pe cel din Babilon. Herodot, în

cartea I, povesteşte desfăşurarea ambelor conflicte: *cel dintre Cresus, regele Lydiei, şi Cyrus, şi cel dintre Nabonides* 1 (*ultimul rege al Babilonului*) *şi Cyrus*. *Cresus, chibzuind să preîntâmpine ameninţarea persană, a intrat în Cappadocia, atadindu-l el cel dintâi pe Cyrus, sub pretextul de a-şi răzbuna cumnatul, adică pe* Astyages2 3 4. *Campania lydtană. s-a sfârşit printr-un dezastru, cu toate că Cresus se gândise să cheme într-ajutor Babilonia şi Egiptul, cu care avea tratate de alianţă. În anul 546 î.e.n., numai la zece ani după căderea Ecbatanei, Sardes, capital. a T.ydiei, cade la rândul ei sub perşi şi, odată cu Sardes, toate posesiunile lydiene. Cucerirea cetăţilor greceşti de pe coastă a fost apoi o treabă relativ uşoară pentru perşi, iar grecii insulari s-au închinat de bunăvoie perşilor i. Între anii 545 – 559 î.e.n., despre care Herodot nu pomeneşte nimic, Cyrus se ocupă cu întărirea frontierei de răsărit*: *cucereşte Margiana, Bactriana, Sogdiana, întinzându-şi stăpânirea dincolo de rud Oxos, până la*

1 Herodot numeşte pe Nabonides, Labynetes. Vz notele *206* şi 439 la cartea I.

I Cartea I, cap. LXXIII.

3 *îbidem*, cap. T. XXVII.

4 *Ipiuem*, cap. CLXII şi urm.

fluviul Jaxart.es. Spre sud-est ocupă Arahosia şi Gedrosia, atingând actualul Afghanistan şi regiunile Indiei nordice.

A treia mare cucerire a perşilor cotidit şi de Cyrus a fost cea a Babilomdui (*538* î.e.n.). *Cucerirea Babilonului de către perşi, povestită de Herodot 1, nu se potriveşte cu adevărul istoric relatat de o cronică de pe vremea lui Nabonides. Contrar celor susţinute de Herodot's, Babilontd n-a opus lui Cyrus nicio rezistenţă. O mică împotrivire a lui B alt bazar, fiul lui* /Nabonides, *a fost repede înăbuşită, iar Nabonides şi fiul său s-au refugiat la Borsippa, unde s-au predat* curând *învingătorului1 2 3 4*

Trecând peste isprăvile de arme din ultimii ani ai vieţii lui Cyrus, Herodot îşi încheie cartea 1 cu povestirea

morţii lui Cyrus cel Mare, care reuşise să aducă sub ascultarea Ahemenizilor pe toţi grecii din Asia Mică.

Materiahd istoric mânuit de Herodot în cartea J este, după cum se vede, extrem de vast, grdvitând totuşi în fund. evenimentelor din Asia, care au dus treptat la marele conflict greco persem. Pentru alcătuirea cărţii I, Herodot s-a folosit de nenumărate izvoare orale, cât şi de observaţiile personale pe care le-a făcut în cursul călătoriilor sale în Asia.

Pentru întocmirea povestirilor lydiene, Herodot s-a documentat în oraşele greceşti de pe coasta Asiei Mici, în Lydia, dar şi în Grecia europeană, cu care Cresus întreţinuse intense relaţii de prietenie, la Sparta, la Delfi etc. *Herodot a aflat lucruri sigure şi interesante* despre *relaţiile greco-lydiene şi a văzut majoritatea ofrandelor lui Cresus. După cum arată Ph. Legrand*ă*, în urma unei minuţioase analize filologice, e puţin probabil ca Herodot, să fi utilizat pentru povestirile lydiene izvoare scrise. Legrand a demonstrat că Xantbos din Lydia nu a putut fi utilizat de Herodot, şi că din* 7 tepio So<; *„Nfe a lui Hecataios sau din opera (lui Dionysios din Milet, Herodot a putut lua cu privire la Lydia cel mult date geografice, şi. nu istorice. Tradiţia urmaia de Herodot este în primul rând o tradiţie, populară lydiană, răspândită în oraşele Greciei asiatice.*

1 *ibidetru*, cap. CLXXXVJUI şi urm.

2 lbtdem, cap. CXCT.

3 Vezi *Istoria universală*, vol. I, p. 570.

4 Ph. Legrand, *Herodote, Histoirss*, I. Notice, pp. 24 şi urm.

O *documentare istorică asemănătoare înfăţişează şi Tlptaună.* Persica, *istoria perşilor a lui Herodot. Povestea căderii lui Astyages şi a preluării puterii de către Cyrus a fost relatată după aşa-zisa „tradiţie a lui Harpagos” fruntaşul med care l-a trădat pe Astyages. Nu se poate preciza dacă Herodot a fost sau nu primul scriitor grec care a consemnat în scris această tradiţie. În capitolul XCV*

al cărţii 1, care deschide istoria medo-perşilor, Herodot face o mărturisire:

„Aşa cum istorisesc unii dintre perşi – care nu caută să umfle faptele lui Cyrus, ci să spună numai t adevărul curat – aşa voi scrie şi eu. deşi despre Cyrus aş putea să arăt încă trei feluri de povestiri, deosebite între ele”.

În lumina acestor rânduri se pare că Herodot a consultat direct izvoare scrise sau orale din Asia vestică supusă perşilor, fără a mai fi cunoscut o altă scriere greacă intermediară.

Privitor la unele fapte istorice, Herodot s-a documentat chiar la faţa locului, cum s-a întâmplat, de pildă, la Babilon, unde preoţii i-au povestit căderea oraşului sub perşi dintr-un punct de vedere chaldeean. Este vădit că povestea căderii Babilonului sub Cyrus n-a fost scrisă după o tradiţie persană. În orice caz, şi în privinţa medo-perşilor, Herodot a cules date care păcătuiesc în acelaşi chip ca şi cele referitoare la Lydia: abundenţa anecdotelor înăbuşă adevărul istoric dezvăluit astăzi prin descifrarea documentelor cuneiforme. În Persica, contribuţia personală de informare este în schimb foarte însemnată. Cu toate acestea, deşi nu există îndoială că Herodot a vizitat Mesopotamia, multe din detaliile de geografie, etnografie, arhitectură etc. pe care le dă, suscită până azi. semne de întrebare. Faptul se datorează, în parte, fidelităţii cu care cercetătorul a reprodus informaţiile inexacte ale altora.

Când tratează istoria neamurilor greceşti sau relaţiile dintre groci şi barbari, Herodot se simte dintr-odată pe un teren mult mai sigur. Principala sursă de informaţie pentru istoria grecilor din Asia fiind tradiţia oraşelor ionice şi eolice, Herodot s-a folosit din plin de această posibilitate, dar pentru pasajele în care dă detalii geografice şi etnografice asupra grecilor este neîndo1

1 Cuceritor al cetăţilor greceşti de coastă; în Ionia era firesc să circule versiunile generalului victorios.

Q – Herodot – Istorii voi.!

A. PIATKOWSKI – …

Ielnic că s-a folosit de opera lui Hecataios (de. pildă cap. CXL11-CLI), şi, eventual, de >cea a lui Dionysios din Lampsacos. Confruntarea interesantă pe care o face Ph. Legrund 1 între Herodot şi S în aho 2, *ajunge la concluzia că deşi despărţiţi de multe secole, annndoi autorii, au avut sub ochi una şi aceeaşi scriere din care s-au inspirat, şi care, cu toată probabilitatea nu putea H alta decât* repro Sos *a lui Hecataios. Graniţa dintre reproducerile după alţi autori şi rezultatele propriei munci de culegere a materialului este şi aici, ca şi în alte sectoare ale cărţii lui. Herodot, imposibil de precizat.*

Op. cit. *i* pp. 112 şi urm.

J S t r a b o, *Geografia*, cartea a XKT-a.

Herodot din Halicarnas – înfăţişează aici rodul cercetărilor sale, pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea viemii, iar isprăvile mari şi minunate săvârşite şi de greci şi de barbari1 să nu fie date uitării; printre altele. va pomeni şi pricina pentru care aceştia s-au războit între olaltă.

I învăţaţii persani 2 susţin că fenicienii au prilejuit învrăjbirea; veniţi de pe ţărmurile Erythreei3 pe cele ale Mediteranci4 şi statornicindu-se în ţinutul pe care încă şi astăzi îl locuiesc, fenicienii se apucară îndată de un întins negoţ pe mare; cărând cu corăbiile lor mărfuri din Egipt îşi din Aşa în diferite locuri, ajunseră şi la rArgos. Pe vremea aceea Argosul era în fruntea tuturor cetăţâtnr – din ţinutul numit în zilele noastre Ellada. După ce-au ajuns la Argos, fenicienii au început să-şi dets-facă încărcătura; într-a cincea sau a şasea zi de la sosire, după ce vânduseră aproape întreaga marfa, au văzut venind pe malul mării o ceată numeroasă de femei, printre care se află şi fiica regeluifl. Numele ei era, precum spun şi elenii, Io a lui Inachos 7. În timp ce femeile, aproape de pupa corăbiei, îşi cumpărau marfa care le mergea mai mult la inimă, fenicienii, îndemnându-se unii pe alţii, se năpustiră asupra lor. Cele mai multe au putut scăpa, însă Io şi câteva din însoţitoarele ei au fost răpite. După ce le-au urcat pe corabie, fenicienii se îndreptară, în grabă, spre Egipt: II

II Perşii susţin că în felul acesta – şi nu cum spun elenii 8 – a ajuns Io în ţara Egiptului. Această întâmplare a fost începutul unui lanţ întreg de nenorociri. Se mai spune că, după aceea, nişte eleni, cărora perşii nu le ştiu numele – s-ar putea să fie cretani9 au debarcat la Tyr în Femeia şi au ră

9*

pit-o pe Europa, fiica regelui. În felul acesta se plătea dinte pentru dinte. Pe urmă, elenii se făcură vinovaţi de o nouă jignire. Ajungând, pe mare, cu o corabie de război10 la Aia din Colchida, pe ţărmurile fluviului Phasâs n, după ce şi-au isprăvit celelalte treburi pentru care veniseră, au răpit-o pe Medeea, fiica regelui acestor ţinuturi12. Regele colchidienilot trimise în Ellada un sol, să le ceară socoteală şi să-i aducă fata înapoi. Elenii însă răspunseră că, întrucât cei din Asia nu-i despăgubiseră pentru răpirea argienei Io, nici ei nu se simt datori să facă acest lucru.

III O generaţie mai târziuls, Alexandro» 14, fiul Lui Priam, aflând de aceste îmi rupiări, vru să-şi ia, tot prin răpire, soţie din Ellada”, încredinţat fiind că nu va fi tras la răspundere, după cum nici elenii nu fuseseră. Când, Împins de un asemenea gând, Alexandros o răpi pe Elena, elenii, la început, crezură de cuviinţă să trimită o solie care s-o ceară înapoi şi să capete dreptate pentru cele petrecute. Ca răspuns la întâmpinarea făcută, elenilor li se aduse aminte de răpirea Medeei şi că cereau de la alţii să se facă dreptate, fără ca ei să fi dat vreodată socoteală sau să fi înapoiat ceea ce li – se ceruse. IV

IV Aşadar, până acum, şi unii şi alţii se ţinuseră numai de rapid; de-acum încolo însă, elenii s-au făcut greu vinovaţi15, pornind ei, cei dintâi, cu război împotriva Asiei, înainte ca perşii xă fi atacat Europa. Rerşii-privasc răpirea femeilor dropt faptă de oameni care încalcă dreptatea, dar a porni cu zel la răzbunarea unei rapid, o treabă de oameni fără minte; dimpotrivă, cuminte lucru este să nu-ţi faci nicio grijă de soarta femeilor răpite, vădit fiind că, dacă ele nu s-ar învoi, n-al putea fi răpite. Cât despre ei, cei din

Asia, spun perşii, niciodată n-au făcut ceartă pentru răpirea femeilor lor elenii în schimb, din pricina unei femei din Spartaia, au adunat oştiri numeroase şi, trecând apoi în Asia, au nimicit puterea lui Priam, Iată cum de la această întâmplare au ajuns perşii să-i privească pe eleni ca duşmanii lor de totdeauna. Într-adevăr, perşii socot Asia şi neamurile barbare care-o locuiesc drept ale lor, în timp ce Europa şi lumea elenică le privesc ca o lume aparte.

ISTORII. CARTEA 1

V Aşa s-au petrecut lucrurile, după spusele perşilor, şi izvorul urii ce-o nutresc faţă de eleni ei îl văd în cucerirea IUonului17. În privinţa, lui. Io, fenicienii nu se împacă cu spusele perşilor: ei zic că n-au dus fata cu de-a sila în Egipt, ci că că fusese în dragoste la Argos cu stăpânul corăbiei şi, simţindu-se grea, de teama părinţilor a plecait de bunăvoie cu fenicienii, ca nu cumva taina-i să fie dată în vileag.

Acestea sunt istorisirile perşilor şi ale fenicienilor; cât despre mine, nu cutez să mă rostesc dacă întâmplările s-au petrecut aşa sau altminteri. Mi-e de ajuns că-i ştiu pe cel care a început mai întâi şirul jignirilor faţă de eleni18. După ce-l voi i arătat, îmi voi urma povestirea, depănând, deopotrivă, istoria cetăţilor omeneşti, mari şi mici 19, căci multe din câte au fost mari odinioară, cu timpul şi-au pierdut strălucirea, pe când altele, mari în vremea mea, altă dată au fost neînsemnate; pătruns de nestatornicia lucrurilor omeneşti, le voi pomeni, deopotrivă, şi pe unele şi pe altele.

VI Cresus, lydian de neam, fiul lui Alyattes, era regele20 serainţuloF-am ţinutul scăldat de fluviul Halys 21, care, curgând de la miazăzi, face hotar între syrieni22 şi paflagonâeni şi se varsă spre miazănoapte în marea numită Pontul Euxin. Acest Cresus, precât ştiu eu, a fost cel dintâi dintre barbari care a silit pe o parte din eleni să-i plătească tribut, iar pe alţii şi i-a făcut prieteni. A supus pe ionienii, eolienii şi dorienii din Asia şi s-a împrietenit cu spartanii. Până la domnia lui Cresus, toţi elenii fuseseră liberi28. Mai timpurie decât domnia lui. Cresus, expediţia cimmerienilor

24, ajunşi până în Ionia, nu adusese supunerea cetăţilor eleni ce, ci numai prădarea lor în urma unei năvăliri de jaf.
VII

VII Domnia, care fusese în mâna Heraclizilorss, trecu – după cuoi o vom arăta – la neamul lui Cresus, numit al Mermnaziloi. Rege al Sardesului era Candaules 26, căruia elenii îi spun Myrsilos, coborâtor din Alcaios, fiul lui Heracles. Agron al lui N.inos, nepot al lui Belo. s şi strănepot al lui Alcaios, a fost cel dintâi Heraclid ajuns rege în Sardes, după cum Candaules al lui Myrsos a fost cel din urmă. Cei care domniseră în această ţară înaintea lui Agron se trăgeau din Lydos al lui

HEIÂODOT

Atys – *1,* de unde întregul popor, care, se numea mai înainte meonian, a fost numit lydian Heradâzii, asupra cărora trecuse o parte din putere, au dobândit domnia de la aceşti stăpânkori în urma profesiei unui oracol. Trăgându-se dintr-o sclavă a lui Iardanos 29 şi din Heracles, ei domniră de-a lungul. a douăzeci şi două de generaţii, vreme de cinci sute de ani 8°, transmiţându-şi puterea din tată-n fiu, pânâja Candaules, fiul lui Myrsos.

VIII Acest Candaules se îndrăgostise de soţia sa 31 atât de orbeşte, încât credea că frumuseţea ei e mai presus decât a tuturor femeilor din lume. Adânc încredinţat de acest lucru, Candaules vorbea despre frumuseţea soţiei sale – pe care o lăuda peste măsură – unui anume Gyges, fiul lui Daskylos sz, oştean din gărzile ce-l păzeau, favorit căruia îi împărtăşea cale mai de seamă din grijile sale. Nu după multă vreme, Candaules (îi era pesemne dat să i se întâmple o nenorocire33) îi vorbi astfel lui Gyges: „Pare-mi-se, Gyges, că nu. prea crez ce-ţi spun despre, frumuseţea soţiei mele, căci omul îşi crede mai puţin urechilor deoit ochilor... Fă aşa ca s-o poţi vedea goală. Gyges strigă plin de uimire: „Stăpânc, ce vorbă nechibzuită rosteşti, poruncindu-mi s-o privesc goală pe stăpâna mea? Femeia, dezbrăcându-şi hainaa4, îşi leapădă şi ruşinea. Încă din vechime oamenii au găsit învăţăminte înţelepte, din care trebuie să ne adăpăm şi noi. Printre ele

se află şi acesta: fiecare să cate la ale sale. Sunt încredinţat că regina e cea mai frumoasă dintre femei, şi te rog din suflet să nu-mi ceri să fac ceea ce nu se cade”. IX

IX Vorbind astfel, Gyges încerca să scape, de frică să nu păţească vreun rău din toate acestea. Dar regele îi răspunse aşa: „Cutează, Gyges, şi nu te teme nici de mine, că-ţi fac acest îndemn ca să te pun la încercare, şi nici de nevasta mea, că-ţi va putea pricinui vreun rău… Voi potrivi lucrurile aşa fel ca ea nici să nu afle că ai văzut-o. Am să te aşez după o uşă care dă în iatacul nostru33; eu voi intra – întâi şi după mine va yeni şi ca să se culce. lângă uşă e un scaun pe care regina îşi pune unul câte unul veşmintele, pe măsură ce şi le scoate; vei putea deci s-o priveşti în tihnă. Pe urmă „când va pleca de

ISTORII. CARTEA I

lângă scaun şi se va îndrepta spre pat, caută să fii în spatele ei, aşa ca să nu te vadă când vei ieşi pe uşă”.

X Nemaiavând încotro, Gyges se învoi. Când socoti că a venit ceasul culcării, Candaules îl duse pe Gyges în camera de culcare şi îndată veni şi regina. După ce intră ea, Gyges o privi în vreme ce-şi punea veşmintele pe scaun; cum se întoarse cu spatele spre el – îndreptându-se spre pat – se grăbi să iasă. Dar femeia îl zări în clipa când se strecura pe uşă. Pricepând că bărbatul ei pusese acestea la cale, nu ţipă de ruşine şi se prefăcu că nu ştie nimic; în mintea ei însă se cuibări gândul să se răzbune pe Candaules, fiindcă la lydieni, ca la toţi barbarii de altfel, era o mare ruşine chiar şi pentru un bărbat să fie văzut gol sa.

XI Regina nu se trăda deci cu nimic şi tăcu mâlc. Dar în revărsatul zorilor, strângându-şi servitorii pe care-i ştia mai de credinţă, îl chemă pe Gyges. Acesta, nebănuind că regina ştie ceva din cele petrecute, veni la chemarea ei, căci şi până atunci obişnuia să se grăbească ori de câte ori îl chema 87. De îndată ce sosi, regina îi spuse: „Dintre cele două drumuri deschise înaintea ta, Gyges, îţi dau acum prilejul să-l alegi pe acela pe care vrei să mergi: ori îl ucizi pe Candaules şi te faci stăpân pe mine şi peste regatul

lydian, ori trebuie să mori neîntârziat, ca taltă dată să nu mai priveşti la ce nu ţi se cade, dând ascultare în toate lui Candaules... Sau cel care a pus toate acestea la cale trebuie să piară, sau tu cate m-ai văzut goală, purtându-te cum nu se cuvine...” O bucată de vreme Gyges rămase năucit de cuvintele reginei, pe urmă însă începu s-o foage să nu-l silească la o alegere atât de grea. r Cum totuşi nu izbuti s-o înduplece în niciun chip, se văzu într-adevăr silit sau să-şi ucidă stăpânul, sau să piară el însuşi ucis de alţii. În cele din urmă se hotărî să-şi mântuie viaţa şi întrebă pe regină: „De vreme ce mă sileşti să-mi ucid stăpânul împotriva voinţei mele, învaţă-mă dar şi cum trebuie să ridicăm mina asupra lui”. Regina îi răspunse zicând: „Va trebui izbit chiar din locul în care ţi-a arătat goliciunea mea, iar lovitura să-i fie dată în somn!”

HERODOT

XII După cum se înţeleseseră, la căderea nopţii Gyges o urmă pe femeie în camera de culcare, căci nici nu putea da înapoi, nici nu avea putinţa să aleagă, ci trebuia să piară sau el «au Candaules. Ea îi dădu un pumnal şi-l ascunse după aceeaşi uşă. Apoi, când Candaules adormi, Gyges se năpusti asupră-i şi-l ucise, dobândind astfel atât soţia cât şi domnia acestuia. De Gyges pomeneşte într-un trimetru iambic şi Archilochos din Păros, care a trăit în vremea aceea38...

XIII Gyges luă domnia şi puterea lui fu întărită de oracolul din Delfi30. Lydienii „privind cu ochi răi uciderea lui Candaules, luaseră armele; cei care erau de partea lui Gyges căzură însă la înţelegere cu ceilalţi că, dacă oracolul îl va recunoaşte ca rege al lydienilor, să domnească, iar de nu, să lase Heraclizilor sceptrul domniei 4 fl. Iată însă că oracolul îl recunoscu – şi a.stel Gyges rămase rege. Pythia mai prevesti totodată că răzbunarea Heraclizilor îl va ajunge pe al cincilea urmaş al lui Gyges. Nici lydienii, nici regii lor nu ţinură însă seama de această profeţie până când ea s-a Împlinit4 i.

XIV Astfel au dobândit Mermnazii domnia, luând-o de la Heraclizi. Ajuns rege, Gyges trimise numeroase daruri la

Delfi; din dtte prinoase de argint se află la Delfi, cele mai multe sunt închinate de el. În afară de podoabele de argint, mai făcu templului şi alte bogate daruri în aur, din care vrednice de amintit sunt mai ales şase cratere de aur, închinate tot din partea lui. Craterele se mai găsesc şi astăzi în tezaurul corintienilor şi au o greutate de treizeci de talanţi42. Ca să spunem adevărul, tezaurul nu este al comunităţii corintiene, ci al lui JCypselos, fiul lui Eetion 43.

După Midas, fiul regelui Gordias al Frigiei, acest Gyges a fost cel dintâi barbar din câţi cunoaştem care a închinat daruri altarului de la Delfi. Midas dăruise templului tronul regesc de pe care împărţea dreptatea, un tron care într-adevăr merită să fie văzut; tronul este aşezat în acelaşi loc cu craterele lui Gyges. Atât aurul pomenit, cât şi argintul închinat de Gyges sunt, de altfel, numite de cei din Delfi gygade44, după numele celui ce le-a dăruit.

tsî Oftit. Cartea i şi

Cum se văzu stăpân, Gyges năvăli la rându-i cu o oştile asupra Miletului şi a Smirnei şi cuceri partea neîntărită a Celofanului. Dat cum n-a mai săvârşit nicio altă faptă de seamă în cei treizeci şi opt de ani câţi a domnit45, ne vom mulţumi cu cele spuse până acum şi vom trece mai departe.

XV Voi pomeni în schimb pe Ardys „EM şi urmaşul lui Gyges. El a cucerit Priene şi a pătruns în ţinutul Miletului. În vremea când Ardys domnea la Sardes, cimmerienii, izgoniţi de pe meleagurile lor de sciţii nomazi, au ajuns în Asia şi au luat Sardesul, în afară de fortăreaţă 48.

XVI După o domnie de patruzeci şi nouă de ani, lui Ardys îi urmă în scaun fiul ku» Sadyattes, care domni doisprezece ani, urmat apoi de Ăjyattes, fiul său. Acesta din urmă se război cu Cyaxares47, urmaşul lui Deiokes, şi cu mezii; el izbuti să alunge pe cimmerieni din Asia, luă Smirna **, întemeiată de coloniştii din Colofon, şi năvăli pe pământurile oraşului Ciazomenai. Din aceste încercări nu ieşi aşa cum şi-ar fi dorit, ci fu bătut crunt.

XVII în timpul cârmuirii sale, Alyattes săvârşi şi alte fapte vrednice de luare aminte, cum ar fi. următoarele:

moştenind războiul purtat de tatăl său, s-a luptat mai departe cu milezienii. Ori de câte ori pornea la atac, asedia oraşul în felul următor: când roadele pământului dădeau în pârg, îşi pornea şi el oştile la război; cotropirea o făcea în sunete de n-ai 49, de citarăbU, de flaute cu sunet ascuţit sau jos51. Sosit p. e pământ miiesian, nu dărâma locuinţele răispândite printre ogoare, nici nu le dădea foc, nici nu le smulgea. porţile, ci le lăsa aşa cum se găseau pe locul lor. În schknb, nu se întorcea acasă decât după ce nimicea pomii şi holdele câmpului. Milezienii erau stăpânii mărilor, aşa că n-ar fi slujit la nimic să fie împresuraţi de o armată de uscat. Lydianul însă, cu bună ştiinţă, nu distrugea aşezările, pentru ca oamenii să-şi găsească un adăpost de unde să poată porni din nou la însămânţatul şi lucrul pământului, iar el să aibă ce prăda de pe urma muncii lor.

HEROOOT

XVIII Purtat în felul acesta, războiul ţinea de unsprezece ani 52, timp în care milezienii suferită două mari înfrângeri, una într-o bătălie dată în propriul lor ţinut, la Linienion, şi alta în câmpia Meandrolui. Şase din aceşti unsprezece ani s-au scurs sub domnia lui Sadyattes, fiul lui Ardys, care pe acea vreme îşi mina şi el oştenii spre pământul milezian; tot el fusese şi cel care pornise războiul. În ceilalţi cinci ani următori ăstor şase, s-a războit Alyattes, fiul lui Syaţtoşk; moştenind războiul de la taică-său, aşa oiim afti arătat în ai înainte, el a dus cu multă râvnă lupta mai departe. Afară de locuitorii Chiosnlui, nimeni dintre ionieni nu uşura milezienilor povara grea a războiului ce se abătuse asupra lor 53. Prin acest ajutor, cei din Chios îşi plăteau însă o datorie, căci şi milezienii îi sprijiniseră cândva într-un război împotriva celor din Erythrai64.

XIX în al doisprezecelea an, când oştirea lydiană dădu foc recoltei, se nimeri să aibă ioc următoarea întâmplare. De îndată ce cuprinse gr inele, vMvătaia aţâţată de vânt se întinse şi la templul Athenei, aşa-numita Assesia, mistuindu-l până în temelii. Pe acea vreme nu se

stârni nicio vâlvă, dar după întoarcerea oştii la Sardes, Alyattes se îmbolnăvi. Boala lungin – du-i-se, regele – fie că-l sfătuise cineva, fie că-i dăduse chiar lui în gând să-l întrebe pe zeu despre boala sa – trimise nişte soli la Delfi. Pythia îi vesti pe solii sosiţi la Delfi că nu le va da niciun răspuns55 până când lydienii nu vor fi înălţat din nou templul Athenei pe care-l arseseră la Assesos, în ţinutul milezienilor.

XX Ştiu că aşa s-au petrecut faptele, fiindcă eu însumi le-am auzit chiar la Delfi. Iată ce mai adaugă însă milezienii la toate acestea. Aflând de răspunsul primit de Alyattes 5H şi fiind foarte strâns legat de Thrasybulos, tiranul din acea vreme al Miletului, Periandros, fiul lui Kypselos, îi trimise vorbă acestuia printr-un sol „pentru ca, prevenit la timp, [tiranul! să poată chibzui la ce avea de făcut. Aşa cel puţin povestesc milezienii că s-au întâmplat lucrurile.

XXI între timp, când Alyattes află răspunsul dat de Pythia, trimise pe dată la Milet un crainic, propunându-i lui

ISTOHXI CARTEA I

Thrasybulos şi milezienilor un armistiţiu pentru rită vreme se va lucra la construcţia templului. Pe când trimisul se îndrepta spre Milet, Thrasybulos, care fusese dinainte lămurit pe deplin de toată povestea şi ştia ce avea de gând să săvârşeaxcă Alyates, a pus la cale un şiretlic: adunând în piaţă tot griul cât se afla în cetate, atât pe-al lui cât şi pe cel al cetăţenilor, le porunci milesienâlot ca, la un semn pe care avea să-l dea, să în ceapa cu toţii să bea şi, cete, cete, să meargă unii la alţii plini de voioşie.

XXIT Thrasybulos făcea toate acestea şi-i punea astfel pe oameni la cale, cu g. Îndul că solul din Sardes – zărind multe grâne grămadă şi pe locuitori benchetuind – îl va înştiinţa pe Alyattes. Ceea ce s-a şi întâmplat. După ce. crainicul văzu cele ce. Se petreceau şi-i înfăţişă lui Thrasybulos solia lydianului, se întoarse la Sardes. După câte am auzit eu, pacea s-a încheiat fără să mai fi fost la mijloc vreo altă pricină. Alyattes – care nutrea speranţa că foametea este cruntă la Milet şi că poporul, ajuns la

capătul puterilor, e deznădăjduit – află de la crainicul întors de acolo că lucrurile stăteau cu totul altfel decât credea ei. Ca urmare, pacea se încheie între cei doi stăpânitori, cu legământu! să-şi fie unul altuia prieteni şi aliaţi; iar Alyattes, în loc de un – singur templu, ridică la Assesos două temple în cinstea Arhenioi, şi abia atunci putu să-se ridice de pe patul de boală. Aşa i s-a întâmplat lui Alyattes cu războiul purtat împotriva milesienilor şi lui Thrasybulos.

XXJTT Periandros, care îi dezvăluise lui Thrasybulos oracolul dat de Pythia, era fiul lui Kypselos şi tiranul Corintului". Corintienii povestesc (şi lesbienii e întăresc spusele lor) că în timpul vieţii acestuia s-a întâmplat o minune nemaipomenită. Arion din Methymna a fost purtat pe spate de un delfin până la capul Tainaron. Arion era un câtared59 care nu-şi găsea pereche pe vremea lui şi cel ciintâi, după câte ştim, care a creat un „ditiramb" W), compoziţie numită astfel de el şi înfăţişată în public la Corint.

XXIV Se spune că acest Arion, care a trăit vreme îndelungată la curtea lui Periandros, a fost cuprins de dorinţa să se

HERODOT

ducă în Italia şi Sicxiia60 hl% dincolo de marea cea largă. După ce izbuti să strângă mari avuţii, hotărî să se întoarcă îndărăt la Corint. El plecă din Tatent, şi cum nu avea în nimeni mai mare încredere decât în corintieni, luă cu simbrie o corabie a unor oameni din Corint. Dar aceştia, o dată ajunşi în largul mării, îi puseră gând râu, plănuind să-l arunce în mare ca să-i ia bogăţiile. Arion, ghicindu-le gândul, se rugă de el şi le făgădui tot ce avea, numai să-i cruţe viaţa. Cum nu putu să-i înduplece, vâslaşii îi porunciră sau să-şi ia singur viaţa, dacă dorea să aibă un mormânt pe uscat, sau să se arunce cât mai degrabă în mare. Văzându-se pierdut, Arion le ceru hatârul ca – deoarece aşa le era voia – să-i îngăduie cel puţin să mai cânte o dată sus pe puntea corăbiei, îmbrăcat în haine de sărbătoare 61; făgădui că după ce va fi cântat se va omorî.

Oamenii, lăsându-se ademeniţi de plăcerea de a-l asculta pe cel mai bun cântăreţ din lume, se îngrămădiră de la pupă spre mijlocul corăbiei.

Arion îşi puse veşmântul cel bogat, îşi luă citara şi apoi, stând în picioare pe punte, cântă de la un cap la altul nomosul orthian 62. Qnd ajunse la sfârşitul cântării se azvârli în mare, aşa cum era, în straiul de mare sărbătoare. Corăbietii plutiră mai departe spre Corint, iar pe Arion se spune că l-ar fi luat în spinare un delfin care l-a dus până la capul Tainaron8S. Qnd ajunse pe uscat, se îndreptă către Corint îmbrăcat în acelaşi veşmânt şi, o dată sosit, povesti cu de-amănuntul toată întâmplarea. Periandros, neîncrezător, îl puse sub pază bună şi nu-i îngădui să mai vadă pe nimeni, dar pindj cu luare-aminte întoarcerea oorăbierilor. Cum sosiră, Periandros dete porunca să-i cheme şi-i puse să povestească ce ştiau despre Arion. La răspunsul lor că se află sănătos şi teafăr în Italia şi că îl lăsaseră la Tatent, unde-i mergea de minune, iată că se ivi în faţa lor şi Arion, aşa cum era în clipa când a sărit din corabie, încremeniţi de uimite, corăbierii nu-şi mai pututǎ tăgădui nelegiuirea.

Această întâmplare o-povestesc şi corintienii şi lesbienii. La Tainaron mai poate fi văzută până azi o statuie nu prea mate de bronz al, dăruită de Arion, înfăţişând un om pe un delfin 65.

ISTO ful. CARTEA!

XXV Lydianul Alyattes, cel care s-a războit cu milezienii, se stinse din viaţă în cele din urmă, după o domnie de cincizeci şi şapte de ani. El e al doilea rege dintre Mermnazi care, scăpând de boală, a închinat daruri templului din DelfiG0, şi anume un mare crater de argint însoţit de un suport de crater făurit din fier, cu aplicaţii lipite. la foc. Ptinosul merită să fie văzut mai mult decât toate celelalte odoare aflate la Delfi. Lucrul a ieşit din mâna Lui Glaucos din Chios, singurul om din lume care a descoperit taina lipirii fierului în foc 07.

XXVI După moartea lui Alyattes, domnia trecu la fiul său Cresus, atunci în vârstă de treizeci şi cinci de ani ce.

Bfesul a fost primul oraş elen atacat de Cresus. În acea vreme, efesienii, împresuraţi de Cresus, i-au închinat Artemidei oraşul, întinzând o funie de la templul zeiţei până la zidurile cetăţii 60. Între cetatea veche, împresurată atunci, şi templu, suit opt stadii70. Cresus a pus mâna întâi pe Efes, apoi, rând pe rând, pe celelalte cetăţi ioniene şi eoliene, aducându-i fiecăreia tot felul de învinuiri, unora – mai mari, acolo unde putea să născocească mai mari, altora – căutându-le doar nod în papură.

XXVII După ce-i sili pe elenii din Asia său plătească tribut, Cresus se gândi să construiască corăbii pentru a-i lovi pe elenii din insule. Grad totul fu pregătit pentru construirea corăbiilor, a sosit la Sardes, după unii, Biag din Priene, după alţii, Pittacos din Mytilene71. La întrebarea lui Cresus ce mai e nou prin Ellada, oaspetele îi dădu un răspuns care-l făcu să-şi întrerupă pregătirile: „O, rege, locuitorii insulelor cumpără mii şi mici de cai cu gândul să pornească împotriva Sardesului şi a ta...” Cresus, crezând că oaspetele spune adevărul, a zis: „Măcar de le-ar da zeii în gând celor din insule să vină cu călărim e asupra fiilor lydienilor 1” – „Rege, glăsui iarăşi oaspetele, ipare-tni-tsc că ai vrea din toată inima să-i prinzi pe uscat pe insulari călări, şi dorinţa ta *e* de înţeles 72. Dar şi insularii, de îndată ce-au aflat că pregăteşti o flotă împotriva lor, ce altceva crezi că cer în rugile ce le înalţă, decât prilejul să le cadă lydienilor în spate în largul mării, pentru a se răzbuna că-i ţii în robie pe elenii care locuiesc pe uscat?” Se spune că ultimele cuvinte i-au plăcut grozav lui Cresus şi.

HEKODOT

ducă în Italia şi Sicilia 60 hl% dincolo de marea cea larga. După ce izbuti să strângă mari avuţii, hotărî să se întoarcă îndărăt la Corint. El plecă din Tarent, şi cum nu avea în nimeni mai mare încredere decât în corintieni, luă cu simbrie o corabie a unor oameni din Corint. Dar aceştia, o dată ajunşi în largul mării, îi puseră gând rău, plănuind să-i arunce în mare ca să-i ia bogăţiile. Arion, ghicindu-le

glodul, se rugă de ei şi le făgădui tot ce avea, numai să-i cruţe viaţa. Cum nu putu să-i înduplece, vâslaşii îi porunciră sau să-şi ia singur viaţa, dacă dorea să aibă un mormânt pe uscat, sau să se arunce cât mai degrabă în mare. Văzându-se pierdut, Arion le ceru hatârul ca – deoarece aşa le era voia – să-i îngăduie cel puţin să mai cânte o dată sus pe puntea corăbiei, îmbrăcat în haine de sărbătoare 81; făgădui că după ce va fi o încât se va omorî. Oamenii, lăsându-csc ademeniţi de plăcerea de a-l asculta pe cel mai bun cântăreţ din lume, se îngrămădiră de la pupă spre mijlocul corăbiei.

Arion îşi puse veşmântul cel bogat, îşi luă citara şi apoi, stând în picioare pe punte, cântă de la un cap la altul nomosut ortbian °3. Când ajunse la sfârşitul dotării se azvârli în mare, aşa cum era, în straiul de mare sărbătoare. Corăbierii plutiră mai departe spre Corint, iar pe Arion se spune că l-ar fi luat în spinare un delfin care l-a dus până la capul Tainaron63. Când ajunse pe uscat, se îndreptă către Corint îmbrăcat în acelaşi veşmânt şi, o dată sosit, povesti cu de-amănuntul toată întâmplarea. Periandros, neîncrezător, îl puse sub pază bună şi nu-i îngădui să mai vadă pe nimeni, dar pândi cu luare-aminte întoarcerea corăbierilor. Cum sosiră, Periandros dete poruncă să-i cheme şi-l puse să povestească ce ştiau despre Arion. La răspunsul lor că se află sănătos şi teafăr în Italia şi că îl lăsaseră la Tatent, unde-i mergea de minune, iată că se ivi în faţa lor şi Arion, aşa cum era în clipa când a sărit din corabie, încremeniţi de uimire, corăbierii nu-şi mai putură tăgădui nelegiuirea.

Această întâmplare o povestesc şi corintienii şi lesbienii. La Tainairon mai poate fi văzută până azi o statuie nu prea mare de bronz 84 t dăruită de Arion, înfăţişând un om pe un delfin6S-ISTORII. CART Ea I

XXV Lydianul Alyattes, cel care s-a războit cu milezienii, se stinse din viaţă în cele din urmă, după o domnie de cincizeci şi şapte de ani. El e al doilea rege dintre Mermnazi care, scăpând de boală, a închinat daruri templului din Delii68, şi anume un mare crater de argint

însoţit de un suport de crater făurit din fier, cu aplicaţii lipite la foc. Prinosul merită să fie văzut mai mult decât toate celelalte odoare aflate la Delfi. Lucrul a ieşit din mâna lui Glaucos din Chios, singurul om din lume care a descoperit taina lipirii fierului în foc °7.

XXVI După moartea lui Alyattes, domnia trecu la fiul său Cresus, atunci în vârstă de treizeci şi cinci de anibe. Efesul a fost primul exraş elen atacat de Cresus. În acea vreme, efesienii, împresuraţi de1 Cresus, i-au închinat Artemidd oralul, întinând o funie de la templul zeiţei până la zidurile cetăţii 69. Între cetatea veche, împresurată atunci, şi templu, sunt opt stadii 7B. Cresus a pus mâna întâi pe Efes, apoi, rând pe rând, Pe celelalte cetăţi ioniene şi colierje, aducându-i fiecăreia tot felul de învinuiri, unora – mai mari, acolo unde putea să născocească mai mari, altora – căutându-le doar nod în papură.

XXVII După ce-i sili pe elenii din Asia să-i plătească tribut, Cresus se gândi să construiască corăbii pentru a-i lovi pe elenii din insule. Când totul fu pregătit pentru construirea corăbiilor, a sosit la Sardes, după unii, Bias din Priene, după alţii, Pittacos din Mytilenen. La întrebarea lui Cresus ce mai e „n. °u prin Ellada, oaspetele îi dădu un răspuns care-l făcu să-şi întreropă pregătirile: „O, rege, locuitorii insulelor cumpără mii şi mii de cai cu gândul să pornească împotriva Sardesului şi a ta...” Cresus, crezând că oaspetele spune adevărul, a zis: „Măcar de le-ar da zeii în gând celor din insule să vină cu călărkne asupra fiilor lydionilor 1” – „Rege, glăsui iarăşi oaspetele, pat-e-mi-se că ai vrea din toată inima să-i prinzi pe usoat pe insulari călări, şi dorinţa ta e de înţeles 72. Dar şi insularii, de îndată ce-au aflat că pregăteşti o flotă împotriva lor, ce altceva crezi ca cer în rugile ce le înalţă, decât prilejul să le cadă lydienilor în spate în largul mării, pentru a se răzbuna că-i ţii în robie pe elenii care locuiesc pe uscat?” Se spune că ultimele cuvinte i-au plăcut grozav lui Cresus şi.

fiindcă socoti că oaspetele rostise lucruri pline de

miez, îl crezu pe cuvânt şi se lăsă de pregătirile începute73. Ba încă ajunse să lege şi prietenie cu ionienii din insule.

XXVIII Cu trecerea timpului au fost aduse sub jugul lydian aproape toate neamurile de dincoace de fluviul Halys 74. Afară de cilicieni şi de lycieni, Cresus făcu să treacă sub stăpânirea sa toate celelalte neamuri 76, şi anume: lydienii, frigienii, mysienii, mar land inri, chalibii78, paflagonienii, tracii, thynienii şi bithynienii, carienii, ionienii, dorienii, eolienii – pamfi Aienii77.

XXIX După ce isprăvi cucerirea acestor neamuri şi alipirea de noi ţinuturi la Lydia78, veniră rând pe când la Sardes, oraş în plină înflorire prin bogăţiile sale, toţi oamenii înţelepţi78 care trăiau pe vremea aceea în EA lada, fiecare când se nimeri. Printre alţii a venit şi Solon. Acesta, după ce la cererea lor statornicise legiuiri atenienilor, şi-a părăsit patria pentru un răstimp de zece ani; el se îmbarcase lăsând a înţelege că pleacă să cunoască lumea, de fapt însă ca să nu fie silit să înlăture vreuna din legile pe care le orânduise. În lipsa lui, aşa ceva nu s-ar fi putut întâmpla, căci atenienii se legaseră cu jurământ înfricoşat că timp de zece ani vor asculta de legile date lor de Solon.

XXX Plecând din patrie din aceasta pricină – dar şi din dorinţa de a vedea ţări străine Solon se duse în Egipt, la curtea lui Amasis80 şi pe urmă la Sardes, cerându-l ospitalitate lui Gresus31. Ajuns aici, a fost găzduit cu toată curtenia de rege, chiar. la palat. La trei sau patru zile după sosire, la porunca lui Cresus, slujitorii îl plimbară pe Solon printre comorile regolui şi-l îndemnară să ia aminte ce maxi şi scumpe erau. După ce a privit şi a văzut fotul pe îndelete, Cresus îl întrebă: „Oaspete atenian, faima înţelepciunii tale şi veşti despre călătoriile ce le-ai făcut au ajuns până la noi; ni s-a spus că, mereu dornic de a învăţa 32, ai s-trăbâtut ţinuturi întinse, numai pentru a le cunoaşte. Acum sunt şi eu dornic să te întreb ceva: văzut-ai cumva vreun muritor pe care să-l socoţi cel mai fericit om din lume?” Regele punea această întrebare în credinţa

că el este cel mai fericit dintre oameni. Solon însă, fără niciun fel de linguşire şi spunând adevărul în faţă, vorbi

aşa. „Da rege, pe atenianul Tellos”. Cresus, uimit de ceea ce auzise, întrebă iscoditor: „Pe ce temei socoţi că Teilos ar fi cel mai fericit?” Salon răspunse: „Mai întâi, acest Teilos, cetăţean, al unui oraş în plină înflorire, a avut copii frumoşi la trup şi la suflet. A apucat să-i vadă şi pe copiii născuţi din fiii săi, care la rândul lot an trăit cu toţii, Având parte în viaţă de o stare mulţumitoare „pe potriva. lucrurilor de la noi, şi-a sfkşit zilele în chipul cd mai frumos cu putinţă: într-o bătălie dată de atenieni la Eleusi «împotriva unor vecini; apărându-şi glia şi izbutind să pună pe fugă pe duşman, a pierit acoperit de glorie. Atenienii l-au îngropat pe cheltuiala statului chiar pe locul unde a căzut şi i-au cinstit. amintirea cu mare pietate”.

XXXI Cum Solon izbutise să-l răscolească pe Cresus povestind amănunte despre viaţa plină de mulţumire a lui Teilos, regele îl întrebă pe cine altul vede îndată după Teilos – crezând că fără doar şi poate va fi socotit el pe locul al doilea. Dar Solon răspunse: „Pe Qlcobis şi. Biton. Argieni de neam, ei duceau o viaţă îndestulată şi, mai mult decât atât, se bucurau de atâta putere trupească, inevt amândoi erau deopotrivă învingători în întrecerile atletice. Despre ei se povesteşte următoarea întâmplare: la Argos se celebra sărbătoarea Horei şi mama lor trebuia neîntârziat dusă la templu 84, într-un car cu boi. Boii pe care-i aveau nu se întorseseră la timp de la arat. Tinerii, văzând că vremea trece şi că o să întârzie, s-au înjugat ei înşişi la carul în care se găsea mama lor şi-l traseră calc de patruzeci şi cinci de stadii, ajungând la sanctuar. După ce xăvârşiră această ispravă sub ochii mulţimii adunate, îşi sfârşiră zilele în chipul cel mai fericit. Prin cele ce s-au petrecut, divinitatea voia să arate că pentru om e mal bine să moară decât să-şi trăiască viaţa. Strângându-se în jurul lor, argienii îi proslăveau pentru puterea de care dăduseră dovadă, iar femeile o fericeau pe mama lor că născuse

astfel de fii. Atunci, copleşită de fericire în urma celor întâmplate, şi a laudelor primite, mama, în picioare în faţa statuii zeiţei, se rugă de zeiţă să le hărăzească copiilor ei dragi, Cieobis şi Biton, care o cinstiseră atâta85, tot ce poate fi mai bun pentru un muritor. După această rugăciune, la sfârşitul jertfelor şi al ospăţului sacru, tinerii au adormit în sanctuar şi nu

HERODOT

s-au mai trezit; aşa s-au săvârşit din viaţa8 fi. Argienii le-au făcut statui pe care le-au aşezat la Delfi, cinstindu-i ca pe nişte bărbaţi aleşi” 87.

XXXTT Cum Solon îi punea pe aceşti argieni pe al doilea loc în privinţa fericirii, Cresus îi spuse mânios: „Dar fericirea mea, oaspete din Atena, ţi se pare oare atât de neînsemnată că nici măcar nu mă pui la un loc cu oamenii de rând I?” Solon Cuvântă, zicând: „O, Cresus, mă întrebi de lucruri lumeşti tocmai pe mine, care ştiu că zeii sunt numai răzbunare şi iubitori de vrajbă88… într-o viaţă lungă xe văd multe lucruri pe care omul n-ar vrea să le vadă, şi multe sunt de îndurat. Eu socotesc hotarul vieţii omeneşti ca la şaptezeci de ani8B, Aceşti şaptezeci de ani fac cu totul douăzeci şi cinci de mii două sute de zile, fără a mai pune la socoteală şi luna intercalata: să zicem că tot la doi ani vrei să adaugi un prisos de o lună, ca anotimpurile să se poată potrivi cu lungimea anului aşa cum trebuie; asta-ţi va da pentru şaptezeci de ani un număr de treizeci şi cinci de luni intercalate; zilele acestor luni sunt cu totul o mie cincizeci 90. Însă, din toate zilele., cuprinse în şaptezeci de ani, adică din douăzeci şi şase de mii două sute cincizeci de zile, niciuna nu va aduce faţă de cealaltă o întâmplare chiar aidoma… Aşa fiind, o, Cresus, tot omul e la voia întâmplării… 0J Acum, văd că eşti şi nespus de bogat şi rege peste supuşi fără număr;

dar despre cele ce mă întrebi nu pot să-ţi spun nimic mai înainte de a mă fi încredinţat că ţi-ai sfârşit viaţa în deplina fericire. Cel foarte bogat nu este cu nimic mai fericit decât cel care n-are decât atâta cât îi trebuie în fiecare zi, dacă soarta nu-i hărăzeşte, să-şi sfârşească

zilele aşa cum se cuvine, într-o deplină mulţumire. Nenumăraţi oameni putrezi de bogaţi sunt nefericiţi, şi mulţi sunt în schimb cei care, bucurându-se numai de o bunăstare mijlocie, sunt foarte mulţumiţi. Cel foarte bogat, dar nefericit, îl întrece numai în două privinţe pe cel căruia norocul îi surâde, în timp ce acesta din urmă are mult mai multe foloase decât cel bogat şi nefericit. Celui dintâi îi e mai uşor să-şi împlinească dorinţele şi să îndure loviturile grele ale sorţii; al doilea însă, îl întrece prin următoarele; chiar dacă îndură mai greu decât celălalt nenorocirea şi nevoia, norocul tocmai de ele îl fereşte; el nu ştie ce-i beteşugul, boala, este scutit de rele, copiii îi aduc

numai bucurii şi rămâne chipeş la faţă. Dacă, după toate astea, îşi mai şi sfârşeşte cu bine viaţa – iată omul pe care-l cauţi, vrednic de a fi numit fericit. Dar nu-i niciodată înţelept să te grăbeşti a numi pe cineva fericit, cât mai este în viaţă, ci poţi doar să spui că are noroc 02.

Nu este însă cu putinţă pentru oameni să întrunească toate aceste foloase, după cum nicio ţară nu poate să aibă toate bunurile de care are nevoie, ci pe unele le are, iar de unele duce lipsă; ţara care din întâmplare are cele mai multe bunuri este şicea mai bogată. Aşa e şi cu omul, care nu poate fi cu totul neatârnat: unele lucruri le are, iar altele-i lipsesc. Atunci când cineva îşi petrece viaţa bucurându-se de CÂT mai multe şi apoi îşi sfârşeşte zilele în pace, acela, după mine, o rege, este vrednic să fie numit un om fericit. Trebuie întotdeauna să câţi la întorsătura pe care o iau lucrurile şi la sfârşitul lor93. Multora din cei cărora divinitatea le-a arătat ce-i fericirea, le-a smuls-o apoi din rădăcini” 94.

XXXIII Socot că aceste cuvinte nu-i prea plăcură lui Gresus; fără să-i mai pese câtuşi de puţin de oaspete, regele porunci să fie poftit să plece, fiind pe deplin încredinţat ca cine nu ia în seamă bunurile ce-ţi stau la îndemână şi te îndeamnă să cugeţi la sfârşitu-l. tuturor lucrurilor, este tare lipsit de minte.

XXXIV După plecarea lui Solon, răzbunarea zeilor îl

lovi crunt pe Cresus, fiindcă, pe cât se pare, se crezuse cel mai fericit dintre oameni. Mai întâi de toate, un vis îi arătă aievea în somn nenorocirea ce avea să cadă asupra lui, lovindu-i feciorul. Cresus avea doi copii, dintre care unul infirm, căci era surdo-mut. Celălalt însă, pe nume Atysos, în toate îi întrecea pe tinerii de vârsta lui, şi încă cu mult. Despre Atys, i se arătase în vis lui Cresus că îl va pierde răpus de un vârf de fier. De îndată ce se deşteptă şi se dezmetici, regele – înspăimântat de vis – se grăbi să-i caute fiului său o soţie şi nu-l mai trimise să comande oştile lydiene, ca de obicei. El îndepărtă din odăile de locuit ale bărbaţilor toate săgeţile, lăncile şi alte asemenea arme de care se folosesc oamenii în război, şi le îngrămădi în nişte cămări, ca nu cumva vreuna din ele, căzând de pe perete, să-l lovească pe fiul său fla.

se

HERODOT

XXXV Pe când pregătea încă nunta feciorului, sosi la Sardes un om lovit de o mare nenorocire, cu mâinile pângărite de sânge: frigian de neam, el făcea parte din casa domnitoare97. Venind în casa lui Cresus, el ceru să fie purificat după obiceiul locului. Cresus îl purifică. Purificarea la lydieni se face aproape ca şi la eleni. După ce săvârşi ritul cerut de datină, Cresus îl întrebă pe oaspete de unde vine şi cine este, zicând: „Cine-eşti tu, omule, din ce parte a Frigiei vii ca să te adăposteşti la vatra mea? Şi cine e bărbatul sau femeia ce-ai ucis?” Străinul răspunse: „Sunt fiul lui Gordias şi nepotul lui Midas 9H. Numele msu e Adrastos. Fără voie mi-am ucis fratele şi, izgonit de tatăl meu, am venit la tine lipsit de orice avuţie”. Cresus îi răspunse astfel: „Se întâmplă să fii fiul unor oameni care ne sunt dragi 99 şi ai nimerit la prieteni, astfel că nu vei duce lipsă de nimic rămânând la curtea noastră. Va fi mult spre binele tău dacă vei îndura cât mai uşor povara nenorocirii tale”.

XXXVI Adrastos rămase de-atunci la curtea lui Cresus. În vremea aceea se ivi pe muntele Olympos din Mysia un mistreţ uriaş 10°, care, coborând de pe munte,

strica semănăturile mysienilor. Adeseori porniseră mysienii împotriva lui, dar nu izbutiseră să-i facă niciun râu, ci, dimpotrivă, tot ei pătimeau de pe urma lui. În cele din urmă, nişte soli ai mysienii or veniră la Cresus şi-i spuseră: „Un mistreţ uriaş s-a ivit în ţinuturile noastre, o rege, şi ne strică semănăturile; toate strădaniile noastre de a-l prinde au dat greş. Acuma ne rugăm ţie; îngăduie fiului tău să vină cu noi, însoţit de tinerii cei mai de frunte şi de câini, ca să scăpăm ţara de mistreţ”. Aşa se rugară ei. Aducându-şi însă aminte de vis, Cresus le spuse: „Nu-mi pomeniţi de fiul meu… nu-mi e cu putinţă să vi-l trimit; abia s-a însurat şi gândul lui e numai la asta. Dar voi trimite floarea tinerimii lydiene împreună cu vânătorii mei şi le voi da în grijă celor ce se duc acolo să-şi desfăşoare întreaga iscusinţă ca să vă mântuie ţara de fiara ce-o bântuie” 101.

XXXVII Acesta fu răspunsul. Mysienii se arătară mulţumiţi de cele făgăduite, când tocmai intră fiul lui Cresus, cate aflase de cererea mysienilor. Şi fiindcă Cresus nu-i îngădui fiului său să plece cu ei, acesta îi spuse: „Tată, toată fala şi toată cinstea

mea era altă dată să strălucesc pe câmpul de luptă sau de vânătuare. Acum văd că mă înlături şi de la una şi de la cealaltă, fără ca eu să mă fi arătat vreodată fricos sau nevrednic. Cum să mai scot capul în lume când mă duc sau când mă întorc din piaţa publică 102? Drept ce mă vor lua oare cetăţenii şi tânăra mea soţie? Cu ce fel de bărbat va crede ea că şi-a legat viaţa? îngâduie-mi deci să mă duc la vânătoare, sau lămureşte-mă de ce e mai bine pentru mine să mă supun voinţei tale”.

XXXVIII Crexus îi răspunse: „Vai, fiule, toate acestea le fac nu fiindcă aş fi văzut la tine semne de laşitate’s, au altceva ce nu mi-a plăcut, ci fiindcă, pe când dormeam, o vedenie care mi s-a arătat în vis m-a prevestit că eşti ursit să mori în plină tinereţe, lovit de-un vârf de fier. Din pricina acestei vedenii ţi-am grăbit şi nunta şi nu te trimit la vânătoarea la care ai fost poftit. Cant să te păzesc de

soartă, încetând să te cruţ pe cât îmi stă în putere, atâta vreme cât mai sunt în viaţă. Eşti singurul meu fiu, căci celălalt care nu aude, pentru mine parcă nici n-ar i”...

XXXIX Tânărul răspunse: „Înţeleg. prea bine, tată, ca după o asemenea vedenie să-mi porţi de grijă! Ai scăpat însă din vedere un amănunt pe care nu l-ai luat în seamă şi se cuvine să-ţi atrag luarea-aminte asupra lui. Zici că în vis ţi s-ar fi arătat că voi pieri lovit de un vârf de fier. Dar unde are oare mistreţul mâini sau vreun vârf de fier de care să te temi? Dacă în vis ţi s-ar fi spus că am să pier de colţii lui sau de ceva asemănător, ai fi fost dator să faci aşa cum ai hotărât. Dar e vorba de un vârf ascuţit. Deoarece lupta ce-o pornim nu e împotriva oamenilor, îngăduie-mi, rogu-te, să mă duc”.

XL Cresus zise atunci: „M-ai biruit, fiule, tălmăcindu-mi astfel tâlcul visului. Cum recunosc că uiai învins, te las să pleci la vânătoare”.

XLI După această hotărâre, Cresus trimise să-l cheme pe frigianul Adrastos şi îndată ce se înfăţişă îi spuse: „Te-am purificat, Adtastox, atunci când fără voia ta ai fost lovit de o nenorocire cruntă de care nu te învinuiesc: primindu-te în casa mea, am luat asupră-mi şi toată cheltuiala ta. Acum însă, pentru 10*

HERODOT

că eşti dator să-mi răsplăteşti cu bine binele ce ţi-aom făcut, îţi cer să fii păzitorul fiului meu care pleacă la vânătoare, ca nu cumva pe drum să vă iasă în cale răufăcători, cu gânduri de pradă. Mai ai şi o datorie faţa de tine însuţi, să te duci acolo unde se iveşte prilejul să te distingi prin fapte. Ia pildă de la strămoşii tăi şi apoi, chiar tu oşti un om în vigoare1.

XLII Adrastos îi răspunse; „O rege, în altă împrejurare nici prÂQ gând nu mi-ar fi trecut să pornesc la această vânătoare, căci nu zise cade unui om lovit de o asemenea nenorocire să se amestece cu cel care petrec. Nici nu-mi doresc astfel de petreceri şi multe sunt pricinile pentru care e mai bine să stau deoparte... Dat acuma, fiindcă tu mă îndemni şi fiindcă trebuie să-ţi fiu pe plac

(căci datoria mea e să-ţi plătesc binele cu bine), sunt gata să fac tot ce-mi ceri; îţi făgăduiesc că fiul tău, pe care mi-l dai în pază, se va întoarce viu şi nevătămat acasă, în măsura în care aceasta stă îxir puterea celui ce-l veghează”.

XLIII După ce-i dete acest răspuns lui Cresus, ei plecară însoţiţi de tineri de neam şi de din. Ajungând ia muntele Olympos, vânătorii începură să caute fiara. Cum o găsiră, o împresurară şi îşi aruncară lăncile spre ea. Atunci străinul, cel care fusese purificat de omor şi purta numele de Adrastos 103, ţintind mistreţul, nu izbuti să-l doboare, ci-l nimeri pe fiul lui Cresus. Lovit de vârful lăncii, Atys împlini prorocirea visului. Un crainic alergă îndată să-l vestească pe Cresus de cele întâmplate; ajungând la Sardes, acesta îi povesti desfăşurarea luptei şi soarta tristă a fiului său.

XLIV Cresus, doborât de moartea fiului său, se tânguia şi mai tare, ştiind că tânărul fusese ucis de acela pe care-l purificase el însuşi. Frământat de nenorocirea cumplită ce-l lovise, îl chema cu glas înfricoşător pe Zeus Purificatorul, ca martor al celor ce păţise de la străin; îl invoca şi ca ocrotitor al ospeţiei, şi ca ocrotitor al prieteniei; – ca apărător al ospeţiei, fiindcă, primindu-l pe străin în casa lui, îl hrănise fără să ştie pe ucigaşul fiului lui; – ca apărător al prieteniei, deoarece trimiţându-l să-i păzească fiul, găsise în el un cumplit duşman.

ISTORII. CARTEA I

XLV După aceea sosiră şi lydienii purtând leşul, iar în urma lor păşea ucigaşul... El se opri lângă mort şi, întinzând mâinile, se lăsă pradă mâniei lui Cresus; el îi ceru regelui să-l înjunghie chiar deasupra leşului, aducându-i aminte de nenorocirea cea dintâi şi cum mai adăugase încă o crimă neigând pe cel cate-l purificase 104; prin urmare, zicea el, nu mai are pentru ce trăi. Auzindu-i vorbele, cu toată jalea care-i lovise casă, Cresus fu cuprins de milă pentru Adrastos şi-i grăi astfel: „În ochii mei ţi-ai ispăşit vina, oaspete, osândindu-te singur la moarte, iar de această cumplită întâmplare nu eşti vinovat decât în

măsura în care, fără voia ta, ai săvâtşit fapta... La mijloc e mâna vreunui zeu, acela care mi-a şi prevestit ce va să se întâmple”... Apoi Cresus îşi înmormântă fiul după cuviinţă. Cât despre Adrastos, feciorul lui Gordias şi nepotul lui Midas, cel care fusese ucigaşul propriului lui frate şi ucigaşul celui ced purificase, după ce liniştea şi singurătatea se aşternută în preajma mormântului, se înjunghie pe mormânt, dându-şi seama că, dintre toţi oamenii pe care-i ştia, este cel mai greu bătut de soartă.

XLVI După ce îşi pierdu fiul, Cresus petrecu doi ani adânc cernit. La capătul acestui răstimp, domnia lui Astyages, fiul lui Cvăxares, a fost cucerită de Cyrus, fiul lui Cambyses 105. puterea Perşilor cres-o înd neîncetat, Cresus îşi înfrâna durerea şi începu să se gândească, plin de îngrijorare, dacă nu i-ar fi cumva cu putinţă să stăvilească întinderea perşilor mai înainte ca ei să se fi întărit prea mult10 fi. Chibzuind la aceasta, se hotărî să întrebe de îndată oracolele aflate în EMada, cât şi pe cel din Libya. Trimise, prin urmare, soli în diferite locuri, unii cu poruncă să meargă la Delfi, alţii la Abai, în Focida 107, alţii la Dodona 108; câţiva au fost trimişi şi la oracolele lui Amphiaraos 109 şi Trophonios 110, ba unii până şi în ţinutul Miletului, Ia Branchizi Acestea au fost oracolele elineşti la care Cresus îşi mână slujitorii, cu gândul să le cerceteze. Pe alţi slujitori îi trimise cu poruncă să întrebe până şi oracolul din Libya, la templul lui Ammon us. Cresus îşi trimitea oamenii pentru a pune la încercare ştiinţa oracolelor; abia după ce s-ar fi încredinţat că spun adevărul, regele urma să le mai întrebe încă o dată, prin credincioşii săi, dacă era sau nu bine să se ridice cu război împotriva perşilor.

HERODOT

XLVII Iată ce porunci lydienilor regele când i-a trimis să încerce oracolele: numărând cu grijă zilele ce se vor scurge din ziua plecării lor din Sardes, să nu întrebe oracolele decât când se vor fi împlinit o sută de zile în cap, şi atunci abia să vorbească astfel: „oare ce face în clipa aceasta Cresns al lui Alyattes, regele lydienilor?”; apoi să

însemne în scris răspunsul fiecărui oracol şi să i-l aducă chiar lui. Ce vor fi răspuns celelalte oracole, nimeni nu poate spune; însă la Delfi, de îndată ce lydienii au intrat în templu cu gin du! să-l încerce pe 2 eu, nici nu apucară să întrebe cele poruncite, că Pythia grăi în hexametri următoarele:

Ştiu câte fire are nisipul ţi-ntinderea mării.

Pot înţelege pe cel for de auz şi-l aud pe cei mut.

Până în piept îmi pătrunde milosul de broască ţestoasă.

Când în tingire ea fierbe cu carne de miel laolaltă.

Zace sub ea întinsă aramă, şi-aramă-i deasupra…

XLVIII După ce lydienii îşi însemnară în scris răspunsul dat de Pythia, făcură cale-ntoarsă la Sardes. Pe măsură ce trimişii se înfăţişau înaintea lui Cresus cu răspunsurile oracolelor, regele le deschidea numaidecât pe fiecare în parte şi arunca o privire la rândurile scrise. Dar niciunul din răspunsuri nu-I mulţumi. De îndată însă ce văzu răspunsul de la Delfi, înălţă rugi şi recunoscu adevărul celor spuse – socotind oracolul de la Delfi drept singurul oracol nemincinos, deoarece ghicise ceea ce făcuse el. Într-adevăr, după ce-şi trimisese credincioşii să cerceteze oracolele, păzind cu grijă sorocul zilelor, iată ce a pus la cale Cresus: gândindu-se la ceva peste putinţă de ghicit şi de înţeles, a tăiat în bucăţi o broască ţestoasă şi un miel, pe care le-a fiert apoi împreună în’r-un căzănet de aramă acoperit cu un capac de aramă.

XLIX Acesta a fost oracolul primit de Cresus de la Delfi. Cât despre răspunsul dat lydienilor de oracolul lui Amphiarâos după săvârşirea cuvenitelor rituri în incinta templului, nu pot să povestesc nimic; în privinţa răspunsului nu se spune altceva decât că regele a rămas încredinţat că şi acest oracol era de crezut.

L După aceste cercetări, Cresus caută să-şi câştige de partea sa pe zeul din Delfi prin sacrificii uriaşe; el îi aduse o jertfă

de trei mii de capete din vitele cate se sacrifică de

obicei zeilor, apoi, îngrămădind pe un rug mare paturi bătute în aur şi argint, potire de aur, haine de purpură şi alte veşminte, le dădu foc, nădăjduind că va câştiga astfel şi mai mult bunăvoinţa zeului. De asemenea, îndemnă pe lydieni să aducă cu toţii jertfe, fiecare după puterile lui. Când jertfa luă sfârşit, porunci să se topească aur neînchipuit de mult, din care făuri drugi bătuţi cu decanul, de grosimea unei jumătăţi de cărămidă, lungi de şase palme, laţi de trei şi înalţi de una. Drugii erau o sută şaptezeci la număr. Din aceştia, patru erau din aur curat, cântărind fiecare dui talanţi şi jumătate, iar restul din aur alb în greutate de doi talanţi. Regele mai porunci să se toarne din aur curat şi chipul unui leu 114 cântărind zece talanţi. Când a ars templul de la Delfi U5, leul a căzut de pe lespezile de grosimea unei jumătăţi de cărămidă pe care şedea, iar acum se află în tezaurul curintienilor, dar nu mai atârna decât şase talanţi şi jumătate, căci trei şi jumătate se topiseră în foc.

LI Când sfârşi cu pregătirea darurilor, Cresus le trimise la Delfi împreună cu alte câteva prinoase, şi anume două cratere de o mărime cum nu s-a mai văzut – unul de aur şi altul de argint; cel de aur a fost aşezat la dreapta intrării în templu, iar cel de argint la stânga. Şi aceste cratere au fost strămutate cam pe vremea când a ars templul; cel de aur se află azi în tezaurul de la Clazoraenai, cântărind opt talanţi jumătate şi douăsprezece mine, iar cel de argint a rămas într-un colţ al pronaosului; el poate cuprinde şase sute de amfore; lucrul e ştiut – căci localnicii amestecă în el, la sărbătoarea Theophaniilor 11B, vin cu apă. Cei din Delfi mai spun că ar fi fost făurit de un anume Theodoros din Samos 117, şi eu îi cred, căci se vede cât de colo că nu este lucrul unui meşter oarecare. Cresus mai trimise şi patru chiupuri de argint care se află azi în tezaurul corintienilor şi, afară de ele, mai închină încă două vase de stropit cu apă sfinţită, unul de aur şi unul de argint; pe cel de aur se află săpate câteva cuvinte care amintesc că vasul a fost dăruit de spartani, ceea ce însă nu e adevărat; vasul vine tot din partea lui Cresus; cuvintele

au fost săpate de unul din Delfi care voia să fie pe placul spartanilor; îl ştiu eu pe nume, dar n-am să-l pomenesc. InHEUODOT

XLVTI Iată ce porunci lydienilor regele când i-a trimis să încerce oracolele: numărând cu grijă zilele ce se vor scurge din ziua plecării lor din Sardes, să nu întrebe oracolele decât când se vor fi împlinit o sută de zile în cap, şi atunci abia să vorbească astfel: „oare ce face în clipa aceasta Cresus ai lui Alyattes, regele lydienilor?”; apoi să însemne în scris răspunsul fiecărui oracol şi să i-l aducă chiar lui. Ce vor fi răspuns celelalte oracole, nimeni nu poate spune; însă la Delfi, de îndată ce lydienii au intrat în templu cu gândul să-l încerce pe zeu, nici nu apucară să întrebe cele poruncite, că Pythia grăi în hexametri următoarele:

Ştiricite fire at: e nisipul şi-ntiuderca marii.

Pot inţăcge pe cel fâr de auz şi-l and pe cel mut.

Piua. În piept îmi pătrunde mirosul de broască ţestoasă.

Cârd în tingire ea fierbe cu carne de miel laolaltă.

Zace sub ea întinsă aramă, şi-aramn-i deasupra…

XLVIII După ce lydienii îşi însemnară în scris răspunsul dat de Pythia, făcură cale-ntoarsă la Sardes. Pe măsură ce trimişii se înfăţişau înaintea lui Cresus cu răspunsurile oracolelor, regele le deschidea numaidecât: pe fiecare în parte şi arunca o privire la rândurile scrise. Dar niciunul din răspunsuri nu-l mulţumi. De îndată însă ce văzu răspunsul de la Delfi, înălţă rugi şi recunoscu adevărul celor spuse – socotind oracolul de la Delfi drept singurul oracol nemincinos, deoarece ghicise ceea ce făcuse el. Într-adevăr, după ce-şi trimisese credincioşii să cerceteze oracolele, păzind cu grijă sorocul zilelor, iată ce a pus la cale Cresus: gândindu-se la ceva peste putinţă de ghicit şi de înţeles, a tăiat în bucăţi o broască ţestoasă şi un miel, pe care le-a fiert apoi împreună într-un căzănei de aramă acoperit cu un capac de aramă.

XLIX Acesta a fost oracolul primit de Cresus de la Delfi, Cât despre răspunsul dat lydienilor de oracolul lui

Amphiaraos după săvârşirea cuvenitelor rituri în incinta templului, nu pot să povestesc nimic; în privinţa răspunsului nu se spune altceva decât că regele a rămas încredinţat că şi acest oracol era de crezut.

L După aceste cercetări, Cresus căută să-şi câştige de partea sa pe zeul din Delfi prin sacrificii uriaşe; el îi aduse o jertfă

ISTORti. CARTEA X

de trei mii de capete din vitele care se sacrifică de obicei zeilor, apoi, îngrămădind pe un rug mare paturi bătute în aur şi argint, potire de aur, haine de purpură şi alte veşminte, le dădu foc, nădăjduind că va câştiga astfel şi mai mult bunăvoinţa zeului. De asemenea, îndemnă pe lydieni să aducă cu toţii jertfe, fiecare după puterile lui. Când jertfa luă sfârşit, porunci să se topească aur neînchipuit de mult, din care făuri drugi bătuţi cu ciocanul, de grosimea unei jumătăţi de cărămidă, lungi de şase palme, laţi de trei şi înalţi de una. Drugii erau o sută şaptezeci la număr. Din aceştia, patru erau din aur curat, cântărind fiecare doi talanţi şi jumătate, iar restul din aur alb în greutate de doi talanţi. Regele mai porunci să se toarne din aur curat şi chipul unui leul” cântărind zece talanţi. Când a ars templul de la Delfi11S, leul a căzut de pe lespezile de grosimea unei jumătăţi de cărămidă pe care şedea, iar acum se află în tezaurul corint! enilor, dar nu mai atârnă decât şase talanţi şi jumătate, căci trei şi jumătate se topiseră în foc.

LI Când sfârşi cu pregătirea darurilor, Cresus le trimise la Delfi împreună cu alte câteva prinoase, şi anume două cratere de o mărime cum nu s-a mai văzut – unul de aur şi altul de argint; cel de aur a fost aşezat la dreapta intrării în templu, iar cel de argint la stânga. Şi aceste cratere au fost strămutate cam pe vremea când a ars templul; cel de aur se află azi în tezaurul de la Clazomenai, cântărind opt talanţi jumătate şi douăsprezece mine, iar cel de argint a rămas într-un colţ al pronaosului; el poate cuprinde şase sute de amfore; lucrul e ştiut – căci localnicii amestecă în el, la sărbătoarea Theophaniilor 1IB, vin cu

apă. Cei din Delfi mai spun că ar fi fost făurit de un anume Theodoros din Samos 1, 7 t şi eu îi cred, căci se vede cât de colo că nu este lucrul unui meşter oarecare. Cresus mai trimise şi patru chiupuri de argint care se află azi în tezaurul corintienilor şi, afară de ele, mai închină încă două vase de stropit cu apă sfinţită, unui de aur şi unul de argint; pe cel de aur se află săpate câteva cuvinte care amintesc că vasul a fost dăruit de spartani, ceea ce însă nu e adevărat; vasul vine tot din partea lui Cresus; cuvintele au fost săpate de unul din Delfi care voia să fie pe placul spartanilor; îl ştiu eu pe nume, dar n-am să-l pomenesc. InMERODOT

tr-adevăr, copilul prin a cărui mână se scurge apa este dăruit de spartani, nu însă şi vreunul din vase.

Odată cu lucrurile înşirate mai sus, regele a mai trimis multe altele, lipsite de pecetea lui, de pildă, vase pentru libaţiili8, o statuetă de aur înaltă de trei coţi înăţişând o femeie (pe care cei din Delfi o numesc statuia „brutâresei” 119 lui Cresus) – cât şi colane şi brâie de-ale soţiei sale.

LII Acestea au fost darurile trimise da Delfi; lui Aimphiaraos, aflând despre vitejia sa şi de patimile ce le-a îndurat, îi închină un scut făurit în întregime din aur curat, precum şi o lance trainică, turnată toată în aur, minerul fiind de aur ca şi cele două vârfuri520; aceste două lucruri se mai aflau încă pe vremea mea ia Theba, în templul închinat de fehebani lui Apollo Izmenios în

LIII Lydienilor care trebuiau să ducă darurile la cele două temple, Cresus le dete poruncă să întrebe oracolele dacă putea să pornească cu război împotriva perşilor şi dacă era bine să cheme într-ajutor oştiri prietene. Îndată ce sosiră la locurile unde au fost trimişi, lydienii dăruiră prinoasele şi iscodiră oracolele, grăind astfel: „Cresus, regele lydienilor şi al altor neamuri, socotind că oracolele de aici –sunt singurele în lume care spun adevărul, v-a trimis daruri vrednice de răspunsurile voastre; acum vă întreabă dacă e cuminte lucru să lupte împotriva perşilor şi dacă ar fi bine să-şi ia ajutoare”. La întrebările puse de

soli, cuvântul celor două oracole s-a dovedit a fi. aidoma. Ele i-au prevestit lui Cresus că, de va porni lupta contra perşilor, va nimici o mare împărăţie şi l-au povăţuit să-şi ia ca tovarăşi de arme pe aceia dintre eleni pe care îi va recunoaşte drept cei mai puternici.

LIV Când răspunsurile aduse de soli ajunseră la urechile Iu» Cresus, mult se bucură regele de spusele oracolelor. Plin de încredere că avea să răstoarne domnia lui Cyrus, Cresus trimise o altă solie la Delfi şi, după ce află numărul localnicilor, îi dărui cu câte doi stateri122 de aur pe fiecare. În schimb, cei din Delfi îi dădură lui Cresus şi lydienilor precădere la consultarea oracolului, scutirea de orice dare, dreptul de a sta la jocuri în primele rânduri i2S, cât şi îngăduinţa pentru vecie să ajungă cetăţean al Deliilor oricare lydian ar fi dorit acest lucru 124.

ISTORII. CARTEA!

LV După ce făcu aceste danii, Cresus ispiti din nou oracolul pentru a treia oară. De când primise răspunsuri adevărate de la oracol, nu se mai sătura să-l tot întrebe întruna. De data aceasta întrebă dacă domnia lui va fi îndelungată. Pythia, în cuvinte învăluite, îi răspunse:

Iată, când un catâr al mezilar rege-o s-ajungă.

Atunci, o lydian subţire-n picioare i2E) ia-o la fugă Pe-a lungul pietrosului Hermos126, ar să te-opteyti şi fâr-a coji de ruşine...

La sosirea acestor stihuri, Cresus se bucură de ele mai mult ca oricând, încredinţat pe deplin că niciodată vreun catâr nu-i va cârmui pe mezi în locul unui om – astfel că nici el, nici urmaşii lui nu-şi vor pierde vreodată domnia.

LVI Regele se strădui apoi să afle care erau cei mai vajnici dintre eleni, pentru a şi-i câştiga de prieteni. Tot cercetând mereu, cunoscu că în primele rânduri se aflau spartanii şi atenienii, unii de neam doric, ceilalţi de neam ionic. Aceste ramuri erau vestite „în vechime atenienii având drept strămoşi pe pelasgi, iar spartanii pe eleni127. Cei din Attica nu s-au strămutat niciodată din locul lor de baştină, în schimb dorâenii au fost o seminţie rătăcitoare

prin multe locuri1BS. în timpul regelui Deucaliorim, dorienii locuiau pe plaiurile Phthiotâdei130 – iar sub Doros, fiul lui Hellen1SI, ţinutul de la poalele munţilor Ossa şi Olympos, cunoscut sub numele de Histiaiotida1S2. Alungaţi de aci de cadmeenâ133 s-au aşezat în Pind 134 sub numele de „macedni”. De pe aceste meleaguri s-au strămutat din nou spre Driopida 18 e, iar din Driopida, îndreptându-i-se spre Pelopones, şi-au luat în cele din urmă numele de dorieni.

LVII Ce limbă vor fi vorbit pelasgii nu pot să spun fără greş. De-ar fi însă să aducem vreo mărturie, luându-ne după limba. pelasgilor cate mai trăiesc încă până azi, atât a celor cate locuiesc în oraşul Crestona13S, deasupra tyrrhenienilor137, vecini odinioară cu aşa-numiţii „dorieni” din zilele noastre, când [aceşti pelasgi] sălăşlui au în pământurile numite azi Thessaliotis 138, precum şi după graiul pelasgilor care au întemeiat în Hellespont

HERODOT

Plakia şi Skylakc33 fl, împărţind cu timpul colonia lor cu atenienii140, cât şi a) tuturor celorlalte aşezări pelasgice, care însă şi-au schimbat numele – de-ar fi nevoie, zic, să aducem vreo mărturie, judecând după aceştia, apoi pelasgii vorbeau o limbă barbară 141.

Dacă aşa stau lucrurile situată populaţia pelasgică vorbea o astfel de limbă, prin urmare, neamul celor din Attica fiind tot pelasgic, a învăţat o altă limbă abia atunci când s-a preschimbat într-un neam elen. Într-adevăr, nici cei din Crestona, nici cei din Plakia nu seamănă Ja. grai cu nimeni din împrejurimi, ci vorbesc o limbă pe care o înţeleg numai ci, dovedind astfel că graiul ce-l păstrează este acela pe care l-au adus când s-au strămutat pe aceste meleaguri.

LVIIX Neamul elenilor, după cât mi se pare mie, de când s-a ivit, s-a folosit necontenit de aceeaşi limbă. Pornind de la începuturi modeste, puţin numeros, s-a avântat spre locul cel mai înalt şi s-a înmulţit până a atins numărul neamurilor din zilele noastre, mulţumită mai ales amestecului ce s-a făcut cu numeroşi pelasgi şi cu multe

alte neamuri barbare. Faţă de această înflorire, am credinţa că niciun neam pelasgic, barbar de soiul lui, n-ar fi putut vreodată să se înmulţească în aşa măsură.

LIX Cresus află că din aceste două neamuri, cel attic era supus şi dezbinat de către Peisistratos 113, fiul lui Hippocrates, tiranul Atenei din acele vremuri 14 s.

Pe când privea jocurile olympice, ca oricare om de rând, acestui Hippocrates i s-a întâmplat o mare minune... După ce a adus jertfă aşa cum se cuvenea, vasele de sacrificiu, care stăteau în faţa lui încărcate cu cărnurile victimelor şi cu apă, începură deodată să fiarbă fără foc şi dădură pe dinafară... Hilon344 lacedemonianul, nimerindu-se de faţă şi văzând minunea îi dete lui Hippocrates următoarele sfaturi: mai întâi, să nu-şi ia niciodată la casa lui o soaţă care să-i nască prunci, în al doilea rând, dacă se întâmplă să aibă una, s-o alunge, şi, dacă are. şi vreun copil, să-l lepede.

Se spune că Hippocrates nu vru să asculte de sfaturile lui Hilon şi, după întâmplarea ce v-am povestit-o, t se născu un fiu.

acest Peisistratos. Pe vremea când atenienii de pe coastele mării şi. cei de) a câmpie 145 se ridicaseră cu răzmeriţă, unii sub conducerea lui Megacles, fiul lui Alcmeon, iar cei din câmpie, sub T.ycurgos, un Aristoloid. Peisistratos, dorind să dobândească puterea, răsculă o a treia tabăra 146; după ce-şi strânse sprijinitori şi ajunse, ca să spunem aşa, căpetenia muntenilor, iată ce-l duse capul că facă: se răni atât pe sine, cât şi catârii ce-i trăgeau carul, repezindu-se apoi în agora ca şi când abia ar fi scăpat din mâinile unor duşmani care, chipurile, voiau să-l ucidă pe când se îndrepta spre câmp... El ceru atunci de la coclesia 147 o strajă de ostaşi întru apărarcă sa, ca unul ce se acoperise de falā în războiul purtat împotriva megarienilor Î4H, cucerind Nysaia 143 şi arătând că era în stare să înfăptuiască şi alte isprăvi vitejeşti. Amăgită, gloata atenienilor îi îngădui să-şi aleagă dintre cetăţeni trei sute de oameni, care nu ajunseră însă „lăncierii” 153

lui Peisistratris, ci „ciomăgaşii” lui. Această strajă, înarmată cu bâte groase de lemn, î) urma pretutindeni. Pornind cu toţii la luptă Împreună cu Peisistratos, aceşti oameni au luat Acropole. De atunci Peisistratos domni peste a temeni fără să tulbure magistraturile 151 în fiinţă şi fără să schimbe legiuirile; el cât muia cetatea după rânduielile strămoşeşti şi se străduia să le facă pe toate cu rost.

LX Nu după multă vreme, partizanii lui Megacles şi Ly. – curgos, înţelegându-se între ei: zbutiră să-l răstoarne. Astfel a pus Peisistratos mina întâia oară pe cetatea Atenei, şi aşa şi-a pierdut puterea mai înainte de a fi prins rădăcini.

Dar şi cei ce-l alungaseră pe Peisistratos începută iatăşi să se lupte între ei. Megacles, încolţit de oamenii lui în plină răzvrătire 152, îi trimise lui Peisistratos întrebare dacă nu cumva vrea să-i ia fata de nevastă şi, în schimb, să-şi recapete tirania. Peisistratos, primind propunerea lui Megacles şi căzând la învoială, pentru a pregăti întoarcerea, puse la cale împreună cu acesta din urmă o faptă pe care-o găsesc dt nu se poate mai prostească (ţinând seama că încă din vechime elenii s-au deosebit de neamurile barbare, arătându-se mai isteţi la cuget şi departe de a fi gata să creadă orice prostie), dacă într-adevăr cei doi au urzit faţă de aţenieni, socotiţi între eleni fruntaşi ca înţelepciune, un aţaţe plan.

HERODOT

În demul Paiania trăia o femeie cu numele de Phya, înaltă de patru coţi fără trei degete, altminteri minunat de frumoasă, Megacles şi Peisistratos o îmbrăcară din cap până-n picioare în armură, o suiră pe un car de război şi o învăţată cum să se ţină ca să pară cât mai strălucitoare în măreţia ei. Pe urmă, după ce se îngrijiră să trimită crainici care au luat-o înaintea carului, au dus-o la oraş; odată ajunşi acolo, crainicii trebuiau să strige cât îi ţinea gura, după cum li se poruncise: „Cetăţeni ai Atenei, primiţi cu voie bună pe Peisistratos, pe care chiar zeiţa îl aduce înapoi în propria-i Acropole, cinstindu-l mai mult decât pe

oricare dintre muritori 1” 153 Răspândiţi în toate părţile, crainicii repetau cele de mai sus; de îndată se şi întinse prin deme154 zvonul că Athena îl aduce pe Peisistratos înapoi, iar locuitorii de la oraş – încredinţaţi că femeia era zeiţa însăşi – se închinară la o fiinţă pământească şi-l primiră îndărăt pe Peisistratos.

LXI Când şi-a recăpătat puterea aşa cum v-am povestit, Peisistratos, după învoiala ce avea cu Megacles, se însură cu fata acestuia. Cum avea însă băieţi mari şi cum umbla vorba că familia Aicmeonizilor, e blestemată155, nemaivoind să aibă copii şi de la tânăra sa soţie, Peisistratos se împreună cu ea altfel decât trebuie. La început, femeia nu – dezvălui nimănui această ruşine, dar în cele din urmă, fie c-a fost, fie că n-a fost iscodită, îi destăinui totul maică-sii, cate la rându-i vorbi cu bărbatul ei. Megaoles se înfurie grozav de ocara. ce i-o făcea Peisistratos. Cuprins de mânie, el uită dintr-odată de supărarea împotriva foştilor săi prieteni. Aflând ce se uneltea, Peisistratos părăsi ţinutul cu tot ce avea şi se duse în Eretria 156> unde ţinu sfat cu fiii săi. Părerea feri Hippias *57, care cerea recucerirea tiraniei, ieşi biruitoare; atunci, tatăl şi fiii începură să strângă ajutoare de la oraşele care le erau îndatorate cu câte ceva. Multe cetăţi dădură sume mari – de bani, dar thebanii îi întrecură pe toţi prin dărnicia lor. Apoi – ce să mai lungesc vorba – vremea trecu şi totul a fost gata pregătit pentru întoarcerea lor. Din Pelopones le veniră într-ajutor mercenari din Argos, iar un bărbat din Naxos, pe nume Lygdamis 158, venit de bună voia lui, dădu dovadă de o însufleţire uimitoare, aducând cu sine bani şi oameni.

ISTORIL CARTEA I

LXII Porniţi la atac din Eretria, Peisistratos şi fiii săi s-au înapoiat [în Attioa] în al unsprezecelea an 4 e la izgonirea lor. Mai iuţii, izbutiră să cucerească cinrpia Marathonului. De îndată ce îşi aşezară tabăra în acest ţinut, li se alăturară prietenii din oraş, iar pe urma o mulţime de norod de la ţară – tot oameni cărora tirania le era mai dragă decât libertatea159. Toţi aceştia se

strânseră în jurul lui Peisistratos. Pe de altă parte, atenienii din oraş, care nu se sinchisiseră oituşi de puţin nici câtă vreme Peisistratos strângea bani, şi nici mai târziu când ocupase Marathonul „abia atunci se treziră şi ei: să se apere împotrivă-i când. aflată că – Peisistratos a pornit de la Marathon să atace oraşul. Atenienii se îndreptau.cu toată oastea pe care-o aveau în întâmpinarea celor ce se întorceau din pribegie, iar oamenii lui Peisistratos, plecând de la Marathon, dădeau năvală asupra oraşului; cele două părţi învrăjbite ajunseră deodată. faţa-n faţă la templul Athenei din Pallene 160 şi se pregătiră de încăierare. În acest loc, minat de o poruncă cerească, iată că lui Peisistratos i se înfăţişează Amphilytos acarnianul, om priceput în prevestiri de tot soiul 101, care, apropiindu-se de el, rosti acest oracol în stihuri hexametrice:

Uite, zvârlit e năvodul, iar plasa-i desfăşurată…

Tonii162 s-or prinde la noapte sub razele albe-ale lunii.

LXIII Amphilytos proroci aceste cuvinte „stăpânit fiind de un duh sfânt. Peisistratos, tălmăcind oracolul şi spunând că-i primeşte tâlcul, îşi mână oştirea mai departe. Între timp, atenienii de la oraş stăteau liniştiţi la masă, şi, după masă, unii se apucară să joace zaruri, iar alţii se culcară. Oamenii lui Peisistratos, năvălind asupra lor, îi puseră pe fugă. Când îi văzu fugind care-ncotro, Peisistratos luă o hotărâre foarte înţeleaptă, pentru ca atenienii să nu se mai poată strânge la un loc, ci, dimpotrivă, să rămână împrăştiaţi. Suindu-şi. fiii călare, îi trimise înainte; când îi ajunseră din urmă pe fugari, băieţii le strigară voia lui Peisistratos, îndemnându-i să nu se teamă, ci fiecare să se întoarcă la casa lui.

LXIV Atenienii ascultară; şi aşa Peisistratos luă pentru a treia oară puterea la Atena 16S. Tirania şi-o întări tocmind mulţi

lefegii străini şi strângând bani, parte din veniturile locale 1B \ parte din proprietăţile pe care le avea în ţinutul

fluviului Strymon 165; atenienilor care îi ţinuseră piept la Pallene – şi nu fugiseră pe dată, le luă feciorii ca zălog şi-i trimise să locuiască în Naxos; căci tiranul cucerise cu armele şi Naxosul, pe care îl încredinţase spre drmuire lui Lygdamis 18G. în afară de toate acestea, ascultând de nişte oracole, el purifică insula Delos în felul următor cât vezi cu ochii roată în jurul templului dezgropa morţii din acest ţinut şi-i mută în altă parte a insulei.

În acest fel, Peisistratos domni la Atena; unii din atemeru căzuseră în luptă, iajr alţii luaseră calea pribegiei, afară din ţara lor, urmându-i pe Alomeonizi1S7.

LXV lată care era starea de asuprire ce se abătuse asupra Atenei în acele vremuri, pe care o află şi Gresus. În ce-i priveşte pe spartani, ei scăpaseră din grele încercări188 şi tocmai îi învinseseră pe tegeaţi, cu care se aflau în luptă. În timpul domniei în Sparta a regilor Leon şi Hegesicles1B: J, spartanii, biruitori în toate luptele, numai regenţilor nu le puteau veni de hac. Cu mult înainte de aceste întknplări, ei aveau’ aproape cea mai proastă legiuire dintre toţi elenii, învoindu-se cu greu şi acasă la ei, şi cu străinii, cu care n-aveau nimic de-a face. Iată cum au trecut la o legiuire mai bună. Lycurg 17°, bărbat cu mare vază printre spartani, ducându-se la Delfi să consulte oracolul, cum păşi în sala cea mare a templului, pe dată Pythia rosti următoarele:

Venita-i şi tu, o Lycurg, la templu-mi bogat în avuturi.
Om mult iubit de tatăl ceresc şi de toţi oiympietili.
Om sau zeu să te chem? La cumpănă grea eu mă afli)
I Dar mai degirab, o Lycurg, inima-mi spune că zeu eşti 1

Unii zic că după ce rosti aceste stihuri, Pythia îl învăţă pe Lycurg legile care mai dăinuiesc şi azi la Sparta. Dar, dacă dăm ascultare chiar spuselor spartanilor, Lycurg, pe când era epitropul nepotului său Leobotas, regele Spartei, ar fi adus din Creta orânduielile cele noi m. Cum s-a văzut epitrop, a schimbat toate rânduielile vechi şi a luat măsuri ca cele noi să nu fie încălcate 172. Apoi luă hntărâri privitoare la războaie, enomoţii 17S.

triocâde m, syssitii 175 «şi, pe lângă acestea, institui eforatul 178 şi gerusia 177.

LXVI în urma acestor prefaceri, spartanii îşi schimbară starea, ascultând de o legiuire mai bună. După moartea lui Lycurg, ei îi înălţară un templu şi-l proslăvirā ca pe-un zeu.

Deoarece se găseau într-un ţinut îmbelşugat „cu populaţie deasă, puterea lor creştea într-una şi înflorea tot mai mult. Cum nu se mai mulţumeau să trăiască în tihnă şi pace, şi erau încredinţaţi că-is mai tari decât arcadienii, se duseră să întrebe oracolul de la Delfi ce-ar crede despre cucerirea întregii Arcadii m. Pythia le răspunse aşa:

Ceri de la mine Aicadia? Mult ceri; n-am să ţi-o dau!

Mulţi mâncători de ghinda cuprind ai Arcadici codri.

Stavilă-ii cale toţi îţi vor sta; dar ură nu-ţi port.

Tegeea-ţi voi da să joii tropotind cu bătăi de pici Date.

Şt o câmpie frumoasă s-u-mparţi în măsuri cu frânghia...

Când auziră spartanii răspunsul pe care-l aduseseră solii, îi lăsară în pace pe ceilalţi ancadieni şi porniră cu ră – aboj împotriva tegeaţilor, luând cu ei lanţuri de legat. picioarele. Încrezători într-un oracol înşelător, îşi închipuiau că îi vor robi pe tegeaţiânfrânţi în ciocnirea oare a urmat, câţi dintre ei au fost prinşi de vii fură puşi la munca câmpului – purtând la picioare lanţurile pe care ei înşişi le aduseseră – şi la măsurarea chnpiei tegeate cu frânghia 17!). Lanţurile în oare erau ferecaţi se mai puteau vedea încă pe vremea mea în Tegeea, atârnate în templul Athenei Alea lă0.

LXVII în timpul acestui prim război, spartanii suferită înfrângere după înfrângere de la tegeaţi, Pe vremea lui Cresus însă, când la spartani erau în scaun Anaxândridas şi Ariston, au izbutit în cele din urmă să se arate mai vârtoşi la luptă – şi iată cum 181: lânfrânţi mereu în bătălie de către tegeaţi, spartanii s-au gândit să trimită o solie la Delfi şi să întrebe pe care dintre zei trebuie să-i înduplece ea. să-i ajute să-i dovedească în luptă pe tegeaţi. Pythia le

răspunse că mai întâi trebuie să aducă îndărăt la Sparta oasele lui Orestes, feciorul lui Agamemnon 182. Cum însă nu izbuteau de fel să găsească tnormântul lui Orestes, au

HEHODOT

trimis din nou la zeu, ca să afle şi locui unde zăcea Orestes. La întrebarea solilor, Pythia le răspunse aşa:

Este-un ţinut în Arcadia, -n larga câmpie Tegeea;

Bat. două vânturl pe-acolo, iscate de-un iureş puternic.

Lovirii-i răspunde lovire; duretii-i urmează durere.

Rodnica glie pe fiul lui Agamemnon ascunde.

De-l vei aduce la tine, stăpân pe Tegeea tu i-vei.

După ce auzita şi această profeţie, cu toate că nu încetară de fel să caute întruna, spartanii tot nu putură face vreun pas înainte până când Lychas, un spartan din cei numiţi „agathoergi” 183, găsi mormântul. „Agathoergii” sunt cetăţenii cei mai vârstnici care părăsesc rândurile călărimii184, câte cinci în fiecare an; datoria lor este ca, în anul când pleacă din mijlocul călăreţilor, să meargă fără răgaz care-ncotro îi trimite nevoia obştească.

LXVUT Aşadar, unul din aceşti oameni, şi anume Lychas, găsi în Tegeea mormântul căutat, ajutat şi de noroc, dar şi de isteţimea lui. Nimerindu-se pe acea vreme să fie în lupta cu tegeaţii un răgaz care îngăduia sa se treacă liber dintr-un ţinut într-altul 18B, Lychas, intrând într-o fierărie din Tegeea, privea cum se lucrează fierul şi se minuna mult de cele ce vedea 18°. Fierarul, băgând de seamă uimirea oaspetelui, îşi conteni lucrul şi spuse: „Drumeţ din Laconia, dacă lucrarea fierului îţi pare acum minune aşa de mare, apoi de-ai fi văzut ce-am văzut eu, te-ai mira şi mai mult... Voiam să fac în bătătura asta un puţ; tot săpând, am dat de o raclă lungă de şapte coţi; cum nu-mi venea să cred că au trăit vreodată oameni mai înalţi decât cei de azi, o deschisei şi – ce să vezi? – un mort lung tocmai cât racla. L-am măsurat şi l-am îngropat la loc”. Şi tot aşa, fierarul povestea înainte cele ce văzuse, dar lut Lydias – luând aminte la cele ce auzea – îi încolţi în minte

gândul că mortul nu putea fi altul decât Orestes, după cum suna profeţia. Socoteala pe care şi-o făcu era următoarea: găsi că cele două foaie ale fierarului pe care le-avea sub ochi ar fi *vânturile*; ciocanul şi nicovala, *lovirii-i răspunde-lovire*; iar în fierul lucrat, vedea (*durerii-i urmează durere*, închipuindu-şi în tălmăcirea ce-o făcea că îi fusese dat omenirii să născocească lucrul fierului spre nenoro

ISTOKII. CAJRTF. A. 1

cirea ei 187. Punând cap la cap cele ce ştia, când s-a întors la Sparta povesti «lacedemomeriilor toată întâmplarea. Aceştia se prefăcură că-l judecă pentru o vina plăsmuită şi-l izgoniră, întors la Tegeea, Lychas îi destăinui fierarului soarta ce-l lovise şi-l rugă să-l închirieze curtea în care lucra, dar fierarul nu se i-nvoia mi ruptul capului m. Cu vremea, Lychas îl înduplecă totuşi, se mută acolo, deschise din nou mormântul şi strânse la un loc oasele; apoi făcu cale întoarsă la Sparta, cu oase cu tot. Şi de atunci, ori de câte ori cele două puteri vrăjmaşe se încăierau, spartanii se dovedeau a fi cu mult mai tari la luptă. De altfel, cea mai mare parte a Peloponesului intrase sub stăpânirea Spartei.

LXIX După ce afla toate cele povestite mai sus, Cresus trimise la Sparta soli purtători de daruri, ca să ceară tovărăşie de arme, învăţându-i cu grijă ce trebuiau să spună. Ajunşi la Sparta, solii vorbiră astfel: „Suntem trimişii lui Cresus, regele Lydiei şi al altor popoare! Iată ce vrea el să vă spună: spartani, printr-un oracol, Apollo m-a îndemnat să mi-l iau tovarăş de arme pe elen; cum am aflat că voi sunteţi fruntea Klladei, ascultând de oracol, vă poftesc să mă sprijiniţi, dorind să fiu prietenul şi tovarăşul vostru de arme, fără de vicleşug şi înşelăciune!”

Aceasta era dorinţa lui Cresus, pe care solii o împărtăşiră spartanilor. Spartanii, care auziseră şi ei de răspunsul dat de oracol lui Cresus, s-au bucurat de venirea lydienilot şi au făcut jurăminte de prieteşug şi tovărăşie de arme. Chiar şi. mai înainte de asta ei primiseră unele binefaceri de la Cresus. Atunci, când au trimis să cumpere aur la Sarde, s, cu gândul să-l topească pentru statuia lui

Apollo care şi astăzi se află la Thornax, în Lacoma 189, Cresus, în loc să vândă aurul, îl dărui cumpărătorilor.

LXX Pe aceste temeiuri au încuviinţat spartanii tovărăşia de arme cu Cresus, dar şi fiindcă regele îi alesese pe ei dintre toţi elenii ca prieteni, înaintea altora. Ei se arătară gata să răspundă la chemarea regelui şi, poruncind să se făurească un crater de aramă, împodobit pe dinafară până la gură cu chipuri de plante şi animalel9D, în care puteau să încapă trei sute de amfore, îl trimiseră la Sardes. Erau doar şi ei dornici să-i dăruiască ceva lui Cresus în schimbul celor primite. Dar craterul n-a mai ajuns

niciodată la Sardes din pricina unor întâmplări care se povestesc în două feluri: spartanii susţin că, pe când era dus spre Sardes, craterul ajunse în apele Samos ului şi saurienii, iaflând de încărcătură, au pus mâna pe el, atacând corabia cu vase de război. Pe de altă parte, cei din Samos spun că, întârziind pe drum, spartanilor care duceau craterul le-a ajuns la urechi vestea căderii Sardesului. şi a lui Cresus; atunci ei s-au grăbit să vândă craterul la Samos unor cetăţeni particulari, care l-au cumpărat pentru a-l aşeza în templul Herei. Se poate foarte bine întâmpla ca cei ce l-au vândut să fi povestit la întoarcerea acasă că fuseseră jefuiţi de samieni. Aşa a fost povestea cu craterul m.

LXXI Cresus, înşelat de tâlcul oracolului, se pregătea să năvălească în Cappadocia, cu nădejdea că va izbuti să-l răstoarne pe Cyrus şi puterea perşilor m.

Pe când Cresus se pregătea să pornească împotriva perşilor, uti lydian pe care-l chema Sandanis, socotit de multă vreme om înţelept şi care-şi întări şi mai mult faima în Lydia prin părerea ce şi-o dădu atunci, îl sfătui pe Cresus astfel: „O rege! Te pregăteşti să porneşti împotriva unor oameni care poartă nădragi strâmţi10S, au toată îmbrăcămintea făcută din piei şi care nu se hrănesc cât le cere inima, ci numai cu ce pot găsi, căci ţara lor e piatră

seaca! Afară de asta, ei nu ştiu ce-i vinul, ci beau doar apă, n-au smochine să le desfete gura şi nici alte lucruri bune x94. Dacă îi vei birui, ce poţi să iei de la nişte oameni care n-au nimic? Dacă, dimpotrivă, se va întâmpla să fii biruit, gândeşte-te bine la bunurile ce ai de pierdut. O dată ce vor fi gustat din bunăstarea noastră, se vor deprinde repede cu ea şi nu vor mai putea fi dezvăţaţi. Eu, din parte-mi, aduc prinos de mulţumire zeilor că perşilor nu le-a dat prin minte să pornească împotriva lydienilor”... Aşa vorbi Sandanis, dar pe Cresus nu-l înturnă din drum.

Şi vorbea cu dreptate, căci, într-adevăr, mai înainte de cucerirea Lydiei, perşii nu aveau în traiul lor nimic gingaş şi nimic bun.

LXXII Cappadocienilor, elenii le zic syrieni185; aceşti sytieni, mai înainte de a fi supuşii perşilor, fuseseră supuşii mezilor; acum se aflau sub ascultarea lui Cyrus. Hotarul dintre tsi om CAhlEA 1

Împărăţia rilezilor136 şi cea a lydienilor este fluviul Halys, care, izvorând din munţii Armeniei, curge prin Cilicia 197, După ce îi lasă pe matieni130 în dreapta cursului şi. pe frigieni de partea cealaltă, trecând de ei şi ţinând-u tot în sus, spre miazănoapte, desparte de aici înainte pe syrienii cappadocicni de paflagonii pe care-i are în stânga. Astfel, fluviul Halys desparte de continentul asiatic aproape toată Asia Mică, de la ţărmurile mării Ciprului până la Pontul Euxin. Aici. Se află partea cea mai îngustă din întreg ţinutul; ea poate fi străbătută de un drumeţ sprinten în cinci zile 199.

LXXIII lata temeiurile care l-au îndemnat pe Cresus să intre în Cappadocia; şi pofta de a pune mina pe alte pământuri ca să-şi sporească ţara, dar mai ales, încrezându-se pe deplin în oracol, dorinţa de a se răzbuna pe Cyrus pentru cele întâmplate lui Astyages 20°. Căci Astyages, fiul lui Cyaxares, rege al mezilot şi totodată cumnat al lui Cresus201, fusese răsturnat de Cyrus al lui Cambyses, căre-l ţinea în robie. Astyages s-a înrudit cu Cresus în următoarea împrejurare. O ceată de sciţi nomazi a trecut în urma unei dihonii cu alţi sciţi pe pământul

mezilor; stăpân în acele vremuri peste mezi era Cyaxares a°2, fiul lui Phtaortes, nepotul lui Deiokes, care dintru început îi primi cu vorbe bune pe aceşti sciţi veniţi să ceară ocrotire. Cum ajunsese să ţină foarte mult la ei, le încredinţa câţiva copii pe care să-i înveţe limba lor şi tragerea cu arcul. Vremea trecea, sciţii se duceau mereu la vânătoare şi mereu aduceau câte ceva; o dată însă s-a întâmplat că n-au putut prinde nimic. Când s-au întors cu mina goală, Cyaxares (care, de altfel, aşa cum s-a dovedit, era om iute la mânie) îi ocărî, purtându-se cât nu se poate mai urât. Sciţii, după ce-au răbdat ocările lui Cyaxares, ştiind prea bine că nu le meritaseră, au hotărât să-l taie în bucăţi pe unul din copiii ce le fuseseră încredinţaţi pentru învăţătură şi să-l gătească aşa cum obişnuiau să gătească vânatul. Copilul tăiat urma să-i fie adus lui Cyaxares la masă, ca şi cum ar fi fost vânat proaspăt 203, şi după această ispravă ei urmau să fugă cât mai repede la Alyattes, fiul lui Sădyattes, din Sardes. Zis şi făcut. La masă Cyaxares şi oaspeţii de faţă mâncară până nu mai putură din carne, iar sciţii care săvârşiseră isprava s-au dus să ceară ocrotire la curtea lui Alyattes.

11*

HICKOIIOT

LXXIV După aceste întâmplări – cum Alyattes n-avea. de gând să-i înapoieze pe sciţii pe care Cyaxares îi cerea mereu – a izbucnit un război între lydieni şi mezi; războiul a ţinut vreme de cinci ani, în care mezii i-au învins adesea pe lydieni şi lydicnii pe mezi. O dată s-a dat chiar un fel de bătălie de noapte 204. În al şaselea an de când duceau războiul fără a se dovedi unii pe alţii, într-o încăierare – ce să vezi? – s-a întâmplat ca în toiul bătăliei ziua să se preschimbe deodată în noapte; Thales din Milet le prevestise ionienilor venirea acestei întunecări a soarelui şi dăduse ca soroc tocmai acest an în care s-a şi petrecut… Când văzură că se face noapte în plină zi, lydienii şi mezii încetară lupta şi amândouă taberele se arătară foarte grăbâte să ajungă la încheierea păcii. Cej care au purtat vorbele de împăcare au fost cilicianul Syennesis 205 şi

babilonianul Labynetes ºC. Aceştia îi zoriră pe cei doi regi să facă un legământ de prietenie şi-i îndemnară să-l întărească printr-o încuscrire. Îl hotărâră pe Alyattes 207 s-o dea pe Aryenis, fata lui, după Astyages, fiul lui Cyaxares; căci ştiau ei prea bine că fără o trainică legătură de rudenie nici învoielile nu pot avea viaţă lungă.

Jurămintele de credinţă se fac la aceste popoare cam ca şi la eleni, numai căci îşi mai fac la braţ şi nişte crestături uşoare şi-şi sug unul altuia sângele.

LXXV Pe acest styages, aşadar, buricul lui din partea mamei, îl răsturnă Cyrus, ţinându-rl înrobitlpentru o pricină pe care o voi arăta ceva mai târziu în cursul povestirii. Cu acest necaz împotriva lui Cyrus, s-a gândit Cresus să întrebe oracolele dacă e bine sau nu să pornească asupra perşilor, şi, primind răspuns amăgitor, în credinţa că-i era prielnic, năvăli spre pământurile stăpârute de perşi.

Ajuns la ţărmurile fluviului Halys, de aici, după câte cred eu, şi-a trecut oştirea peste podurile durate în acel loc 2 Cl8, dar după o poveste căreia i se dă multă crezare în iillada, Thales din Milet a înlesnit trecerea oştirilor. Se povesteşte că Cresus, fiind în mare. Încurcătură cum să-şi treacă oamenii peste apă (după spusele elenilor, podurile pomenite nu erau pe acea vreme), Thales, care se afla în tabără, pentru a fi regelui pe plac, a făcut astfel ca apele fluviului să nu mai curgă doar prin

ISTORII. CARTE A I

stânga, ci şi prin dreapta lagărului, purcezând în felul următor: mai la deal de tabără a pus să se înceapă săparea unui şanţ adânc, în formă de semilună, aşa ca fluviul s-o poată apuca pe la spatele aşezărilor oştii, întors pe aici din vechea lui albie. După ce vor fi făcut înconjurul taberei, apele urmau să se împreune iarăşi cu albia veche. Aşa cum a fost împărţit fluviul, amândouă braţele puteau fi lesne trecute printr-un vad. Mai spun unîi că albia veche a fost secată chiar până la fund. Dar eu nu mă alătur câtuşi de puţin acestei păreri – căci la întoarcere, cum l-ar mai fi putut lydienii trece din nou20U?

LXXVI După ce-şi trecu oştirile dincolo de fluviu, Cresus sosi în Cappadocia în regiunea numită Pteriz?. Pteria este ţinutul cel mai bine întărit din această ţaţă şi este aşezat cam înspre oraşul Sinope, cel de pe ţărm al Pontului Euxân.

Cresus îşi aşeză aici tabăra, pârjolind ogoarele syrienilor. Apoi cueexi Pteria şi-i făcu pe locuitori robi; cuceri, de asemenea, şi toate ţinuturile învecinate, aducându-i pe locuitori 1 la sapă de lemn, deşi oamenii nu-i greşiseră cu nimic.

Pe de altă parte, Cyrus îşi aduna şi el oşti şi, luându-i cu sine pe toţi oamenii pe care îi întâlnea în cale, se pregăti să-l înfrunte pe Cresus. Mai înainte de a-şi pune în mişcare grosul oştirii, el trimise solie la ionieni ca să-i îndemne să se despartă de Cresus, Dar ioniemi nu-i dădură ascultare. De îndată ce sosi, Cyrus îşi şi aşeză tabăra în faţa lui Cresus, şi chiar acolo, în câmpia Pteriei, cele două oşti se hărţuiră cumplit. Se iscă apoi o luptă crâncenă pe viaţă şi pe moarte, cu pierderi grele de amândouă părţile. În cele din urmă, cum nici unii, nici alţii nu s-au arătat a fi învingători, încetară lupta la căderea nopţii. Aşa s-au luptat cele două tabere.

LXXVII Cresus, nemulţumit de numărul oştilor sale (într-adevăr, oastea ce-o strânsese era cu mult mai mică decât cea a lui Cyrus), nemulţumit, zic, de această nepotrivire, şi cum a doua zi Cyrus nu mai încercă să-l lovească, se înapoie la Sardes, cu gând să-i cheme într-ajutor pe egipteni – aşa cum glăsuiau jurămintele de credinţă (căci Cresus încheiase o învoială cu Amasis, regele Egiptului, înainte chiar de a o fi încheiat pe cea cu spartanii); de asemenea, avea intenţia să fcO

HERODOT

trimită şi după babilonieni (şi cu ei era legat printr-o învoială; rege al babilonienilor în acel timp era Labynetes), cât şi după spartani, ca să se înfăţişeze la Sardes la vremea hotărâtă. În mintea lui, Cresus îşi făcea socoteala că – pentru a-i aduna pe toţi la un loc şi a-şi strânge propria-i oştire – avea nevoie de toată iarna şi nădăjduia să

pornească iarăşi împotriva perşilor abia odată cu venirea primăverii. Cu aceste gânduri, de îndată ce sosi la Sardes, trimise solii la toţi prietenii de arme şi-i rugă să se adune la Sardes peste cinci luni. Din oastea pe care-o avea cu sine, şi care se luptase cu perşii, el dădu drumul părţii alcătuite din mercenari 2 li, lăsând-o să se împrăştie, fără să bănuiască măcar că, după o bătălie atât de nehotărâtă, Cyrus mai putea să se îndrepte împotriva Sardesului.

LXXVIII Pe când lua aceste măsuri, locurile dinafara oraşului se umplură toate de şerpi. La ivirea lor, caii, uitând să mai pasca pe păşuni, se repeziră şi-i mâncară. Această privelişte i se păru lui Cresus o minune, cum şi era de fapt. El şi trimise de îndată cercetaşi la vestiţii ghicitori din Telmessos212. Cercetaşii, după ce sosiră acolo şi aflată de la teknessieni tâlcul întâmplării minunate, n-au mai apucat însă să-l înştiinţeze pe Cresus; căci, înainte de înapoierea lor la Sardes, Cresus fusese luat prizonier. Telmessienii tălmăciseră totuşi că regele trebuia să se aştepte.ca ţara să-i fie năpădită de oaste străină – care, de cum se va ivi, îi va şi subjuga pe localnici – spunând că „şarpele” este copilul pământului, iar „calul”, dimpotrivă, e vrăjmaşul înarmat venit dinafară. Aşa i-au răspuns telmessienii lui Cresus, care însă şi căzuse prins21S, fără ca ei să fi ştiut ceva de soarta Satdesului şi a regelui său.

LXXIX Cyrus – îndată după retragerea neaşteptată a lui Cresus în urma bătăliei de la Ptetia aflând că regele lydian, după ce se retrăsese, avea de gând să-şi împrăştie oastea, chibzui şi găsi că cel mai bun lucru de făcut era să se îndrepte cât putea mai repede spre Sardes, mai înainte ca lydienii să-şi fi strâns a doua oară oaste. Cum s-a hotărât, a şi trecut la fapte. Mânându-şi într-un iureş armata spre hotarele Lydiei, Cyrus îi aducea chiar el lui Cresus vestea că soseşte. Atunci, Cresus, aflat la grea cumpănă, când înţelese că lucrurile au luat o altă

fii întorsătură decât se aşteptase, nu pregetă totuşi să-i scoată pe lydieni la luptă. Pe acea vreme nu era în toată Asia neam mai viteaz şi mai puternic decât al

lydicnilor. Ei luptau călare, purtau suliţe lungi şi erau călăreţi neîntrecuţi.

LXXX Cele două oşti se ciocniră în câmpia din faţa Sardesului, câmpie întinsă şi fără copaci, brăzdată de cursuri de apă, printre care şi Hyllos3U, care toate la un loc se varsă într-un râu mai mare, numit Hermos; Hermosul izvorăşte dintr-un munte *zis* închinat mamei 2 Je lui Dindymon şi se varsă în mare aproape de Faceea.

Cyrus, când văzu cum se pregătesc lydienîi de luptă, îngrijorat foarte de înfăţişarea călărimii, urmă povaţa unui bărbat med, anume Harpagos217: porunci ca toate cămilele câte-i urmau oştirea, atât cele ce cărau merindele, cât şi cele ce purtau tarhatul, să fie adunate la un loc şi uşurate de poveri. Apoi sui pe ele oameni în port de călăreţi – pe care-i puse în fruntea oştilor, ca să dea ei piept cei dintâi cu călărimea lui Cresus. Dădu poruncă pedestraşilor să vină în urma cămilelor, şi abia la urmă de tot, după pedestraşi, întreaga călărime 218.

După ce sfârşi această orânduială, porunci oştenilor săi să nu cruţe niciun lydian şi să ucidă pe oricine le-ar fi stat împotriva, numai pe Cresus să nu-l omoare, chiar dacă s-ar mai fi apărat încă după ce ar fi căzut prins. Acestea au fost poruncile sale. Iată de ce a aşezat cămilele înaintea cailor: calului îi e frică de cămilă şi nu rabdă nici s-o vadă în ochi, nici să-i simtă mirosul. Din această pricină a fost scornit vicleşugul, pentru ca regele lydian să nu se poată folosi de călărimea cu care gândea că va câştiga o biruinţă strălucită.

Când oştile se apropiată una de alta, de îndată ce caii mirosiră cămilele şi le zăriră, o luară la goană îndărăt, năruind totodată şi speranţele lui Cresus. Totuşi, lydienii nu se înspăimântară aşa de lesne, ci – când băgară de seamă vicleşugul – săriră jos din şa, luându-se la luptă cu perşii. Dar timpul trecea şi, după ce mulţi căşmră din amândouă părţile, lydienii fură nevoiţi să dea înapoi, închizându-se între zidurile cetăţii lor, unde au fost împresuraţi de perşi.

HKRODOT

LXXXI în timpul acesta, Cresus, încredinţat fiind că încercuirea va dăinui vreme îndelungată, trimise dintre ridurile după care se adăpostea alţi crainici la toţi câţi îi erau prieteni 219 Cei dintâi crainici spuseseră aliaţilor să se adune la Sardes peste cinci luni; pe ceştilalţi Cresus îi porni să ceară ajutor cât mai grabnic, având în vedere că era încercuit.

LXXXN Regele zori, prin urmare, soli în toate părţile, printre alţii şi la spartani 22°. Dar tocmai în acea vreme se nimerise să izbucnească o ceartă între spartani şi argieni, cu privire la un ţinut numit Thyreea221. Thyreea era o parte din Argolida, pe care puseseră mâna spartanii. De altfel, şi bucata dinspre soare-apune, care se întinde până la capul Maleeaa23, este tot a argienilor, atât cea de pe continent, cât şi insula Cythera şi restul insulelor 223.

Argienii, sculându-se cu mic cu mare să-şi apere pământul cotropit, când părţile vrăjmaşe se întâlniră, căzură la înţelegere să lupte numai câte trei sute de oameni aleşi din amândouă taberele *32 i*, şi, care pe care s-or dovedi, al acelora să fie ţinutul. Grosul oştilor urma să se întoarcă fiecare la vatră şi să nu rămână lângă luptători, ca nu cumva taberele fiind atât de aproape, una din ele văzând pe ai lor că şovăie, să sară într-ajutor. După ce s-au învoit astfel, s-au îndepărtat; iar oştenii, cei mai vrednici din amândouă părţile, începură lupta.

Şi tot luptându-se ei întruna, fără să se poată bârui nicicum, din şase sute au mai rămas doar trei oameni, de la argieni Alkenot şi Chromios, iar de la spartani, Othryadas; doar ei mai vieţuiau încă la căderea nopţii. Cei doi argieni, socotindu-se învingătorzs, alergară în grabă la Argos; între timp, spartanul Othryadas despuie de arme pe morţii argienilor şi le căra în tabăra sa fără să părăsească o clipă câmpul de bătaie.

A doua zi, amândouă oştile s-au înapoiat la faţa locului, ca să afle cele întâmplate. O vreme, fiecare ţinea morţiş că ei este învingătorul – unii spunând că de la ei au scăpat cu viaţă un număr mai mare de luptători, iar ceilalţi socotindu-i pe cei doi nişte fugari, faţă de luptătorul lor

care rămăsese pe loc şi adunase armele duşmanului. În cele din urmă, înflăcărându-se la ceartă, lupta se încinse din nou; după ce-au căzut mulţi de amândouă părţile, spartanii rămaseră învingători. De atunci

argienii îşi rad capetele 220, ei care înainte vreme purtau numai plete, şi făcură o lege întărită cu blestem ca nu cumva vreun argian să-şi lase părul să crească sau vreo femeie să poarte podoabe de aur, până când Thyteea nu va fi fost luată înapoi 227. Spartanii, dimpotrivă, făcură o lege tocmai pe dos: ei, care până atunci nu purtau părul lung, de atunci încoace numai lung şi-l poartă. Lumea mai spune că singurul om care scăpase cu viaţă din cei trei sute de spartani, Othryadas – ruşinat să se întoarcă la Sparta în timp ce tovarăşii săi de arme pieriseră – şi-a curmat singur zilele chiar pe pământul Thyreei 228.

LXXXHI Cam asta era starea de lucruri la Sparta când sosi solul de la Sardes, cu rugămintea ca spartanii să-l ajute pe Cresus care era împresurat. Cu toate împrejurările grele în care se găseau, de îndată. ce aflară de cererea solului, aceştia sau şi grăbit să dea ajutor. Pregătirile erau aproape terminate şi corăbiile aşteptau să pornească, când sosi ştirea despre căderea cetăţii lydienilor şi prinderea de viu a lui Cresus. Atunci, spartanii, cu mare mâhnire în suflet, îşi conteniră pregătirile.

LXXXIV Iată cum a căzut Sardesul. Într-a patrusprezecea zi de când Cresus înfrunta împresurarea, Cyrus, prin oameni călări trimişi în rândurile oştenilor săi, răspândi ştirea că va răsplăti cu daruri pe cine va pune cel dintâi piciotu.1 pe zidurile cetăţii. Ca urmare, oastea făcu câteva încercări, dar fără izbândă. Atunci, după ce oamenii se lăsaseră păgubaşi, un voinic, mard 228 de neam, pe nume Hyroiades, încercă să se caţărc printr-un loc al cetăţuii nepăzit de nimeni. Din acea parte nu era primejdie ca cetatea să fie atacată vreodată, locul fiind o râpă dreaptă, cu neputinţă de cucerit.

Numai prin această singură parte Meles, primul rege

al Sardesului a: i0, nu-şi plimbase leul, pe care i-l născuse ţiitoarea sa, pentru că telmessienii prevestiseră că cetatea Sardesului nu va putea fi cucerită vreodată dacă leul va fi plimbat în jurul zidurilor2: n. Meles dusese leul peste toată creasta zidului pe unde ar fi fost cu putinţă să fie lovită cetatea, dar trecuse cu vederea acest loc, pe care-l socotea de netrecut, datorită râpei ce-l străjuia. Este vorba de partea cetăţii dinspre muntele Tmolos. Aşa cum spuneam, mardul acesta, Hyroiades – văzând în

ajun pe un lydian coborându-se tocmai pe tipa cu pricina după coiful ce i se rostogolise până jos şi urcându-se tot pe acolo îndărăt – îşi făcu o socoteală care nu-i mai ieşi din minte. La rându-i, încerca şi el să se caţăre, după el se mai luară şi alţi perşi, apoi o mulţime întreagă; şi uite-aşa au pus perşii mina pe Sardes as8, iar oraşul întreg 233 a fost dat pradă jafului.

LXXXV Să vedem acum ce s-a întâmplat cu Cresus. Regele avea un copil de oare am mai pomenit, înzestrat, de altfel, în toate privinţele, dar lipsit de grai, Pe vremea fericită din trecut, Cresus. făcuse pentru copil tot ce i-a stat în putere – printre altele întrebase şi oracolul de la Delfi cum ar putea să-l tămăduiască. Pythia i-a răspuns aşa:

Viţă lydiană, al multora crai, neghiobule Cresus.

Nu dori prin casă s-aufri prea mult aşteptatul Glas al fiului tău cuvintând; mai bine-i de tine Mut să rămână; gini-va întâi în zi blestemată...

După căderea cetăţuii, unul din perşi se năpusti asupra lui Cresus şi-l omoare, luându-l drept altcineva. Cresus îl văzu cum se repede la el, dar, copleşit de nenorocirea acelei clipe, nici nu-i păsa, fiindu-i totuna dacă avea să moară sau nu sub loviturile celui ce se năpustea asupră-i. Fiul său însă, cel lipsit de grai, cdind îl zări pe persan repezindu-se asupra lui tătâne-său

— De groază şi durere – prinse glas şi strigă: „Omule, nu-l ucide pe Cresus 1” Acestea fost-au primele cuvinte pe

care le-a rostit şi de atunci a vorbit până la sfârşitul vieţii.

LXXXVI Perşii au cucerit Sardesul 234 şi l-au prins pe Cresus de viu; regele domnise paisprezece ani şi a fost încercuit paisprezece zile23 n; aşa cum prevestise oracolul, nimicise o mare putere: a lui însuşi.

Luându-l cu ei, perşii l-au dus înaintea lui Cyrus. Acesta

— Poruncind să se înalţe un rug mare – l-a suit pe Cresus în vârful rugului, legat în lanţuri, împreună ou de două ori oiţe

şapte copii lydieni, fie pentru că avea de gând să aducă jertfă vreunuia din zei, ca prada cea mai de frunte, fie pentru a împlini vreo făgăduială sfântă, dar poate şi fiindcă aflase despre

ISTORII. CARTEA I

evlavia lui Cresus şi voia să vadă dacă tui cumva vreunul din zei îl va smulge din primejdia de a fi ars de viu;

Aşa a fost purtarea lui Cyrus. Lui Cresus, suit pe rug, cu toate că se afla într-o state atât de jalnica, îi veniră. În minte cuvintele lui Solon, parcă suflate de un duh sfânt, şi anume că „pe nimeni nu se cade să-l fericeşti, cât mai e în viaţă”. Cum amintirile i se depanau în faţa ochilor, începu să suspine, să geamă adânc şi, din tăcerea deplină ce-o păstrase până atunci, îl chemă de trei ori pe nume pe Solon… Cyrus, care-l auzi, porunci tălmacilor să-l întrebe cine este acela pe care-l striga; tălmacii se apropiară de rug şi-l întrebară. Cresus, o bucată de vreme nu răspunse, apoi, fiind silit, grăi: „Pe cel pe care-l socot mai de preţ decât orice bogăţie pentru monarhii care ar vrea să stea de vorbă cu dânsul”. Cum rostea lucruri fără înţeles pentru ei, tălmacii îl descusută iarăşi, pentru a afla ce voia să spună. Hărţuindu-l mereu şi tot îmbulzindu-se în juru-i, în cele din urmă Cresus le povesti cum odinioară un atenian, anume Solon, sosise la curtea lui şi, după ce privise nemârginita-i bogăţie, oi dispreţuise, spunând cutare şi cutare lucru; că de atunci încoace toate i s-au întâmplat întocmai cum zisese atenianul, măcar că spusele acestuia nu-l priveau cu osebire pe el, ci se potriveau tuturor

muritorilor, şi mai ales acelora cate se credeau fericiţii

Cresus povestea înainte, în timp ce rugul gata aprins luase foc pe la margini. Cyrus, auzind de la tălmaci cele ce spusese Cresus, se răzgândi; ţinând seama în cugetul său că şi el, om fiind, era să dea pradă flăcărilor pe un alt om, nu mai puţin fericit în zilele lui decât era el acum, afară de asta, temându-se de pedeapsa de sus şi spunându-şi că nimic nu-i statornic în viaţa omenească, dădu poruncă şi se stingă cât mai iute focul aprins şi Cresus, împreună cu cei ce-l însoţeau, să fie daţi jns. Dar oamenii care încercau să stingă focul nu izbuteau să biruie văpaia.

LXXXVII Atunci, spun lydienii, pricepând Cresus că Cyrus îşi schimbase gândul şi văzând cum toată lumea se căznea să stingă focul, fără însă a izbândi să-l potolească, strigă cu glas mare, rugându-l pe Apollo, dacă s-a bucurat vreodată de darurile primite din parte-i, să-i vina într-ajutor şi să-l smulgă din năprasnica primejdie prin care trecea. Pe când chema asupră-i

HERODOT

puterea zeului, vărsa lacrimi. Deodată, din cer senin şi liniştit, se îngrămădiră nori grei şi izbucni furtună; ploaia începu să cadă cu spume şi rugul fu stins. Întâmplarea îl făcu pe Cyrus să vadă că Cresus este un om bun şi iubit de zei. îl coborî de pe rug şi-l cuvântă astfel: „Cresus, ce muritor te-a îndemnat să-mi calci cu război plmântul şi să mi te faci duşman în loc de prieten?” Cresus îi răspunse: „O rege, eu săvârşit-am toate acestea spre fericirea ta şi propria-mi nenorocire; de vină pentru cele întâmplate a fost zeul elenilor, care m-a îndemnat să iau armele. Căci nimeni nu este atât de nebun să aleagă războiul în locul păcii! în timp de pace, copiii îşi îngroapă părinţii, iar în timp de război, părinţii pe copii230. Dar se vede că aşa a fost voia zeilor să se întâmple...” 237.

LXXXVITI Acestea au fost vorbele rostite de Cresus. Atunci Cyrus, slobozindu-l din fiare, îl aşeză alături de el şi îi arătă cea mai înaltă preţuire. Atât el însuşi, cât şi toţi din jurul lui îl priveau cu uimire. Cresus, cufundat. În gândurile sale, stătea tăcut. În cele din urmă, întorcându-şi

capul şi văzând cum perşii jefuiau cetatea lydienilor, spuse: „O rege, să-ţi spun oare ce-mi trece acum prin minte, sau mai bine ar fi în împrejurarea de faţă să tac din gură?” Cyrus însă îl îmbărbăta şi-l pofti să vorbească după voie. Cresus îi răspunse prin următoarea întrebare: „Această mulţime, cită frunză şi iarbă, ce săvârşeşte oare acolo cu atâta zor?” Cyrus îl lămuri: „Îţi pradă cetatea şi-ţi cară avuţiile...” Cresus iarăşi cuvântă: „Nu jefuieşte nici oraşul meu, nici bogăţiile mele; în stăpânirea mea nu se mai află nimic din câte au fost; oştenii cară şi duc cu ei avutul tău...”

LXXXIX Cyrus, pus pe gânduri de cuvintele lui Cresus, îndepărtându-i pe ceilalţi, îl întrebă pe Cresus ce întrevedea că este de făcut în împrejurările de faţă. Cresus vorbi: „Cum zeii mi-au hărăzit soarta să-ţi fiu sclav, socot că e drept ca dacă întrezăresc ceva în folosul tău să-ţi împărtăşesc cele ce bag în seamă. Perşii, oameni semeţi din fire, sunt lipsiţi de bogăţii; dacă le treci cu vederea jaful şi felul în care pun mina pe mari avuţii, iată la ce trebuie să te aştepţi din partea lor: acela dintre ei care-şi va lua prada cea mai bogată, fii încredinţat că se va ridica cu răzvrătire împotriva ta. Acuma, de crezi că te era –

tulesc la bine, acum îţi spun eu. Pune paznici din straja ta la toate porţile 238; luându-i cu vorba bună pe cei ce cară din oraş bogăţiile, paznicii tăi să le ia înapoi prada, ca şi cum ar trebui să dea o zeciuială lui Zeus. În acest fel n-ai să te faci urât de oştenii tăi, ca unul ce opreşte cu sila bogăţiile, iar ei, recunoscând că tu nu fad altceva decât ce e cu dreptate, ţi le vor lăsa de bunăvoie”.

XC Cyrus, auzind cele de mai sus, se arătă plin de încântare, într-atât i se păru plină de miez povaţa primită. El nu-şi precupeţi laudele şi – după ce dădu poruncă străjilor să împlinească cele ce-l îndemnase Cresus – grăi aşa: „Cresus, deoarece, ca un rege ce eşti, te văd hotărât să faci şi să vorbeşti numai lucruri pline de înţelepciune, cere-mi otice-ai – dori să se îndeplinească acum...” Cresus răspunse: „O stăpâne, m-ai bucura peste poate de-mi vei

îngădui să-l întreb pe zeul elenilor, pe care l-am cinstit mai presus de toţi zeii, trimiţându-i totodată şi lanţurile ce le vezi, dacă-i stă cumva în obicei să înşele pe cei care-i fac numai bine…”

Cyrus îl întrebă pe ce se sprijină când îl învinuieşte pe zeu de asemenea lucru, iar Cresus îi dezvălui din fit în păr toate planurile ce şi le făcuse, răspunsurile oracolelor şi mai cu seamă ce daruri le închinase; apoi, cum, împins de prezicerile lor, pornise cu război împotriva perşilor. La capătul povestirii, se întoarse din nou la rugămintea să i se îngăduie să ceară socoteală zeului de cele întâmplate23 fl. Cyrus, cu faţa luminată de râs, zise: „Eie după placul tău, Cresus, şi de astă dată, şi ori de câte ori vei mai vrea de acum încolo să-mi ceri ceva!” La auzul încuviinţării, trimiţând la Delfi câţiva lydicni, Cresus le porunci să aşeze lanţurile pe pragul templului şi să-l întrebe pe zeu cum de nu i-a fost ruşine să-l împingă prin oracolele sale la războiul cu perşii, ca unul destinat să răstoarne puterea lui Cyrus, de pe urma căreia culesese aşa mândreţe de roade; la aceste cuvinte, solii urmau să arate lanţurile… Solia trebuia să pună aceste întrebări, precum şi dacă le stă cumva în obicei zeilor elenilor să se arate nerecunoscători.

XCI Se povesteşte că Pythia le-a spus lydienilor sosiţi la Delfi cu poruncile lui Cresus cele ce urmează: „De ceea ce i-a

HERODOT

hărăzit soarta, nimănui nu-i este dat să scape, nici măcar unui zeu. Cresus a ispăşit fărădelegea celui de al cincilea strămoş al său, om de rând din straja Heraclizilor, care, momit printr-un vicleşug femeiesc, şi-a ucis stâpmul şi a pus mâna pe domnia acestuia, măcar că nu i se cuvenea *240*. Cu toată strădania lui Loxias 41 ca nenorocirea Sarde suini să se întâmple abia sub copiii lui Cresus, şi nu chiar în timpul domniei lui zeul n-a fost totuşi în stare să întoarcă hotărârea sorţilor, Atâta cât l-a fost îngăduit, zeul a înfăptuit şi Cresus s-a bucurat de binefacerile lui; trd – ani de-a rândul a tot fost amânată căderea Sardesului şi – s-o ştie bine Cresus! – el a fost

înrobit cu trei ani mai târziu decât hotărâse soarta242. În al doilea rând, zeul i-a sărit într-ajutor, când era să fie ars de viu. În privinţa oracolului dat, Cresus se plânge pe nedrept. Loxias a prezis că, dacă va porni cu război împotriva perşilor, va nimici o mare împărăţie; în faţa acestei preziceri, de-ar fi chibzuit bine, regele trebuia să-l fi întrebat pe zeu despre care anume din cele două împărăţii e vorba: de a lui, sau de a lui Cyrus? Fără să pătrundă tâlcul celor spuse şi fără să întrebe încă o dată, ci singur poartă toată vina. Ce-i spusese Loxias despre catâr ultima dată când cercetase oracolul, nici asta n-a priceput. Chiar Cyrus era acest catâr; el se trăgea din părinţi de obârşii diferite, dintr-o mamă de neam şi dintr-un tată mai de jos; maică-sa era medă şi fiica lui Astyages, regele mezilor, iar taică-său persan, supus mezilor; deşi nepotrivit în toate, [tatăl lui Cyrus] se unise totuşi cu cea care ar fi trebuit să-i fie stăpână”. Aşa a sunat răspunsul Pythiei la mustrările lydienilor, iar solii îl aduseră la Sardes unde i-l împărtăşiră şi lui Cresus. Regele, auzind răspunsul, recunoscu că vinovatul era el, şi nicidecum zeul.

XCTI Aşa stau lucrurile cu domnia lui Cresus şi prima cucerire a Ioniei. Mai sunt în Ellada243 şi multe alte odoare închinate zeilor, tot de către Cresus, nu numai cele pe care le-am pomenit: la Theba, în Beoţia, un scaun aş de aur cu trei picioare, pe care l-a închinat lui Apollo Izmenios ’244, la Efes, vacile de aur24 n şi cea mai mare parte din coloanele [templului]; în templul Athenei Pronaia din Delfi346 un mare scut de aur. Aceste toate au rămas încă până pe vremea mea, altele în schimb s-au prăpădit, ca, de pildă, cele dăruite de Cresus pentru tem – ISTORII. CARTEA I

piui Branchizilor din Milet217, care, după câte aflu, ca greutate şi înfăţişare erau aidoma darurilor de la Delfi24B.

Prinoasele de la Delfi şi cele hărăzite altarului lui Amphyaraos le-a făcut Cresus pe propria lui cheltuială, luând o parte din averile părinteşti; celelalte însă au fost

scoase din averea unui duşman, care mai înainte de a fi ajuns Cresus la domnie se ridicase împotrivă-i, urzind ca tronul Lydiei să-l ia un anume Pantaleon 24M. Pantaleon era fiul lui Alyattes şi frate vitreg după mamă lui Cresus. Cresus i se născuse lui Alyattes dintr-o soţie cariană, iar Pantaleon dintr-o ioniană. Atunci când Cresus a luat în stăpânire domnia dată de tatăl său, l-a ucis pe cel ce-l stătuse împotrivă, trăgându-l pe un „mărăcine” 25°. Averea acestuia, pe care încă de mai înainte vreme o hărăzise zeilor, o închină atunci templelor înşirate mai sus, în felul cum s-a arătat. Dar cred că e destul cât s-a vorbit despre darurile închinate zeilor de Cresus.

XCIII Lucruri minunate, vrednice să fie povestite în scris, ţara Lydiei nu prea are, aşa cum au, de pildă, alte ţări, afară doar de nisipul cu aur cărat de puhoaie din muntele Tmolos. Un singur monument îţi ia ochii, uriaş ca înfăţişare, întrecut doar de cele ale egiptenilor şi babilonienilor: în Lydia se află mormântul lui Alyattes, tatăl lui Cresus; temelia este ridicată din blocuri de piatra, iar restul dintr-o grămadă de pământ 251. Monumentul, a fost ridicat de neguţători, de meşteşugari şi de fete care se vând pe bani252. Pe vremea mea, mai erau încă în vârful monumentului cinci stâlpi de piatră unde puteai vedea după inscripţiile săpate cât clădise fiecare; după socoteli, se părea că partea înălţată de curtezane era cea mai mare. Într-adevăr, trebuie spus că în Lydia toate fetele din popor se vând pe bani spre a-şi agonisi zestre; aceasta o fac până la măritiş. Când se mărită, îşi aleg însă singure bărbatul 2S3.

Monumentul de jur-împrejur are şase stadii şi două plethre, iar în lăţime treisprezece plethre. Alături găseşti un lac întins, care, după câte spun lydienii, nu seacă niciodată. Lacul se numeşte „al lui Gyges” 254. Aşa arată acest monument.

XCIV Lydienii au moravuri destui de asemănătoare cu ale elenilor, afară numai de faptul că îngăduie fetelor să se vândă irano DOT

pe bani. Ei sunt, pre câte ştim, cei dintâi oameni care

au bătut monedă de aur şi argint 255, şi tot cei dintâi care au făcut negoţ cu de-amănuntul. Lydienii mai spun că jocurile de acum, întâlnite atât la ei cât şi la eleni, ar fi tot născocirea lor. Mai adaugă că jocurile ar fi fost născocite la ei odată cu colonizarea ţinutului tyrrhenian, şi iată cam ce povestesc despre aceasta. Pe vremea domniei lui Atys, fiul lui Manes 25S, se iscă în toată Lydia o foamete cumplită; o vreme, locuitorii au dus-o cum au dus-o, târâş-grăpiş, dar cum foametea nu mai avea sfârşit, cercară să şi-o amăgească, întrecându-se care mai de care să scornească câte; ceva. Atunci s-au scornit jocul cu zarurile, cei cu arşice, jocul; cu mingea şi câte alte feluri de jocuri, afară de jocul de dame 257; i la născocirea, acestuia din urmă, lydienii recunosc că n-au niciun amestec.

Cu jocurile ce le iscodiseră ei luptau împotriva foamei în felul următor: din două zile, una şi-o petreceau jucând. toată vremea jocuri de noroc, ca să-şi ia gândul de la mâncare; ziua următoare, mai luau câte ceva în gură, întretupând jocul. Şi tot aşa au vieţuit timp de optsprezece ani.

Cum însă urgia nu mai înceta, ci, dimpotrivă, se înteţea mereu, atunci regele lor împărţi tot poporul lydian în două şi trase la sorţi care să rămână şi care să părăsească ţinutul. El urma să rămână în fruntea celor sortiţi să stea pe loc, iar căpetenie a celor ce plecau îl orândui pe fiul său, Tyrrhenos. Cei cărora le căzu sorţul să plece din ţară, au coborât spre Smirna şi au făcut corăbii pe care încărcară tot ce le trebuia. pentru călătoria pe mare. Apoi plecară pe mare în căutarea altui pământ şi a mijloacelor de trai; după ce au trecut pe lângă nenumărate seminţii, au ajuns în cele din urmă şi. la umbri, unde îşi ridicară oraşe în care mai locuiesc până azi. În loc de „lydieni”, îşi schimbară numele după feciorul de rege care-i adusese pe aceste meleaguri. Luându-şi dar numele acestuia, s-au chemat „tyrrhenieni” 25S.

Cât despre lydieni, ei căzuseră în robia perşilor’s

„XCV De aci încolo povestirea noastră îmi cere să arăt cine era acest Cyrus, care a răsturnat puterea lui

Cresus, şi în ce fel au ajuns perşii stăpâni în Asia.

ISTORII. CARTEA I

Aşa l li ni istorisesc unii dintre perşi – care nu cată să umfle faptele lui Cyrus, ci să spună numai adevărul cutat – aşa voi scrie şi cu, deşi despre Cyrus aş putea să arăt încă trei feluri de povestiri deosebite între. ele.

În timpul stăpânirii asirienilor asupra Asiei de sus 250 bia, stăpânite care ţinea de cinci sute de ani, cei dintâi care au început să se ridice împotriva lor au fost mezii 260. Luptându-se pentru libertate cu asirienii, s-au dovedit plini de vitejie şi, scuturând jugul robiei, şi-au dobândat neatârnarea. După pilda lor, şi celelalte neamuri 201 au trecut la fapte asemănătoare faţa de mezi.

XCVI Toate aceste neamuri trăiau de sine stătătoare pe tot întinsul Asiei, când iată cum au căzut iarăşi sub puterea unui singur stăpân: printre mezi trăia un om înţelept, pe nume Deiokcs, fiul lui Phraortes. Acest Deiokes, din dorinţa de putere, chibzui următorul lucru: mezii locuiau răspândiţi prin aşezări la sate; Deiokes, încă mai înainte vreme om cu vază la el în sat, începu şi mai vârtos, şi mai cu zel să împartă dreptatea; el făcea acest lucru într-o vreme când pe tot cuprinsul Mediei domnea o adâncă lipsă de respect faţă de legi, ştiind bine că nedreptatea este duşmana dreptăţii. Mezii din satul unde locuia Deiokes, văzând cum se purta, l-au ales judecător; el, cu gândul aţintit la putere, se vedea a fi cumpănit şi drept. Mergând tot aşa înainte, şi-a atras asupra-i multe laude de la consătenii săi, încât până şi oamenii din alte sate aflată că Deiokes este singurul bărbat care judecă după dreptatea cea bună; când auziră aceasta, toţi câţi mai înainte înduraseră apăsarea unor hotărâri nedrepte au alergat bucuros la Deiokes să le facă şi lor dreptate. Până la urmă nu se mai duceau la nimeni altul.

XCVII Mulţimea care venea să-l caute pe Deiokes creştea mereu, oamenii aflând unul de la altul că pricinile îşi găsesc dreaptă dezlegare. Când Deiokes luă aminte că totul atârna numai de el, numai voi să se aşeze pe locul unde înainte vreme împărţea dreptatea 02, şi spuse

răspicat că nu va mai judeca pricinile. Pentru el doară, zicea, nu era nicio socoteală să-şi lase treburile lui. şi să tot judece de dimineaţa până seara neînţelegerile altora.

Cum furtişagurile şi nelegiuirile bântuiau ţinutul cu mult mai aprig decât înainte, mezii se strânseră laolaltă şi ţinură sfat asupra 12

celor ce aveau de făcut. După câte cred eu, au vorbit mai ales prietenii lui Deiokes: „Nu mai putem îndura, spuneau. ei, să locuim aceasta ţară în felul cum o ducem acuma! Haideţi să ne alegem un rege dintre noi! Astfel ţara va fi bine ocârmuită, iar noi ne vom putea câta de treburi, fără a mat fi tulburaţi într-una din pricina neorânduielii”. Şi tot vorbind astfel, singuri s-au pătruns de adevărul că e bine să se lase cârmuiţi de un rege.

XCVIII îndată ce se întrebară pe cine să-şi pună ca rege, Deiokes a fost pomenit cu stăruinţă şi lăudat de fiecare om; în urma acestor laude, toată adunarea se învoi ca Deiokes să le fie rege. El ceru atunci mezilor să-i ridice un palat vrednic de un rege şi să-i dea străji de apărare. Mezii au ascultat de poruncă. I-au înălţat un palat mare şi întărit – pe locul arătat chiar de el în cuprinsul ţării – şi-i îngăduiră să-şi aleagă după plac, din mijlocul lor, oameni care să-l păzească.

Cum puse mâna pe putere, Deiokes îi sili pe mezi să zidească o cetate şi să se îngrijească numai de ea, fără să-şi mai bată prea mult capul cu celelalte aşezări.

Mezii ascultară şi de data aceasta. Deiokes ridică o cetate cu ziduri mari şi groase, numită azi Ecbatana, aşezând zidurile cercuri-cercuri, unul într-altuz8. Xntărâtura a fost în aşa fel clădită, că fiecare zid nu-l depăşeşte pe cel din faţă decât prin înălţimea meterezelor. E adevărat că aşezarea locului se potriveşte oarecum unei asemenea zidiri, fiind o colină dreaptă, dar, în mare măsură, întăritura a fost meşteşugită dinadins în acest fel. Numărul zidurilor de înconjur este de şapte264, iar la mijloc se afla palatul regal şi tezaurele. Cel mai lung din toate este zidul care are de jur-împrejur cam aceeaşi

lungime cu cel care împrejmuieşte Atena266. Meterezele primului cerc sunt albe, ale celui de-al doilea negre; meterezele cercului al ttdlca sunt purpurii, ale cercului al patrulea albastre şi ale cercului al cincilea portocalii. Astfel, meterezele tuturor cercurilor au fost zugrăvite în culori osebite; cele două din urmă au unul metereze argintate, iar celălalt aurite.

XCIX Deiokes înălţă aceste ziduri atât pentru a-şi păzi viaţa, rit şi pentru a închide palatini ce i se durase. Apoi porunci norodului să se aşeze cu casa împrejurul zidului de afară. După *mmm*. gamba i ce toţi îşi clădiră casele, Deiokes a fost cel dintâi stăpânitor care a statornicit rânduiala ca nimănui să nu-i fie iertat să pătrundă la rege, ci toate treburile să se facă prin mijlocirea curtenilor. Nimeni nu mai putea privi faţa regelui. Pe lângă asta, tisul şi scuipatul de faţă cu el erau socotite pentru oricine o necuviinţă Deiokes s-a pus la adăpostul acestor rânduieli, de teamă ca cei de o vârstă cu el, crescuţi laolaltă şi de spiţă la fel de bună – oameni cu nimic mai prejos în privinţa bărbăţiei – să nu-l pizmuiască şi să nu uneltească cumva împotrivă-i, tot văzându-l mereu. Oamenii, neavând prilej să-l vadă, putea să pară în ochii lor drept plămădit din alt aluat decât ei.

Î

C După ce aşeză această rânduială şi îşi întări puterea, regele se dovedi un straşnic păzitor ai dreptăţii. Oamenii îi trimiteau la palat pricinile în scris, iar el le judeca şi pe urmă trimitea înapoi hotărârile. Aşa făcea cu judecăţile, dar şi în alte privinţe a adus orânduieli bune; dacă afla că cineva a săvârşât o faptă rea, trimitea îndată după el şi îi pedepsea pe potriva greşelii; pe tot întinsul ţării ce o stăpânea roiau oameni care erau ochii şi urechile lui.

CI Deiokes s-a mulţumit să adune la un loc numai norodul mezilor şi să domnească peste el 267. Triburile mezilor sunt următoarele: buşii, paratacenii, struhaţii, arizanţii, buzii, magii266. Atâtea sunt triburile lor.

Cil Peiokes avu un fiu, pe Phraortes, care la moartea

tatălui îi moşteni domnia, după ce acesta stăpânise vreme de cincizeci şi trei de ani. Ceea ce moştenise, adică numai împărăţia mezilor, nu i-a fost de ajuns, şi merse cu război împotriva perşilor, pe care îi învinse cel dintâi şi-i făcu primii supuşi ai mezilor. Pe urma, având la îndemână aceste două neamuri, puternice amândouă, plănui să se întindă peste Asia, trecând de la un neam la altul, până ce ajunse să se lupte cu asirienii, şi anume cu acei asirieni care stăpâneau Ninive 269 şi se aflau odinioară în fruntea tuturor. Dar în vremea aceea asirienii erau lipsiţi de sprijin, deoarece aliaţii lor îi părăsiseră în urma unei răscoale 270; altfel, în alte privinţe, le mergea încă foarte bine. În războiul pornit împotriva acestora, pieriră atât Phraortes, la capătul unei

domnii de douăzeci şi doi de ani, cât şi o mare parte din oastea lui271.

CIU După moartea lui Phraortes, urmă la tron Cya-ares, fiul lui şi nepotul lui Deiokes. Despre acesta se spune că era şi mai viteaz încă decât strămoşii lui. El cel dintâi îşi împărţi oştirea ce-o avea în Asia pe corpuri de oaste, şi tot el aşeză pentru prima oară în cete osebite pe fiecare în parte – lăncierii, arcaşii, călăreţii; până la el, oastea era un fel de amestecătură care lupta fără rânduială. Tot Cyaxares s-a luptat cu lydienii atunci când în toiul luptei ziua s-a preschimbat în noapte27S, şi tot el a fost acela care a adus sub stăpânirea sa întreaga Asie de sus, de dincolo de fluviul Ilalys 27S.

Adunându-şi toţi supuşii, porni să treacă... Ninive prin foc şi sabie, cu gând de a-l răzbună pe taică-său şi plin de dorinţa de a cuceri cetatea. Însă, pe când asedia Ninive, după ce într-o ciocnire îi învinsese pe asirieni, năvăliră asupră-i o mare mulţime de sciţi înarmaţi, în frunte cu’ Tegele” lor Madyes, fiul lui Protothyes. Sciţii s-au năpustit spre Asia, alungind pe cimmerieni din Europaa74, şi, tot ţinându-se strâns pe urma fugarilor, au ajuns astfel până în ţara mezilor275.

CIV Pentru un drumeţ sprinten, de la Lacul Meotis 276 până la fluviul Phasis şi ţara colchidienilor e cale de treizeci de zile; din Colchida nu mai ai mult ca să treci dincolo în Media. Între aceste ţinuturi se află un singur neam, saspirii 277; când treci şi de ţara lor, intri în Media. Sciţii totuşi n-au năvălit prin această parte, ci au făcut un ocol pe un drum mult mai lung, mai spre miazănoapte, având în dreapta munţii Caucazului – *7 li*. Pe aceste meleaguri mezii, înfruntând pe sciţi şi fiind învinşi, îşi pierdură puterea, iar sciţii ş-au întins peste toată Asia.

CV Din Asia, ei luară calea Egiptului. Când au pătruns în Palestina syriană27 fl, Psammetihos, regele Egiptului, ieşindu-le înainte, îi înduplecă prin daruri şi rugăminţi să nu înainteze mai departe. Sciţii au făcut cale întoarsă şi iată-i sosiţi în oraşul As talon din Syria280; mulţimea cea mare a sciţilor trecu pe aci fără să căşuneze vreun rău, dar un pâlc de oameni de-ai lor, rămas mai la urmă, au prădat templul Afroditei Uranizil.

ISTORII. CARTEA 1

Templul acesta, după câte am aflat în urma cercetărilor mele, este cel mai vechi din toate câte i s-au înălţat acestei zeiţe; chiar şi cel din Cipru 262 e făcut după chipul şi asemănarea acestuia, după însăşi mărturia ciprienilor, iar cel din Kythera a fost înălţat de fenicienii veniţi tot de prin aceste părţi ale Syriei. Pe sciţii care jefuiseră templul din Ascalon cât şi pe urmaşii lor zeiţa îi pedepsi pe veci cu o boală femeiască. Adevărul e că sciţii mărturisesc deschis că din această pricină îi se trage boala, iar Călătorii care vin în Sciţia au prileju-l să vadă cu ochii lor starea acelora pe care sciţii îi numesc „enarei” 883.

CU Sciţii au fost stăpânii Asiei timp de douăzeci şi opt de ani, şi toate s-au năruit în urma silniciei şi a nepăsării ce au dovedit-o. În afară de tributul obişnuit, storceau de la fiecare comunitate în parte un bir pe care tot ei îl hotărau; pe deasupra, mai şi jefuiau ce se nimerea să aibă oamenii, cutreierând ţinutul în lung şi în lat. laxele din urmă, Cyaxares, împreună cu mezii, poftindu-i la un

mare ospăţ şi îmbătându-i, i-a ucis pe cei mai mulţi dintre sciţi. Şi aşa au luat mezii din nou puterea; întinzându-şi stăpânirea. peste aceleaşi meleaguri de mai înainte, au cucerit Ninive284 (cum au făcut de au luat oraşul am s-arăt în altă povestire28 r.) s şi au supus pe asirieni, afară de cei din partea Babilonului. După întâmplările pe care le ştim, Cyaxares muri; domnia lui a ţinut patruzeci de ani, cu răstimpul cât au stăpânit şi sciţii.

CVII Domnia trecu apoi la Asţyages, fiul lui Cyaxares. Acestuia i se născu o fiică căreia îi dădu numele de Mandana. Astyages avu un vis în care i se păru că-şi vede fata făcând atât de mult ud, încât i-a umplut tot oraşul şi apoi a înecat chiar toată Asia. Cerând să i se desluşească visul de la acei magi care silit tâlmacii viselor, s-a îngrozit când a aflat ce va să însemne fiecare lucru în parte. Ca urmare, când Mandana a ajuns la vârsta măritişulţă, temându-se de vedenia din vis, n-a dat-o după niciunul din mezii vrednici de casa lui, ci după un persan, numit Cambyses, pe care-l ştia de familie bună şi potolit din fire, socotindu-l însă cu mult mai prejos decât un meci de stare mijlo – HERODOT

CVIII în primul an de căsnicie al Mandanei cu Cambyses, Astyages avu în vis o altă vedenie; se făcea că de sub pin tecul fiicei sale creştea o viţă şi că viţa se întindea peste toată Asia. În urma acestei vedenii, după ce cercetase din nou tâlcuitorii de vise, trimise să-i aducă din Persia pe – fiica sa, cate tocmai sta să nască. La sosirea ei, o puse sub pază bună, având de gând să-i nimicească rodul pântecelui. Pasămite, după vedenia ce-o avusese, magii tâlcuitori de vise îi prevestiră că cel născut din fiica sa avea să domnească în locul lui.

Ca să ocolească năpasta, de îndată ce se născu Cyrus, Astyages îl chemă pe Harpagos, o rudă a sa şi cel mai de credinţă dintre mezi, omul care veghea peste toate bunurile lui, zicându-i: „Harpagos, lucrul ce voi să-ţi dezvălui nu-l privi cu uşurătate; cată să nu mă înşeli, iar mai târziu/dacă cumva alţii vor avea mai multă trecere decât mine în nAhii tăi, vezi să nu-ţi aduci singur pierzania.

Ia pruncul născut de Mand-ana, du-l la tine acasă şi curmă-i viaţa; apoi îngroapă-l cum te taie capul”. Harpagos răspunse: „O rege, niciodată n-ai avut prilej să bagi de seamă în purtarea omului ce-ţi stă în faţa vreun semn de necredinţă; voi avea grijă ca şi de aci înainte să nu-ţi greşesc cu nimic. De ţi-e voia că aşa să se întâmple, datoria mea este să te slujesc cum se cuvine”.

CIX Acesta a fost răspunsul lui Harpagos. Când însă i-a fost încredinţat copilul gătit pentru moarte, plecă spre casă plângând. De îndată ce ajunse, încăpu să-i povestească soţiei sale toate câte i le spusese Astyages, iar femeia îl întrebă: „Şi acum ce ai de gând să faci?” Atunci el răspunse: „Nu voi urma poruncii lui Astyages. Chiar dacă are de gând să-şi iasă din minţi şi să înnebunească mai rău decât a înnebunit până acum, eu unul tot nu mă voi pleca voinţei lui, nici nu voi săvârşi o faptă atât de ticăloasă! Nu voi ucide copilul din mai multe pricini: şi pentru că mi-e ruda de sânge, şi pentru că Astyages este bătrân şi lipsit de copii de parte bărbătească. Dacă la moartea lui domnia va trece în mâinile acestei fiice, pe al cărui fiu îl răpune acum prin mina mea, ce-mi mai rămâne de aşteptat decât primejdii cumplite? Dar pentru propria mea tihnă, acest copil trebuie să

piară; ucigaşul să fie însă urmă din oamenii lui Astyages şi nu din oamenii mei...”

CX Aşa grăi Harpagos şi pe dată şi trimise după un păzitor de vite al lui Astyages, numit Mitradates, pe care-l ştia că-şi mina cirezile prin păşuni şi prin munţi unde mişunau fiarele sălbatice, foarte potrivite pentru ceea ce urmărea. Văcarul trăia tot cu o roabă ca şi el; numele femeii cu care trăia una Kyno 287 pe limba elenilor, Spako pe a mezilor; căci mezii zic Spaka la căţea.

Poalele munţilor pe unde văcarul îşi păştea vitele se întind la miazănoapte de Ecbatana, spre ţărmurile Pontului Euxin. Prin aceste meleaguri, de-a lungul hotarului saspirilor, ţara mezilor este foarte muntoasă, înaltă şi păduroasă; tot restul Mediei este numai câmpie întinsă.

Văcarul veni în grabă la chemarea lui Harpagos. La sosirea lui, Harpagos îi vorbi aşa: „Astyages îţi porunceşte să iei pruncul acesta şi să-l laşi în locul cel mai neumblat din munţi – ca astfel să se prăpădească mai repede. Şi mi-a mai poruncit să-ţi atrag luarea-aminte că dacă nu-l vei ucide, ci îl vei scăpa de pieire într-un fel oarecare, te aşteaptă un sfârşit înfiorător. Am şi eu poruncă să văd dacă L-ai lepădat”.

CXI După ce auzi cuvântul lui Harpagos, văcarul luă copilul, apucă îndărăt pe acelaşi drum şi se întoarse la grajdurile unde-i era sălaşul. Între timp, femeia lui – care, fiind grea, îşi aştepta ceasul naşterii în fiecare zi – născu, prin voinţa zeilor, tocmai în vremea când văcarul fusese dus la oraş. Amândoi erau îngrijoraţi unul pentru celălalt; el, ros de gândul cum va naşte nevasta, ea, întrebându-se de ce o fi trimis Harpagos după bărbatul ei, căci Harpagos nu obişnuia aşa ceva.

La înapoierea acasă, de îndată ce se găsi iarăşi faţă-n faţă cu nevasta, femeia, uitându-se la el de parcă nu mai crezuse să-l mai vadă vreodată, fu cea dintâi care-l întrebă pentru ce îl chemase Harpagos cu atâta 2 or. El răspunse: „Vai, femeie, ce-am văzut şi ce-am auzit mergând la oraş, mai bine n-aş mai fi văzut şi nu s-ar mai fi întâmplat stăpânilor noştri. Întreaga casă a lui Harpagos era cuprinsă de jale şi eu am intrat înăuntru înmărmurit. Când am păşit pragul, zăresc în faţa mea, culcat pe jos.

HERODOT

un copilaş care se zbătea şi ţipa cât îl lua gura, împodobit cu aur şi scutece frumos colorate. Harpagog – cum m-a văzut, mi-a poruncit să iau pruncul cât mai repede, să pornesc cu el la drum şi să-l las acolo unde muntele este cât mai călcat de fiare, spunând că Astyages este cel ce-mi dă această poruncă. M-a şi ameninţat cumplit de nu voi face întocmai. Eu, luând plodul în braţe, l-am adus cu mine, în credinţa că e al unuia, dintre ai casei. Nicidecum nu mi-ar fi trecut prin cap al cui era. M-am cam mirat eu, totuşi, când l-am văzut împodobit cu aur şi straie de pteţ, cât şi de bocetul netăinuit care umplea

casa lui Harpagos. În curând, pe drum, Lată că aflu toată povestea de la un slujitor – care, ducându-mă în afară de oraş, îmi înmânasc pruncul cum că ar fi copilul Mandanei, fiica lui Astyages, şi al lui Cambyses, fiul lui Cyrus, şi că Astyages porunceşte să fie omorât. Şi acuma, uite copilul”.

CXII Rostind acestea, văcarul dezveli copilul şi i-l arătă. Femeia, când văzu copilaşul cât. era de mare şi frumos, izbucni în plâns şi, cuprinzând cu braţele genunchii bărbatului, îl rugă din suflet să nu cumva să-l lepede. Dar bărbatul îi spuse că nu putea nicidecum face altfel, căci iscoade trimise de Harpagos să-l pândească aveau să roiască în jurul lui şi că el însuşi urma să piară în chip groaznic, dacă nu va îndeplini porunca. Deoarece nu putea să-l înduplece, femeia mai făcu o încercare zicând: „Văd că nu te pot îndupleca să nu-l lepezi; atunci, fă cel puţin aşa cum îţi spun eu: dacă trebuie numaidecât ca pruncul lepădat să fie văzut, află că am născut şi eu un copil, dar l-am născut mort. Ia-l pe acesta şi pune-l unde ştii, iar pe copilul fiicei lui Astyages să-l creştem ca şi cum ar fi al nostru. Astfel, nici tu n-ai să fii vreodată prins că ai păcătuit faţă de stăpân, şi nici pentru noi nu se vor dovedi greşite cele ce am pus la cale. Copilaşul nostru mort va avea parte de un mormânt regesc, iar cel ce ne rămâne nu-şi va mai pierde viaţa”.

CXIII Văcarul găsi că femeia, în împrejurările de faţă, vorbea foarte cuminte şi, fără să mai stea pe gânduri, făcu ce-l învăţase. Pe copilul adus să-l dea pradă morţii îl încredinţa soţiei sale; luând în schimb propriu-i copil mort, îl aşeză în coşuleţul în care-l adusese pe celălalt şi-l găti cu toate podoabele aces

tuia; apoi, ducându-l pe cel mai pustiu dintre munţi, 11 lăsă acolo. Când se împliniră trei ale de când lepădase copilul, văcarul se duse la oraş, lăsând de pază în locul lui pe unul din oamenii care umblau cu vitele. Înfăţişându-se lui Harpagos, îi spuse că e gata să-i arate leşul copilului. Harpagos trimise în cercetare pe cei mai de credinţă din străjile sale, se încredinţa prin ochii lor, şi înmormântă

copilaşul văcarului. Acest prunc, prin urmare, a fost băgat în pământ, iar pe cel rămas în viaţă, numit mai târziu Cyrus2? 8, l-a crescut nevasta văcarului, care-l luase de suflet, punându-i un nume oarecare, dar nu Cyrus 28, 1.

C. XIV Când copilul împlini zece ani, o întâmplare dezvălui cine este.

El se juca în satul în care erau şi grajdurile; se juca chiar în drum cu alţi copii de vârsta lui. Copiii, în joacă, l-au ales de rege pe cel căruia lumea îi zicea „feciorul vicarului 1. El orândui pe unii să-i ridice un palat, pe alţii să-i fie străji, unul din copii era „ochiul regelui” 2U0, pe altul l-a cinstit cu slujba de crainic al poruncilor regeşti; şi aşa mai departe, dădu fiecăruia câte o însărcinare 2B1.

Unul din copiii care se jucau laolaltă, fiul lui Artembares, om cu mare vază printre mezi, n-a vrut să îndeplinească porunca dată de Cyrus ă82. Acesta puse atunci pe ceilalţi copii să-l prindă şi, cum copiii îi dădură ascultare, Cyrus îl bătu pe băiat cu biciul până la sânge. Copilul, îndată ce scăpă din mâinile lui, cu atât mai mânios, cu cât era încredinţat că suferise pe nedrept pedeapsa umilitoare pe care o îndurase, cobori în oraş la taică-săn şi se plânse de cele păţite de la Cyrus, fără să-i zică „Cyrus” (căci nu acesta-i era atunci numele), ci de la feciorul văcarului lui Astyages.

Artembares, aşa înfuriat cum era, se duse la Astyages, luând şi băiatul cu el; el povesti înjosirea prin care trecuse şi-i zise: „O rege, iată cum suntem batjocoriţi de un rob de-al tău, de feciorul văcarului!” – arătând totodată umerii fiului său.

CXV După ce luă aminte şi văzu, Astyages, dorind să răzbune copilul clin consideraţie pentru Artembares, trimise după văcar şi după feciorul acestuia. Când amândoi i se înfăţişară, Astyages, uitându-se la Cyrus, grăi: „Cum de-ai îndrăznit tu, fiul

unui astfel de ora, să te porţi cu atâta necuviinţă faţă de fiul acestuia – om de frunte la curtea mea?” Copilul răspunse aşa: „Stăpâne, tot ce-am făcut am făcut pe bună

dreptate. Copiii din sat, printre care se amestecase şi el, m-au ales în joacă să le fiu rege, căci le-am părut a fi cel mai vrednic pentru treaba asta. Toţi ceilalţi copii au adus la îndeplinire potuncile mele, numai ăsta nu a ascultat de l «e şi nu voia să le ia în seamă, neascultare pentru care şi-a şi luat pedeapsa. Dacă pentru aceasta mi se cuvine vreo osândă, sunt gata s-o primesc”.

CXVI în timp ce copilul rostea aceste cuvinte, Astyages începu încetul cu încetul să-l recunoască: i se păru ca trăsăturile ¥eţei aduc cu ale sale, că şi răspunsul se potrivea mai degrabă unui om liber şi demn, apoi şi răstimpul de când îl dăduse pierzaniei pe pruncul Mandanei părea să fie cât vârsta-i de acum. Izbit de toate acestea, regele rămase câtăva vreme fără grai 293; venindu-şi cu greu în fire, abia de izbuti să vorbească, dornic să-l îndepărteze pe Artembares, ca să-l ia de-o parte pe văcar şi să-l cerceteze între patru ochi. „Artembares, zise el, voi face în aşa fel încât nici tu, nici fiul tău să nu aveţi de ce să vă plângeţi”. Pe Artembares îl trimise acasă, iar pe Cyrus, la porunca lui, slugile îl duseră în palat. Când văcarul rămase singur faţă în faţă cu el, Astyages îl întrebă de unde luase copilul şi cine i l-a dat. Văcarul îl încredinţa că el e tatăl copilului şi că cea care i-a dat naştere se mai află încă în casa lui. Astyages însă îi spuse că rău chibzuieşte dorind să ajungă la chinuri grozave, şi totodată, pe când zicea acestea, le şi făcu semn străjilor să-l ridice. Văcarul însă, pe când era dus la cazne, dezvălui toată povestea aşa cum se petrecuse. Începând cu începutul, povesti totul din fir a păr, fără să mai mintă – şi sfârşi prin rugăminţi, cerând îndurare.

CXVII Lui Astyages, după ce văcarul îi dezvălui adevărul, nu-i mai păsa de el, în schimb îşi întoarse toată mânia spre Harpagos şi dădu poruncă străjilor să-l cheme pe dată. Când Harpagos i se înfăţişă, Astyages îl întrebă: „Harpagos, de ce moarte l-ai făcut să piară pe copilul născut din fiica mea, pe care ţi l-am încredinţat?”; iar Harpagos, Văzându-l pe văcar în casă, nu o luă pe un drum mincinos, ca să nu fie prins şi dovedit, ci grăi astfel:

n
„O rege, în clipa când am luat copilul m-am gândit, cumpănind lucrurile, cum să fac pentru a-ţi împlini voia şi, totuşi, fără a mă face vinovat faţă de tine, să nu ajung un ucigaş nici în ochii fiicei tale, nici în ai tai. Atunci am ales această cale: am chemat pe văcarul pe care-l veri, i-am dat copilaşul şi i-am spus că tu eşti acela ce-i porunceşti să-l ucidă. Vorbind aşa nu minţeam, că tu doar ai hotărât astfel. îi încredinţez deci copilul, cum spuneam, şi-l învăţ să-l lepede pe un munte necălcat de picior omenesc unde să rămână de veghe până ce va fi murit. L-am ameninţat cumplit de nu va aduce întocmai la îndeplinire poruncile. După ce omul a făcut ce-i poruncisem – şi copilul s-a săvârşit din viaţă – am trimis pe cei mai credincioşi din eunucii mei 294, m-am încredinţat [de cele petrecute] prin ochii lor, şi am îngropat leşul. Aşa s-au petrecut lucrurile, rege, în împrejurarea aceasta, şi iată de ce moarte a avut parte copilul...”

CXVIII Harpagos grăise doar curatul adevăr. Astyages însă, ascunzându-şi mânia ce i-o purta în urma celor întâmplate, mai întâi îi spuse şi lui Harpagos încă o dată povestea ce-o auzise cu urechile lui de la văcar, iar pe urmă, după ce termină istorisirea, încheie spunând ca băiatul trăieşte şi că ce se făcuse rămânea bine făcut. „De cele ce s-au petrecut cu copilul, zicea regele, îmi părea nespus de rău, şi nu-mi venea la îndemână să fiu privit cu ochi rai.de fiică-mea. Cum lucrurile au luat o întorsătură cât nu se poate mai bună, trimite-l pe fiul tău la băiatul ce mi s-a întors acasă, iar tu, vino diseară la mine la cină, căci am de gând să aduc jertfele ce se cuvin în cinstea zeilor care mi-au scăpat copilul”.

CXIX Când auzi acestea, Harpagos se închină până la pământ şi se bucură foarte; greşeala din trecut luase o întorsătură bună, norocul îi surâdea şi fusese poftit la cină. Drumul spre casă îl făcu în mare grabă. Harpagos avea un singur fecior, care abia împlinise treisprezece ani; trimise de îndată copilul la curte şi-i porunci să facă tot ce-i va

spune regele. Iar el, peste măsură de bucuros, îi povesti şi nevestei ce se întâmplase.

Astyages, de îndată ce copilul lui Harpagos sosi la el, îl înjunghie şi-l tăie în bucăţi; carnea o puse parte la fript şi parte

la fiert, apoi, rostuindu-le frumos, Unu bucatele gata de adus la masă.

Sosi şi vremea cinei. Odată cu alţi oaspeţi se înfăţişă şi Harpagos. Pentru toţi ceilalţi şi pentru sine, Astyages dăduse porunci să li se aşeze în faţă mese încărcate cu carne de berbec, iar în faţa lui Harpagos, toate rămăşiţele fiului său, afară de cap, mâini şi picioare. Aceste bucăţi erau puse de-o parte într-un coş acoperit cu grijă.

Când regelui i se păru că Harpagos s-a săturat cu ce mâncasc, îl întrebă de i-au plăcut bucatele cu care se ospătase. La răspunsul lui Harpagos că i-au plăcut foarte mult, slujitorii care fuseseră însărcinaţi cu aceasta, au adus capul acoperit al copilului şi mădularele; stând în faţa lui Harpagos, îl îmbiau să deschidă coşul şi să ia ce doreşte. Harpagos le dădu ascultare şi, descoperind coşul, văzu rămăşiţele fiului său... Atunci când le văzu nu se pierdu însă cu firea, ci ştiu să se stăpânească. Astyages îl întrebă dacă ştia din carnea cărui animal s-a ospătat. Harpagos răspunse că ştie, şi că pentru el este bine od ce-ar face regele lui. Cu aceste cuvinte, luând carnea rămasă, o duse acasă, unde, pe cât socotesc, avea de gând să îngroape tot ce. putuse aduna 29S.

CXX Aceasta a fost, prin urmare, pedeapsa hotădtă de Astyages pentru Harpagos. Apoi, tot socotindu-se ce să facă cu Cyrus, regele îi chemă pe aceiaşi magi ce-i tălmăciseră visul aşa cum am spus. Îndată ce sosiră, Astyages îi întrebă cum i-au tălmăcit vedenia. Ei repetară aidoma cele de odinioară, ţinând-o într-una că Galatul trebuia să domnească dacă a apucat să rămână în viaţă şi nu a pierit mai înainte vreme. Astyages lua iarăşi cuvântul, zicându-le: „Copilul trăieşte şi e teafăr. Cum locuia la ţară, copiii din sat l-au ales rege. El a înfăptuit toate câte le

săvârşesc regii cu adevărat: a domnit, statornicindu-şi strajă în armată, paznici la uşi, purtători de solii şi aşa mai departe. Acuma ce mai credeţi că se va întâmpla?” Atunci magii grăită: „Dacă copilul a scăpat cu viaţă şi a domnit fără să fie pus de cineva la cale, fii fără grijă din partea lui şi linişteşte-te; a doua oară nu va mai domni. Şi altă dată s-a mai întâmplat, după câte ştim, ca prevestirile să se îndeplinească în mic; nu mai vorbim de *vise* ţăl Pf duc la lucruri cu totul lipsite de însemnătate” 296.

Astyages răspunse aşa: „Şi eu, magilor, sunt cu totul de aceeaşi părere; copilul, o dată ce a purtat numele de rege, visul s-a împlinit – şi pentru mine copilul nu mai înseamnă nicio primejdie. Cu toate acestea, chibzuiţi bine şi daţi-mi sfatul pe care-l credeţi cel mai potrivit şi pentru casa mea şi pentru voi!” La acest îndemn, magii spuseră: „O rege, şi pentru noi e de mare însemnătate ea puterea ta să rămână neştirbită. Altminteri, trecând la acest copil, care este persan, s-ar înstrăina, iar noi, care suntem me2Î, vom fi supuşi şi, după aceea, nu ne vom mai bucura de nicio vază din partea perşilor, fiind doar nişte străini; dimpotrivă, câtă vreme rămâi tu mai departe în scaun, oare eşti unui de-ai noştri, avem şi noi partea noastră de putere şi ne bucurăm de mare cinstire din parte-ţi. Aşa că trebuie, fără precupeţire „să fim cu ochii în patru pentru tine şi ooarmuirea ta. Dacă am vedea acum vreo pricină oarecare de teamă, ţi-am spune totul fără ascunziş. Deoarece însă visul s-a dovedit a fi fără însemnătate, suntem pe pace şi te sfătuim să urmezi pilda noastră. Clu toate acestea, înlătură pe acest copil din ochii tăi şi trimite-l îndărăt în Persia, la părinţii lui”.

CXXI Plin de bucurie l-a auzul acestor cuvinte, Astyages îl chemă pe Cyms şi-i grăi astfel: „Fătul meu, greşit-am faţă de tine, luându-mă după deşertăciunea unui vis, dar ursita ta cea bună te-a scăpat cu viaţă; acum, pleacă cu inima uşoară în Persia, unde te trimit însoţit de oamenii mei. Acolo vei găsi un tată şi o mamă care nu seamănă de loc cu văcarul Mitradates şi nevasta lui”.

CXXII După ce vorbi astfel, Astyages îşi luă rămas bun de la Cyrus. Reîntors în casa lui Gambyses 29 7, părinţii îl primiră şi de îndată ce-au aflat cine era, îl copleşiră cu mângâieri dragi, ca unii care crezuseră că băiatul pierise abia născut. Apoi îl cercetară în ce chip scăpase cu viaţă. Cyrus le povesti cum până atunci nu bănuise nimic şi că trăise în cea mai adâncă neştiinţă – aflân-d abia pe drumul spre casă toată păţania lui. Ştiuse doar că este feciorul văcarului lui Astyages şi aflase de curând toată povestea de la însoţitorii ce-l aduseseră din Ecbatana. Mai povesti că fusese crescut de soţia văcarului, pe care nu mai contenea s-o laude, şi în tot ce spunea pomenea într-umi de *Kyno*.

n

MBKOtiOT

Părinţii, ţinând seama de acest nume, pentru ca scăparea cu viaţă a fiului lor să pară în ochii porţilor şi mai mult drept un fel de minune dumnezeiască, răspândiră zvonul că o căţea îl hrănise pe Cyrus când fusese lepădat298. De aici se trage această legendă atât de cunoscută.

CXXIII Când Cyrus ajunsese la vârsta bărbăţiei – dovedindu-se cel mai viteaz şi mai iubit dintre cei de-o seamă cu el – Harpagos căuta să-i câştige bunăvoinţa, trimiţându-i mereu daruri, din dorinţa de a se răzbuna pe Astyages. Cum nu avea nicio dregătorie în ţara, nu întrevedea putinţa să urzească singur pedepsirea lui Astyages, dar văzând cura. creşte Cyrus, încerca să şi-l facă prieten, îrapletind suferinţele lui Cyrus cu ale sale.

Mai înainte de a trece la fapte, unelti următoarele: cum Astyages se purta aspru faţă de mezi, Harpagas, ducându-se la fiecare din fruntaşii mezilor în parte, izbuti să-i încredinţeze că ar trebui să-l ridice în scaun pe Cyrus şi să-l răstoarne pe Astyages. Când sfârşi cele ce urzise şi se simţi gata, Harpagos, dornic să-şi dezvăluie planul şi lui Cyrus, care trăia în Persia, cum nu avea alt mijloc, deoarece drumurile erau păzite, închipui un şiretlic. Meşteşugi un iepure cu dibăcie şi-i spintecă burta fără să-i

smulgă un fir de păr, iar după ce-l pregăti astfel, băgă înăuntru o scrisoare în care aşternuse cele ce dorea. Apoi, cusu la loc burta iepurelui şi-l dădu împreună cu nişte plase vânătoreşti celui mai credincios dintre slujitorii săi, trimiţându-i în Persia, ca şi cum ar fi fost un vânător. Omul avea poruncă să-i spună din gură lui Cyrus când îi va lumina iepurele că trebuie să-l deschidă chiar el, cu mâna lui, şi fără să mai fie cineva de faţă când va face aceasta.

CXXIV Zis şi făcut... Primind iepurele, Cyrus îl spintecă şi, găsind înăuntru scrisoarea, o luă şi o cki. Iată ce stătea scris: „Fiu al lui Cambyses, zeii veghează asupră-ţi, altfel n-ai fi ajuns să te bucuri de atâta noroc. Răzbuna-te acum pe Astyages, ucigaşul tău. Dac-ar fi fost după voia lui, ai fi fost un om mort; trăieşti numai datorită zeilor şi mie. Îmi închipui c-ai fost încunoştinţat încă demultă vreme de toate câte s-au întâmplat, cura s-au petrecut lucrurile cu tine şi ce-am pătimit eu din partea lui Astyages, fiindcă în loc să te fi otnorit, te dădusem văcarului.

ISTORII. CARTEA I

Tu acum, de vrei să m-asculţi, ai. să ajungi stăpânul întregii ţări cârmuite de Astyages. Caută de-i ridică pe perşi ia răscoală şi porneşte împotriva me7.ilor... Fie că voi fi eu alesul lui Astyages să-ţi ţinem piept, fie oricare altul dintre fruntaşii mezilor, toate se vor îndeplini după pofta inimii tale. Toţi sunt gata să se lepede de rege şi, trecând de partea ta, vor încerca să-l răstoarne pe Astyages. De vreme ce totul este pregătit la noi, treci la fapte – şi fără întkzierei

CXXV De îndată ce află ce se pusese la cale, Cyrus chjbzui cum ar fi mai cuminte să-i îndemne pe perşi la răscoală; după multă socoteală, iată ce i se păru mai nimerit – şi ceea ce, de altfel, şi înfăptui. Ticlui o scrisoare în care scrise ce crezu de cuviinţă, porunci să se seringa perşii laolaltă, apoi, desfăşurând sulul şi dându-i citire, grăi: „Astyages mă pune căpetenie peste perşi 2”. Acum, zise el, bărbaţi ai Persiei, vă dau poruncă să vă strângeţi aici de faţă şi fiecare să aducă o coasă”. Iată ce le vorbi

Cyrus.

Perşii se împart în numeroase triburi. Cele chemate de Cyrus, pe care le-a îndumnat să se ridice împotriva mezilor, triburi de care ascultă toţi ceilalţi perşi, sunt următoarele: pasargazii, mara Kcnii, maspieoii. Din aceştia, pasargazii sunt cei mai aleşi 800; de ei ţine şi neamul Ahemenizilor, de unde se trag şi regii perseizi801. Tot perşi mai sunt şi următorii: pantialeenii, dertisienii, Germanienii, toţi plugari; alte triburi însă sunt nomade – dau, marziii, dropicii, sagarţii.

CXXVI în Persia se afla un ţinut plin de ciulini, măsurând cu totul cam optsprezece sau douăzeci de stadii; când toţi oamenii.se adunară, aducând coase, aşa cum li se spusese, Cyrus îi puise să cureţe locul într-o singură zi. După ce perşii au sfârşit munca ce le fusese ceruta, Cyrus le dete o nouă poruncă: să se înfăţişeze iarăşi, a doua zi, bine îmbăiaţi.

Până atunci, el strânse toate caprele, oile şi vitele tatălui său în acelaşi loc, le tăie şi le pregăti ca să ospăteze oastea perşilor. Pe urmă „aşa cum trebuia, se îngriji de vin şi de pline.

A doua zi, perşii se înfăţişară şi Cyrus îi pofti să şadă pe iarba câmpului, într-o poiană, şi-i ospăta din belşug. După ospăţ, Cyrus îi întrebă: ce le-a plăcut mai mult, cum au petrecut ziua

HEHODOT

de ieri, sau cea de azi? Răspunsul a fost că deosebirea era ca de la cer la pământ. Ziua din ajun a fost un chin, de dimineaţă până seara, iar cea de azi o fericire. La auzul acestui cuvânt, Cyrus le dezvălui tot ce pusese la cale, şi zise: „Bărbaţi ai perşilor, iată soarta voastră: de vreţi să m-ascultaţi, asemenea bunuri şi multe altele încă va stau la picioare, fără a fi nevoiţi să îndepliniţi o muncă de robi! Dacă nu vreţi să-mi daţi ascultare, vă aşteaptă necazuri nesfârşite la număr, asemenea celor de ieri. Acuma, ascultaţi-mă dară, şi veţi fi liberi 1 Pe cât se pare, eu însumi născut sub o stea norocoasă, am fost menit să iau în mâinile melc scăparea voastră de sub jug; nu vă

socoţ întru nimic mai prejos de mezi, nici în îndeletnicirile războinice, nici în altele. Dacă aşa stau lucrurile, sculaţi-vă la luptă, cât mai repede, împotriva lui Astyages”.

CXXVI. I. Perşii, care de multă vreme îndurau cu greu stăpânârea mezilor, când văzură că au o căpetenie, începură, plini de bucurie, lupta pentru libertate. Astyages, îndată ce află de faptele lui Cyrus, îi trimite un sol să-l cheme la curte. Cyrus porunci solului să-l vestească pe Astyages că va veni la Ecbatana chiar mai repede decât ar fi dorit Astyages. La auzul veştilor, Astyages îi înarma pe toţi mezii, iar în fruntea lor, ca orbit de zei, îl puse pe Harpagos, uitând cu desăvârşire cum îl lovise odinioară. Când mezii care luptau împotriva perşilor s-au ciocnit cu ei, unii din rândurile lor, care nu erau părtaşi la conspiraţie, se bătură, alţii trecură de bunăvoie de partea perşilor, iar cei mai mulţi se prefăcură dinadins înfricoşaţi şi o luata la fugă.

CXXVIII La vestea ruşinoasei destrămări a oştirii lui, Astyages strigă, ameninţând pe Cyrus: „Nici Cyrus nu va avea de ce să se bucure 1” Fără să mai spună nimic altceva, mai întâi de toate trase în ţeapă pe magii tălmăcitori de vise, care îl sfătuiseră să-l lase pe Cyrus să plece, iar pe urmă îi înarma pe toţi mezii câţi mai rămăseseră în cetate, tineri şi bătrâni. Ducându-i la luptă şi bătându-se cu perşii, a fost înfrânt. Astyages a fost prins de viu, pierzându-i şi mezii oi şi îi mai avea de partea lui a02.

CXXIX Pe când Astyages se afla în robie, Harpagos, apropiindu-se de el, făcea haz pe socoteala lui şi-l batjocorea. Între

alte vorbe grele cei le spuse, îl mai întrebă – în schimbul cinei la care-l poftise Astyages, când îi dăduse să mănânce din carnea fiului. său – cum i se pare robia în locul domniei? Dar Astyages, privindu-i drept în ochi, îl întrebă la rându-i dacă fapta lui Cyrus era cumva pusă de el.la cale. Harpagos răspunse că deoarece el îi scrisese, pe bună dreptate se socoteşte făptaşul celor întâmplate.

„Atunci – căută să-l lămurească Astyages – eşti cel mai nechibzuit şi cel mai nedrept dintre oameni: cel mai nechibzuit, deoarece, dacă într-adevăr cele ce s-au petrecut au fost pregătite de tine, ai dat domnia altuia, cu toate că ţi-a stat în putere să ajungi tu însuţi rege; cel mai nedrept, fiindcă, din pricina unui ospăţ, j-ai adus pe mezi în stare de robie. Dacă ai crezut că trebuia să-i treci altuia domnia în loc să o fi păstrat pentru tine însuţi, mai cu dreptate ar fi fost ca acest bun să treacă asupra unui med, decât în mâna unui pers. Acuma însă, xnezii, care nu purtau nicio vină pentru cele întâmplate, au ajuns robi, din stăpâni ce fuseseră, iar perşii, altă dată sclavii mezilor, iată-i astăzi ajunşi stăpâni!”

CXXX Aşa s-a sfârşit domnia lui Astyages, la capătul unei cârmuiri de treizeci şi cinci de ani; merii au fost supuşi de perşi datorită cruzimii regelui lor, ei, care domniseră peste ţinutul Asiei de sud, dincolo de fluviul Halys, vreme de o sută douăzeci şi opt de ani, afară de timpul stăpânirii scite. Ceva mai târziu, ci se câiră că au primit să se supună, şi. s-au răsculat împotriva lui Darius 803; răsculaţii au fost însă din nou învinşi în luptă şi, în cele din urmă, supuşi pentru totdeauna. Deocamdată, pe vremea lui Astyages, perşii şi Cyrus, ridicându-se împotriva mezilor, au ajuns de aci încolo stăpânii Asia. Cât priveşte pe Astyages, Cyrus nu-i făcu niciun alt rău, ci îl ţinu pe lângă el până ce-şi sfârşi zilele.

Astfel dar se născu şi fu crescut Cyrus; apoi, aşa cum am povestit mal sus, odată ajuns rege, l-a răsturnat pe Cresus care avusese cel dintâi vină. După răsturnarea lui Cresus, se făcu stăpân peste întreaga Asie.

CXXXI Perşii, după ştiinţa mea, au următoarele datini: nu numai că nu obişnuiesc să înalţe statui, temple şi altare, ci, dimpotrivă, socot că cei ce le ridica suit curat nebuni; şi aceasta.

cred eu. pentru că ei nu şi-au închipuit niciodată pe zei ca fiind înzestraţi cu fire omenească, aşa cum o fac

elenii 304.

Ei obişnuiesc să aducă jertfe lui Zeus 305, suindu-se pe cele mai înalte piscuri de munte, înţăegând. sub numele de *Zeus* toată roata cerului. Aduc jertfe soarelui, lunii, pământului. focului, apei şi vânturilor. Din timpuri străvechi, acestor singure zeităţi aduc ci jertfă30G, dar pe urmă au învăţat de la asirieni şi arabi să-i jertfească şi Afroditei Urania 307. Asirienii numesc această zeitate Mylitta, arabii Alilat, iar perşii Mithras 303.

CXXXII. iată care este ritualul jertfei aduse zeităţilor pomenite mai sus. Ei nu ridică altare, nici nu aprind focuri atunci când vor să jertfească zeilor, nu se folosesc de Libaţii, nici de cântec de fluier, nici de cordele sacre, nici de boabe de orz. Când cineva doreşte să facă o jertfă oricăruia dintre 2 ei îşi duce animalul de sacrificiu într-un loc neprihănit şi-l invocă pe 2 eu, purbând în jurul animalului o cunună, de obicei împletită din ramuri de mirt. Celui ce aduce sacrificiul nu-i este îngăduit să ceară să-i meargă bine numai lui singur, aparte de ceilalţi; el se roagă pentru binele regelui şi al tuturor perşilor, căci el însuşi e cuprins în întregul neam al perşilor. După ce tale victima în bucăţele, fierbe carnea şi, împrăştiind pe jos o iarbă cât mai fragedă, îndeosebi trifoi, aşază deasupra toate bucăţile de carne. Când treaba s-a isprăvit, un mag300, care-i de faţă, o întă theogonia S1°, căci cel puţin după câte spun ei, litania pe care o cântă este o theogonie; legea lot le cere să nu facă nicio ceremonie de sacrificiu fără a fi de faţă un mag. Cel care *a* adus jertfa mai rămâne puţin timp, apoi îşi ia carnea şi face cu ea ce doreşte.

CXXXIII Perşii socot că trebuie să cinstească mai mult decât oricare alta ziua lor de naştere. În această zi găsesc de cuviinţă să aştearnă masă. mult. mai bogată decât în celelalte zile; cei cu stare pun înaintea oaspeţilor, la masa zilei lor de naştere, un bou, un cal, o cămilă şi un măgar, fripţi întregi la cuptor; săracii se mulţumesc cu vite mărunte.

La masă nu au multe feluri de mâncare, în schimb se aduc multe dulciuri, şi nu toate o dată. Din pricina asta,

spun perşii, se scoală elenii flămânzi de la masă când stau şi mănâncă.

fiindcă după masă nil li se aduce mai nimic; dacă li s-ac aduce ceva. bun, n-ar mai conteni ou masa. Perşii sunt obişnuiţi să bea foarte mult vin; nu le este însă îngăduit să vomite sau să urineze în faţa altcuiva. Acestea dar sunt obiceiurile lor de viaţă. Pe de altă parte, obişnuiesc să chibzuiască beţi asupra celor mai de seamă lucruri; ceea ce au găsit cu cale să hotărască, le este adus spre chibzuială şi a doua zi, când sunt treji, de xtăpânul casei în care se aflau când s-au sfătuit; dacă şi când sunt treji găsesc că e cuminte ce-au hotărât, se ţin de hotărâre, iar de nu, o înlătură; iar dacă cumva au ţinut sfat treji asupra unui lucru, îl hotărăsc apoi numai când se îmbată311.

CXXXTV Când perşii se întâlnesc pe ckum, se poate băga de seamă după următorul semn dacă cei ce s-au întâlnit sunt din aceeaşi stare: în loc să se salute cuvintând, se sărută pe gură. Dacă unul din doi este într-o stare doar cu ceva mai joasă, sărutul este dat pe obraz, iar dacă se află mult mai jos pe scara societăţii, cade în genunchi şi se închină cu fruntea la pământ în faţa celuilalt.

Din toţi. străinii de peste hotar, după ei înşişi, perşii îi preţuiesc mai mult pe cei care locuiesc cât mai aproape de ei, apoi pe vecinii acestora, şi tot aşa, îşi drămuiesc preţuirea după depărtarea ce-i desparte de alţii. Cel mai mic preţ în ochii lor îl au neamurile care locuiesc cel mai departe de ei, căci perşii se socot în toate privinţele mai presus de toţi oamenii din lume, iar despre ceilalţi, cred că se apropie de desăvârşire numai în măsura pe care am arătat-o mai sus, şi că cei mai depărtaţi de ei sunt şi cei mai de nimica.

Pe vremea stăpânirii mezilor, neamurile regatului îşi întindeau autoritatea unul asupra altuia. Mezii îi stăpâneau pe toţi şi aveau grijă mai ales de cei care locuiau în nemijlocita lor apropiere; aceştia, la rândul lor, le purtau

de grijă vecinilor, iar vecinii se îngrijeau de cei ce urmau. Treaba mergea după aceeaşi socoteală după care. perşii îşi cinstesc vecinii. Fiecare neam avea o altă treaptă în ooarmuire şi însărcinarea de a veghea asupra altora S12.

CXXXV Dintre toţi oamenii din lume, perşii sunt cei mai repede gata să primească obiceiuri străine. Astfel, poartă în

brâcâmintea mezilor, părându-li-se mai frumoasă decât a lor, aşa cum, de altfel, poartă la război platoşe egiptene. Încearcă orice fel de plăceri de care aud vorbindu-se – până şi dragostea cu băieţii, cum au învăţat de ia eleni. Fiecare din ei ia în căsătorie mai multe soţii legiuite şi, pe deasupra, îşi mai cumpără un număr şi mai mare de ţiitoare.

CXXXVI După vitejia arătată în luptă, deosebită virtute bărbătească dovedeşte şi cei ce poate să se laude cu olt mai mulţi copii. Celor ce au foarte mulţi copii, regele le trimite daruri în fiecare an; părerea perşilor e că mulţimea face puterea. Educaţia copiilor începe de la cinci ani şi ţine până la douăzeci, îndreptându-se numai în trei laturi: călăria, tragerea cu arcul şi rostirea adevărului. Mai înainte de a împlini cinci ani, copilul nu se înfăţişează în ochii tatălui său, ci trăieşte numai în cămările femeilor. Obiceiul s-a împământenit pentru a nu se pricinui vreo durere tatălui, dacă copilul ar muri de mic.

CXXXVII Eu unul laud acest obicei, şi-l mai laud şi pe cel pe care-l voi spune îndată: „pentru o singură greşeală, nici regele însuşi n-are dreptul să osândească la moarte pe cineva şi nici oricărui alt pers nu-i este îngăduit pentru o singură greşeală să dea o pedeapsă de neîndreptal vreunui rob din casa lui. Dacă însă, după ce-a stat şi a chibzuit, stăpânul. găseşte că vinovatul a mai săvârşit şi alte greşeli – mai numeroase şi mai mari decât serviciile pe care le-a adus – abia atunci este în drept să-şi dea drumul mâniei. Perşii susţin cu tărie că la ei nkneni până acum nu şi-a ucis tatăl sau mama; de câte ori s-a întâmplat aşa ceva – când

faptele au fost luate în cercetare cu de-amăn-untul – s-a dezvăluit fără greş că era vorba de copii bănuiţi numai a fi ai celui noi. s sau de copii rod al păcatului. Căci, pretind ei, este împotriva firii ca un părinte adevărat să fie ucis de mina propriului său fiu.

CXXXVIII Ceea ce nu le e îngăduit să facă, nu le e îngăduit nici să vorbească. Cel mai ruşinos lucru cu putinţă pentru ei este minciuna, apoi să facă datorii; multe sunt pricinile pen – ISTORII. CARTEA *I* tţu care văd ei aşa lucrurile, dar mai ales pentru că – zic ei – cel care împrumuta este nevoit fără. doar şi poate să şi – mintă.

Dacă vreunul din cetăţeni e lovit de lepră sau de boala albă 813, n-are voie să intre în oraş, nici să se amestece printre oameni. Credinţa int este că cel care pătimeşte aşa ceva a păcătuit împotriva soarelui; chiar şi orice străin atins de aceste boli este izgonit îndărăt peste hotare; şi tot din această pricină nu rabdă în ţara lor nici. porumbeii albi, ci-i omoară 314. Nu-şi fac micile. trebuinţe, nici nu scuipă în undele vreunei ape curgătoare, nu-şi spală nici măcar mâinile în gână – şi nici nu suferă ca altcineva s-o facă, căci ţin apele curgătoare în mare cinstire.

CXXXIX Iată şi o altă ciudăţenie ce se poate vedea în Persia – de care localnicii nu-şi dau seama, dar care nouă nu ne-a scăpat din vedere. Numele lor – care e dat fie după însuşirile trupeşti, fie după cele sufleteşti – se sfârşesc toate în aceeaşi literă, şi anume în cea numita de dorieni *san*, şi de ionieni *sigma* 31 h Dacă vei lua bine seama, ai.să vezi că într-adevăr numele perşilor.se sfârşesc toate – în *litera s*, nu unde da şi alt de ba, ci toate la fel, deopotrivă.

CXL Cele de mai sus, văzute cu ochii mei, le pot spune despre perşi fără să greşesc. Asupra celor ce urmează vorbesc însă ea despre nişte lucruri tăinuite, fără a şti dacă sunt chiar aşa; şi anume e vorba de morţi. Leşul unui pers nu este îngropat mai înainte de a fi fost. sf-i-şiat de păsări sau de clini. Ştiu fără umbra de îndoială că aşa fac magii, căci o fac fără a se feri de ochii oamenilor; perşii învelesc în ceara leşul.pe care-l bagă în pământ316. Magii

se deosebesc mult de ceilalţi oameni şi mai ales de preoţii din Egipt t aceştia din urmă se feresc ca de-o nelegiuire să ucidă vreo vieţuitoare, afară doar de cele pe care le aduc ca jertfă; magii, dimpotrivă, omoară cu mâna lor tot felul de fiinţe, nu însă câinele 317 şi omul, ba încă se întrec care mai de care, ucigând fără alegere furnici, şerpi, precum şi orice altă târâtoare sau zburătoare 31S. Dar să lăsăm această datină aşa cum a fo' St rânduită ea de la început, şi să ne întoarcem la firul povestirii noastre.

HERODOT

CXLI Ionienii şi eolienii, de îndată ce lydienii au fost cuceriţi de perşi, au trimis o solie la Sardos, să se înţeleagă cu Cyrus, rugându-l să-i primească ca supuşi întocmai aşa cum îi fuseseră lui Cresus. Cyrus, după ce ascultă cuvintele solilor, le spuse o poveste: „A fost odată un om care cânta din fluier – zicea regele; şi cum cânta ci, tot privind la peştii care se zbenguiau în mare, credea că peştii vor veni pe uscat. Când se văzu înşelat în aşteptări, a pus mâna pe-o plasă încarea. prins mulţime mare de peşte şi a tras plasa la mal. Privindu-i cum se zbăteau, le igrai peştilor aşa: «Ia mai conteniţi.cu săltatul, doar când vă cântam din fluier nici gând n-aveaţi. să ieşiţi afară şi să-mi dănţuiţi!» „319 Cyrus le «puse dinadins această poveste ionienilor şi eolienilor, deoarece, mai înainte vreme, când el însuşi îi rugase, prin solii ce-i trimisese la ei, să se despartă de Cresus, ionienii nici nu voiseră să audă de aşa ceva, pe când acuma, după cele întâmplate, se arătau gata să asculte de Cyrus. Povestea, regele o spunea cu sufletul p lin de mânic. Ionienii, când auziră cum stau lucrurile de la cei întorşi în oraşele Ioniei, fiecare cetate a lor se apucă. să se înconjure cu ziduri S2°, iar locuitorii, se adunară cu toţii la Panionion, afară doar de milezieni. Numai cu milezienii Cyrus încheiase un legământ de prietenie, întocmai celui care-i legase pe milezieni de regele T-ydiei. Ceilalţi, învoindu-se cu toţii, s-au hotărât să trimită o solie la Sparta, ca să-i roage pe spartani să le ia apărarea.

CXLTI Ionienii 321 despre câte este vorba şi care stăpânesc Panionion şi-au aşezat oraşele sub cel mai

frumos cer pe care-l ştim şi pe pământul cu cele mai blânde anotimpuri; nu fac cât ţinutul Ioniei, nici ţările aşezate la miazănoapte, nici cele de la miazăzi, nici cele de la răsărit, nici cele de la apus – asupra unora abătându-se frigul şi umezeala, asupra altora arşiţa şi uscăciunea. Locuitorii Ioniei nu vorbesc una şi aceeaşi limbă, ci fiecare grăieşte altfel. Miletul este. cea dintâi aşezare dinspre miazăzi, urmată de Myus şi Priene322; aceste oraşe sunt aşezate – în Carla şi au aceeaşi limbă. Vin la când oraşele din Lydia: Efesul, Colofonul, Lebedos, Teos, Glazomenai şi Faceea323. Oraşele înşirate acum nu se potrivesc nicidecum ca limbă cu cele pomenite mai sus, dar între ele se aseamănă 824. Apoi, mai rămân încă trei oraşe ioniene – dintre care două întemeiate

ÎSTOB. II. CARTEA I

În insulele Samos şi Chios, iar al treilea ridicat pe ţărmul continentului: Erytjbrai825. Cei din Chios-şi din Etythraj. vorbesc aceeaşi limbă, pe când samienii au un grai numai a) lor. Iată, prin urmare, care sunt cele patru feluri de graiuri ale ionienilor.

CXLIII Dintre ionienii aceştia, milesienîi erau oarecum la adăpost de primejdie, în urma tratatului încheiat, iar ionienii, locuitori ai insulelor, n-aveau nici ei de ce să se teamă, căci fenicienii 825 h! s nu erau încă supuşi de perşi, iar perşii nu cunoşteau încă, pe acea vreme, meşteşugul de a umbla pe mare.

Ionienii din Asia s-au despărţit de grosul ionienilor numai din următoarea pricină 320: pe vremea când tot poporul elenilor era slab, ramura Ionică era cea mai neînsemnată din neamurile care-l alcătuiau şi nu se bucura de nicio preţuire. Într-adevăr, afară de Atena, nicio altă aşezare a lor nu era vestită. Ceilalţi ionieni, ba chiar şi atenienii, fugeau de numele de „ionian” şi nu le plăcea să li be spună astfel; pe cât mi se pare mie, până şi astăzi cei mai mulţi din ei se ruşinează de acest nume 827. Dimpotrivă, cele douăsprezece oraşe despre câte am vorbit se făleau cu numele de „ionian” şi au înălţat un templu numai pentru ele singure, căruia i-au pus numele de

„Panionion” S28. Ele luară hotărârea să nu împartă lăcaşul lor de închinare cu nimeni dintre ceilalţi ionieni (şi, de altfel, nimeni, afară de cei din Smyrna, n-a cerut să fie primit să se închine acolo).

CXLIV Tot aşa se petrec lucrurile şi cu de denii din ţinutul zis astăzi „Pentapolis” – mai înainte vreme, „Hexapolis”; ei se feresc cu străşnicie să mai primească la templul Triopic320 pe alţi dorieni din vecinătate330 – ba chiar şi dintr-ai lor au înlăturat de la ceremonii pe cei care încălcaseră rândnielile sanctuarului. La jocurile date în cinstea lui Apollo Triopianul, se statorniciseră odinioară, ca răsplată pentru învingători, trepiede de aramă; cei care le primeau aveau datoria să nu le scoată din templu, ci să le închine pe loc zeului. Un om din Halicarnas SS1, pe nume Agasides, câştigând întrecerea, trecu peste obiceiul pământului şi, luând trepiedul acasă la el, 11 bătu în peretele casei. De aceea, cele cinci oraşe – Lindos, lalyssos, Camei ros3S2, Cos333 şi Cnidos au înlăturat din comunitatea templului pe cel

HERCXDOT

de-al şaselea oraş, Halicarnasul. Aceasta a fost, aşadar, pedeapsa data locuitorilor din Halicarnas *S3 i*.

CXLV Părerea mea este că ionienii au întemeiat confederaţia de douăsprezece oraşe şi n-au mai vrut să primească şi pe alţii, deoarece şi atunci când locuiau în Pelopones aşezările lot tot în număr de douăsprezece erau, aşa cum, de altfel, au şi rămas până azi în mâinile aheilor, care l-au alungat pe ionieni s35, şi anume: mai întâi Pellene, în faţa Sicyonului, pe urmă Aigira şi Aigai – pe unde curge râul Crathis 38V care nu seacă niciodată şi de la care şi-a tras numele şi un râu din Italia; Bura şi Helike, unde s-au adăpostit ionienii biruiţi în luptă de ahei; Aigion, Rhypes, Patrai, Pharai, Olenns, prin care îşi rostogoleşte apele marele râu al Peirosului; Dyme şi Tritaia, singurele din aceste oraşe înăuntrul continentului.

CXLVI Aceste douăsprezece aşezări337 aparţin astăzi aheilor, odinioară însă erau ale ionienilor.

Iată pentru ce şi ionienii din Asia au întemeiat

douăsprezece oraşe; ar fi o nerozie să spui că aceşti ionieni sunt mai presus decât ceilalţi sau că au o obârşie mai vestită; printre ei, de altfel, se află o parte destul de însemnata de abanţi din Eubeea 338, care n-au nimic comun cu locuitorii din Ionia, nici măcar numele; cu aceşti ionieni s-au mai amestecat şi minyenii din Orchomenos S3°, cadmeeni, driopi, focidieni răzvrătiţi, moloşi, pelasgi din Arcadia, dorieni din Epidauros 343 şi multe alte neamuri. Chiar cei plecaţi din prytaneul 341 atenienilor, şi care se ţineau a fi cei mai de seamă, nu şi-au luat cu ei femei când au pornit să întemeieze aceste colonii, ci şi-an luat femei cariene, pe ai căror părinţi i-au ucis. În urma omorului săvârşit, femeile s-au legat cu jurământ, pe care l-au lăsat şi fiicelor lor, ca niciodată să nu stea la masă cu soţul lor şi niciodată să nu-i zică pe nume 342; toate acestea, deoarece ionienii, ucigaşii părinţilor, ai bărbaţilor şi ai fiilor ce-i avuseseră, le luaseră de neveste după înfăptuirea acestei nelegiuiri.

CXLVII Întâmplarea s-a petrecut la Milet. Unii dintre ionienii din Asia şi-au ales rege dintr-o spiţă lyciană, coborâtoare din Glaucos 343, fiul lui Hippolohos, alţii şi-au ales drept cârmulstorii, cârti; A j

H5

Itori pe c. auconn din Pylos, caic. se trag din Codrosă<! l, fiul lui Melanthos, iar alţii îşi aleseră dormitorii din urmaşii ambelor dinastii. Cum ei ţin la numele lor mai mult decât oricare din ceilalţi ionieni, n-au decât să treacă, dacă le place, drept adevăraţii ionieni. Adevărul e că ionieni sâni toţi cei care îşi trag obârşia din Atena şi sărbătoresc Apaturiile 045; toţi ionienii ţin sărbătoarea Apaturiilor, numai locuitorii Efesului şi ai Colofonului, nu. Ei silit singurii dintre ionieni care n-o ţin, fiind înlăturaţi de la această sărbătoare în urma unui. omor întâmplat cândva.

CXLVITI „Panionion” este un loc sfânt de pe muntele Mycale 3 le, aşezat spre miazănoapte şi închinat de obştea ionieni lor lui Poseidon Heliconios 347. Mycale e o limbă de pământ muntos care se întinde spre partea de unde

bate zefirul, în faţa insulei Samos. Ionienii din cele douăsprezece oraşe se adună aci pentru a celebra ceremoniile religioase care au primit numele de „Panioniae. Nu numai numele sărbătorilor ioniene se sfârşeşte astfel, în aceeaşi literă, ci şi numele sărbătorilor tuturor elenilor, aşa cum se întâmplă şi cu numele perşilor 348.

CXLIX După oraşele ioniene, iată acum şi pe cele eoliene: Kyme sau Phriconis, Lerisai, Neon Teichus, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigaiai, Myrina, Gryneia919. Acestea sunt cele mai vechi oraşe eoliene, în număr de unsprezece; unul din ele şi anume Smyrna 3: 70, a fost smuls de către ionieni; căci, pe continentul asiatic, oraşele eoliene erau şi ele tot douăsprezece ca număr. Ţinutul pe care s-a nimerit să-l colonizeze colienii este mai mănos decât ai ionienilor, dar nu se bucură de anotimpuri atât de blânde.

CL Iată cum au pierdut eolienii Smyrna: ci primiseră în cetatea lor pe nişte locuitori din Colofon, înfrânţi într-o răzvrătire şi pe urmă alungaţi din patrie. Nu după mult timp, fugarii din Colofon, pândind pe smyrnieni – când aceştia celebrau o serbare în cinstea lui Dionysos în afară. zidurilor cetăţii – au închis porţile şi s-au făcut stăpâni pe cetate. Toţi colienii sărind într-ajutor, au ajuns la o învoială: ionienii urmau să dea îndărăt toate bunurile casnice, iar eolienii părăseau cetatea. După imHERODOT

plinirea celor hotărâte, cei din Smyrna au fost împărţiţi între celelalte oraşe eoliene care i-au primit în sânul lor...»

CU Acestea sunt oraşele de pe continent ale eolienilor, fără să le mai socotim şi pe cele de pe muntele Ida351, căci acestea se află mai la o parte. În privinţa oraşelor de pe insule, cinci se află în Lesbos (al şaselea, care se află tot în Lesbos, şi anume Arisba, a fost cucerit de locuitorii Metbymnei, deşi erau de acelaşi sânge cu adsbienii) 352; un alt oraş a fost întemeiat în Tenedos, iar un altul în pilcul de insuliţe numit „o sută de insule” S5 ă. Cei din Lesbos şi cei din Tenedns, ca şi ionienii din insule,

nu erau pânditi de nicio primejdie. Dar celelalte cetăţi hotărâră într-un glas să-i urmeze pe ionieni în tot ce-ar face aceştia.

CLII De îndată ce-au ajuns la Sparta (căci solia fusese trimisă în mare pripă), trimişii ionienilor şi ai eolienilor au ales, spre a vorbi în numele tuturor a, pe trimisul Faceei, care se numea Pythermos. Pythermos – pentru ca spartanii să se adune în număr cât mai mare când or auzi de aşa ceva – s-a înfăşurat într-un veşmânt de porfir 384 şi, când s-a aflat în faţa lor, a rostit o cuvântare lungă S55, în care le cerea să vie într-ajutorul elenilor din Asia. Dar spartanii nu-i dădură ascultare, şi hotărâră să nu-i ajute pe ionieni. Solii se întoarseră acasă. Spartanii, cu toate că respinseseră solia ioniană, trimiseră totuşi o corabie cu cincizeci de vâsle 353 care, pe câte socot, trebuia să ia seama la ce se petrecea între Cyrus şi ionieni.

Ajunsă la Faceea, solia din Sparta l-a trimis la Sardes pe cel mai de frunte dintre soli, numit Lacrines, pentru a duce lui Cyrus cuvântul spartanilor, şi anume: să nu cuteze să se atingă de vreun oraş elen – căci ei. nu vor trece fapta cu vederea.

CLIII Când solul sfârşi ce avea de spus, se zice că Cyrus i-a întrebat pe câţiva eleni care stăteau lângă el, cine erau aceşti lacedemonieni şi cât erau ei de numeroşi 887 dese-ncumetau să-l înfrunte astfel. După. ce se dumiri, vorbi către solul spartanilor: „Nu m-am temut niciodată de astfel de oameni care au în mijlocul oraşului un loc hărăzit 358 pentru adunări unde se amăgesc unii pe alţii prin jurăminte mincinoase856. De voi i sănătos, nu păsurile ionienilor le vor da de vorbit, ci ale lor înşile”.

ISTORII. CARTEA 1

Cyrus zvârlea aceste cuvinte ameninţătoare ţintind pe toţi elenii, deoarece ei ţin târguri unde se cumpără şi se vinde; căci, la perşi, nu se pomeneşte să se facă schimb la piaţă, şi nici n-au măcar un loc pentru aşa ceva 360. Apoi, Cyrus încredinţa paza oraşului Sardes unui bărbat pers, Tabalos, iar lui Pactyex, un lydian, îi dete însărcinarea să ducă. În Persia comorile lui Cresus şi ale celorlalţi lydieni3

Cil; el însuşi se întoarse la Ecbatana, luându-l şi pe Cresus cu el, deocamdată neţinând câtuşi de puţin seama de ionieni. Nori negri se iveau, în schimb, dinspre părţile: Babilonului, ale bactrienilor, saccilor şi egiptenilor; regele avea de gând să meargă chiar el împotriva acestora, în fruntea armatelor, iar împotriva iomenilor să trimită o altă căpetenie de oşti.

CLIV Când Cyrus părăsi Sardesul, Pactycs răsculă pe lydieni împotriva lui Tabalos şi a lui Cyrus. Coborând pe ţărmul mării, cum avea în mină tot aurul luat din Sardes, tocmi lefegii şi hotărî pe locuitorii de pe coastă să lupte alături de el. Năpustindu-se asupra Sardesului, îl împresură pe Tabalos care se închise în acropole.

CLV Cyrus, aflând pe drum ce se petrecea, îi spuse lui Cresus: „Cresus, care fi-va oare capătul tulburărilor prin care trec? Lydienii, pe cât se vede, nu se vor astâmpăta să-mi tot dea de lucru şi, să-şi dea şi lor totodată. Mă întreb dacă n-ar fi cel mai bine să-i aduc în stare de robie. Pare-mi-se că m-am purtat ca unul care, după ce a omorât un părinte, i-a cruţat copiii362; în timp ce te duc cu mine ca rob, tu care-ai fost pentru lydieni mai mult decât un tată, le las lydienilor oraşul pe mină şi apoi mă mai mir că se răzvrătesc împotrivă-mi!” Cyrus spunea ce gândea. Iar Cresus îi răspunse cu aceste cuvinte, de teamă ca Cyrus să nu dătâtne Sardesul, nelăsând nici piatră pe piatră: „O rege, tot ce. spui e cu temei; totuşi, nu-ţi da frâu liber mâniei şi nu nimici o cetate străveche care nu-i cu nimic vinovată nici de ce s-a petrecut mai înainte vreme, nici de cele ce se întâmplă acum. Pentru trecut, eu port toată vina care apasă asupra capului meu; Pentru clipa de faţă, vinovat este Pacţyes, căruia tu i-ai încredinţat Sardesul 38S, deci asupra lui să cadă mânia ta. iartă-le lydienilor şi, ca pe viitor să nu se mai răzvrătească şi să nu-ţi

mai dea prilej de temere, rânduieşte-le ce te voi sfătui eu: trimite vorbă că nu le mai dai voie să aibă arme de luptă; dă-le poruncă să poarte tunici pe sub mantie şi să

se încalţe cu coturni „spune-le că doreşti să-şi înveţe copiii cântul la citară, cântul din strune şi negoţul cu de amănuntul 304. Foarte curând, o rege, îl; vei vedea cu ochii tăi cum se vor schimba într-un fel de muierii din bărbaţi ce sunt, aşa încât nu vor mai fi o primejdie pentru: tine şi nici nu se vor mai scula cu răzvrătite împotrivă-ţi”.

CLVI Cresus îi sfătuia pe Cyrus la toate câte le-aţi aflat, găsindu-le mai uşor de-andurat pentru lydieni dodt să fie vânduţi ca robi, ştiind că dacă nu-i va înfăţişa vorbe cu temei, nu va izbuti să-l înduplece să-şi mute gândul. Pe de altă parte, se temea ca nu cumva în viitor lydienii, răsculându-se din nou împotriva perşilor, să nu-şi atragă singuri nimicirea, chiar dacă ar fi ieşit deocamdată din încurcătură.

Cyrus însă se arătă bucuros de sfatul primit şi, potolindu-şi mânia, făgădui să-i dea ascultare lui Cresus. Chemând la c) pe un med, Mazates, îi porunci să încunoştinţeze pe lydieni de cele ce-l învăţase Cresus şi să-i ia. ca robi pe toţi ceilalţi care, uniţi cu lydienii, merseseră împotriva Sardesului; cât despre Pactycs, să i-i aducă viu cu orice preţ.

CLVII După ce dădu aceste porunci, afb odu-se pe drum, Cyrus îşi urmă călătoria spre ţinuturile perşilor. Pactycs – cum auzi că o oştile era pe cale să se apropie de el – se înspăimântă şi se grăbi să fugă la Kynie. Meciul Mazares se îndreptă spre Sardes numai cu o parte din oastea lui Cyrus, atâta doar cită avea la îndeamnă; cum nu mai găsi aici pe niciunul din oamenii lui Pactycs, îi sili mai întâi pe lydieni să îndeplinească hotărârile lui Cyrus; şi, într-adevăr, în urma poruncilor lui Cyrus, lydienii şi-au schimbat cu totul feluj de viaţă. Apoi Mazares trimise la Kyme soli cil poruncă ca Pactycs să-i fie predat.

CLVIII Locuitorii din Kyme găsiră însă cu cale să-l întrebe pe zeul preamărit de Branchizi ce era de făcut. Se afla în acele locuri un oracol din vremuri străvechi, pe care obişnuiau să-l consulte toţi ionienii şi colienii; docul se găseşte în ţinutul Miletului, deasupra portului Patiomios. Kymeenii, aşa cum spuneam.

trimiseră la Branehizi oameni care să cerceteze oracolul, asupra celor ce trebuiau să tacă cu Pactyes pentru a fi pe placul zeilor. La întrebarea pusă de ei, răspunsul a fost să-l dea pe Pactyes în mina perşilor. Ciad kimccnii luară cunoştinţa de răspunsul adus, se pregătiră să-l predea. În timp ce mulţimea cetăţenilor era gata să meargă pe această cale, un cetăţean fruntaş, şi anume Aristodicos, fiul lui Heracleides, arătându-se neîncrezător în oracol868 şi bănuind pe cei trimişi, că strâmbaseră adevărul, îi opri pe kymeeni să treacă la fapte, piuă dud alţi soli, dintre care urma şi el să facă parte, nu vor fi mers să întrebe a doua oară. oracolul despre soarta lui Pactyes.

EI. IX Ajunşi la Branchizi, Aristodicox, în numele soliei, întrebă oracolul zicând: „Doamne, venit-a la noi, cetind ocrotire, lydianul Pactyes, fugind de-o moarte năprasnică ce-l pândeşte din partea perşilor. Perşii îl cer – poruncind kyrueeiiilor să-l predea. Noi însă – cu toate că ne temem de puterea perşilor până în clipa de faţă n-am îndrăznit să dăm pe mâna lor pe cei care ne cere ocrotire, mai înainte de a-ţi cunoaşte fără greş ghidul despre cele ce trebuie să facem...” Aşa întrebă Aristodicos, dar zeul le dădu kymeenilor acelaşi răspuns – adică îi „sfătui să-l predea pe Pactyes perşilor. Atunci Aristodicos, cu precugetare, făptui cele ce urmează: dând ocol templului, alungă vrăbiile şi alte păsări câte se mai găseau pe acolo din cuiburile ce şi le făcuseră sub streaşină templului 300. Pe când îşi ducea ia îndeplinire fapta, se spune că s-a auzit un glas din adâncul templului cate i-a vorbit astfel lui Aristodicos: „Tu, cel mai nelegiuit între oameni „cum de îndrăzneşti să faci aşa ceva? Cutezi să alungi de la templul, meu pe cei pe care-i ocrotesc?!” Fără să se sfiască, Aristodicos a răspuns la întrebare: „Stăpâne, văd cât ştii de bine să aperi pe cei care s-au pus sub ocrotirea ta – şi kymeenilor le porunceşti să-l dea pe mâna duşmanilor pe cel care le cere ocrotire?”... „Da, aşa poruncesc – cuvântă iarăşi zeuf – pentru ca voi, săvârşind o nelegiuire, să pieriţi

cât mai repede şi pe viitor să nu mai veniţi să întrebaţi oracolul meu ce aveţi de făcut cu cei care vă cer ocrotirea”.

CLX Ghid kymcenii au auzit – răspunsul ce le-a fost adus, l-au scos afară din oraş pe Pactyes şi l-au trimis la Mytilene, de

HERODOT

oarece nu voiau să piară dacă l-ar fi predat, dar nici să fie împresuraţi dacă l-ar fi ţinut la ei. Mytilenienii, cărora Mazares le cerea printr-o solie să i-l dea pe Pactyes, tocmai se pregăteau s-o facă în schimbul unei anumite sume de bani, n-aş putea spune fără greş cât, fiindcă târgul mi s-a mai făcut; kyimcenii, de îndată ce auziră de tocmelile celor din Mytilene, trimiţând o corabie la Lesbos, l-au dus pe Pactyes în Chios. Acolo, smuls cu silnicie de la altarul Athenei Poliuchus 3 fl7, a fost predat [perşilor] de locuitorii din Chios. Predarea se făcea în schimbul unei bucăţi de pământ, numită a lui Atârneus. Acest ţinut, zis al lui Atameus, se află în Mysia, în faţa Lesbosului ses. Perşii, punând mâna pe Pactyes, îl aruncară în temniţă, dorind să-l înfăţişeze lui Cyrus. Şi a trecut pe urmă vreme îndelungată în care niciun locuitor din Chios, aducând jertfă vreunuia din zei, n-a mai împrăştiat poşte capetele victimelor boabe din orzul crescut în locul acesta, numit al lui Atârneus, nici n-a copt turte sacre din grâul venit de acolo, iar lumea înlătura de la ceremoniile religioase orice lucru adus de acolo.

CLXI După ce locuitorii din Chios l-au predat pe Pactyes, Mazares porni cu război împotriva celor care luptaseră alături de Pactyes la împresurarea lui Tabalos, şi astfel izbuti-sa ia ca robi pe cei din Priene, trecu prin foc şi sabie împreună cu oamenii. săi întreaga câmpie a Meandrului în lung şi lat, şi tot aşa făcu şi cu Magnesia 3G9. Apoi, destul de curând, muţi bolnav.

CLXII După moartea lui Mazares, îi urmă la comanda trupelor Ilarpagos, sosind din Asia de sus; şi acesta era meci de neam, şi anume acelaşi Harpagos pe care Astyages, regele mezilor, îl ospătase cu o masă nelegiuită,

adică cel care-l ajutase pe Cyrus să pună nuna pe domnie, ţlarpagos, pus căpetenie peste oşti de către Cyrus, cum ajunse în Ionia porni la cucerirea, cetăţilor, ridicând movile de pământ370; de îndată ce-i silea pe locuitori să se închidă după zidurile cetăţii, obişnuia să-i ţină asediaţi, înălţând sub ziduri grămezi de pământ.

CLXIII Cel dintâi oraş din Ionia pe care puse mâna a fost \Faceea. Locuitorii de ari sunt cei dintâi eleni care au făcut lungi călătorii pe mare şi au descoperit Marea Adriatică, Tyrrhenia871.

Iberia372, Tartessosul 873; în călătoriile lor pe mare, el nu se slujeau de corăbii rotunde 374 ia înfăţişare, ci de pentecontere. Când au sosit la Tartessos, câştigară prietenia regelui de aci, numit Arganthonios, care a domnit la Tartessos optzeci de ani şi a trăit o sută douăzeci, Faceenii se vârâră într-atât sub pielea bătrânului, încât acesta mai întâi îi pofti să-şi lase Ionia lor şi să se aşeze oriunde ar fi vrut în ţara lui, iar apoi, cum nu putuse să-i înduplece, când a aflat de la ei despre primejdia medă care creştea într-una 375, le dădu bani să-şi ridice un zid de jur-împrejurul oraşului. Şi le-a dat bani. din belşug; căci lungimea zidului măsoară un număr mare de stadii, iar zidul a fost ridicat în întregime numai din pietre mari, meşteşugit potrivite între ele.

CI, XIV Acestea sunt împrejurările care au dus la clădirea zidului Faceei. Harpagos, înaintând cu armata ce-o avea, îi împresură pe faceeni, trimiţându-te vorbă că s-ar mulţumi ca locuitorii să se învoiască să dătâme doar un singur meterez al zidului 878 şi să închine o singură locuinţă 377. Faceenii, care aveau groază de sclavie, cerură un răgaz de o zi ca – să chibzuiască înainte de a da răspunsul; pentru ziua îngăduită, îl rugau pe Harpagos să-şi îndepărteze oştirea de sub zidurile lor. Harpagos le răspunse că-şi dă bine seama ce au de gând să facă, dar că totuşi le va îngădui să ţină sfat. Aşadar, în z-iua când Harpagos îşi îndepărtase oastea, faceenii îşi traseră penteconterele pe apă, încărcată femeile şi copiii, toate

lucrurile casnice dte le aveau, şi, pe deasupra, statuile din temple şi alte odoare, afară de cele din bronz, marmură şi de picturi. După ce au încărcat tot ce mai rămăsese, se urcară şi ei pe corăbii şi se îndreptară spre Chios. Iar perşii ocupară Faceea deşartă de locuitori S7R.

CLXV Faceenii, după ce locuitorii din Chios n-au vrut să le vândă pe bani insulele numite Oinusse 378 – de teamă ca nu cumva acestea să ajungă un nod de negoţ, iar propria lor insulă să înceapă a fi ocolită din această pricină – porniră mai departe spre Kyrnos sao. Aici, cu douăzeci de ani în urmă, ascultând de îndemnurile unui oracol, întemeiaseră ei o colonie, pe nume Alalia881. Arganthonios, pe vremea aceea, era mort de mult. În drum spre Kyrnos, mai întâi se abătură la Faceea, unde răpuseră străjile perşilor care păzeau oraşul încredinţat lor de Har

%/1 *j*

pagos; apoi, după ce terminară treaba aceasta, au pus blesteme înfricoşătoare pentru oricine ar fi părăsit ceata care pleca pe mare; fără a se mulţumi numai cu blestemele, au zvârlit în mare şi un bulgăr de fier înroşit în foc, jurând că nu se vor întoarce la Faceea mai înainte ca fierul înroşit să se fi ridicat deasupra valurilor. Dar, pe când erau în drum spre Kyraos, mai mult de jumătate din ei au fost cuprinşi de jale şi dor după oraşul şi ţinutul unde crescuseră şi, călcând jurămintele făcute, s-au întors îndărăt la Faceea. Cei care şi-au ţinut cuvântul, desfăşurându-şi pingele, au apucat calea mării, plecând din insulele Oinussc.

CLXVI Când au ajuns la Kyrnos, au locuit aici vreme de cinci ani, alături de cei sosiţi înaintea lor, şi întemeiară sanctuare. Cum se ţineau numai de prădăciuni şi de jafuri pe la toţi vecinii, tyrrhenieim şi carthaginezii 882 se înţeleseră între ei să pornească împotriva faceenilor, pfiecare cu câte 60 de corăbii. Faceenii îşi înarmară şi ei corăbiile, în număr de şaizeci, şi ieşiră în întâmpinarea duşmanului în apele mării numită Sardoniană 333. Încăierându-se într-o bătălie navală, faceenii câştigară un

fel de biruinţa „cadmeeană” 384; patruzeci din corăbiile lor au fost nimicite, iar cele douăzeci câte au mai rămas nu mai erau de întrebuinţat, căci li se strâmbaseră. ciocurile. Faceeni se întoarseră pe mare la Alalia, îşi luară femeile, copiii şi avutul cât puteau corăbiile să poarte şi, părăsind Kyrnosul, se îndreptară spre Rhegion 385.

CLXVII Carthaginezii şi tyrrhenienij, pe oamenii cate se aflau pe corăbiile nimicite şi-i împărţiră între ei ca robi; [locuitorii din Agylla] 38 ti căpătară cea mai mare parte dintre robii faceeni, pe care, ducându-i în afară de oraş, îi uciseră cu pietre. De atunci, la agyllieni, oricine şi orice ar i trecut pe lângă locul unde zăceau trupurile faceenilor, ajungea strâmb, schilod, slăbănog, fie că era vorba de vite mici, de vite de jug sau de oameni. Agyllienii, dornici să-şi ispăşească păcatul, au trimis la Delfi. Pythia le porunci să facă ceea ce, de altfel, mai săvârşesc încă şi azi: în cinstea celor ucişi aduc sacrificii bogate şi ţin jocuri gimnice şi alergări de cai. Aşa fu soarta acestei părţi dintre faceeni. Ceilalţi însă, care au fugit la Rhegion, plecând de aici mai departe, au pus mâna pe o aşezare orăşenească din ţinutul

Oinotrieis87, care acum se numeşte Hyde 38B. Ei colonizară oraşul. după ce-au aflat de la un om din Poseidonia 388 că Pythia le poruntise prin oracolul dat să ridice doar un sanctuar în cinstea unui erou cu numele Kyrnos S8D, nu să se aşeze în insula cu acest nume. Iată dar care a fost soarta Faceei din Ionia.

CLXVni Locuitorii din Teos se purtară şi ei tot cam ca faceenii. Când Harpagos, cu ajutorul unui val de pământ, le-a cucerit întăritura zidurilor, urcându-se cu toţii în corăbii, apucară pe mare spre Tracia şi aici întemeiată oraşul Abdera; oraşul mal fusese o dată întemeiat, înainte de sosirea teenilor, de Timesios din Clazomenai, dar acesta n-a apucat să se bucure de linişte, căci a fost izgonit de traci; acum Timesios este cinstit de locuitorii din Abdera ca un erou.

CLXIX Faceenii şi teenii au fost singurii dintre ionieni care n-au vrut să rabde jugul robiei şi şi-au părăsit ţara.

Ceilalţi ionieni, afară de milesieni, îl înfruntară bărbăteşte pe Harpagos, ca şi cei ce-au plecat, şi se purtară vitejeşte, fiecare luptând pentru patria lui; dar, fiind înfrânţi şi oraşele lor cucerite, au rămas fiecare în ţara lui şi s-au supus poruncilor date. Cât priveşte pe milezieni, aşa cum am arătat mai sus, deoarece făcuseră un jurământ de credinţă faţă de Cyrus, au trăit în linişte. În acest chip a fost Ionia robită pentru a doua oară. Când Harpagos i-a supus pe ionienii de pe continent, cei din insule, înspăimântaţi de soarta acestora, s-au închinat de bunăvoie puterii lui Cyrus.

CLXX Cu toată nenorocirea care se abătuse peste ei, ionienii se mai strângeau totuşi în adunările de la Panionion. Aflu că Bias din Priene391 le-a înfăţişat o povaţă foarte cuminte, pe care, dac-ar fi ascultat-o, le-ar fi stat în putere să ajungă cei mai fericiţi dintre eleni; el i-a sfătuit ca, strângând laolaltă un singur pilc de corăbii, să-şi întindă pânzele şi să pornească pe mare spre Sardinia, Iar acolo să întemeieze un singur oraş pentru toţi ionienii; astfel, scăpând de jugul robiei, urmau să trăiască în bunăstare, stăpânind cea mai mare din toate insulele şi poruncind ei altora 392; dacă aveau să rămâie pe loc, pe viitor, zicea el, nu mai întrezărea niciun fel de libertate pen

tru ei. Acesta a fost îndemnul lui Bias din Priene, după prăbuşirea ionienilor.

Şi mai înainte încă de a fi fost cuceriţi, Tliales din Milet, un bărbat care la obârşia sa era fenician 3 ftă, le dăduse de asemenea o povaţă minunată atunci când i-a sfătuit pe ionieni să-şi rânduiască o singură adunare, al cărei scaun urma să fie la Teos (căci Teosul se află drept în inima Ioniei); aceasta nu însemna de fel că celelalte oraşe şi-ar fi pierdut dreptul de a-şi vedea singure de treburile lor, numai că ar fi fost socotite un fel de deme. Iată care au fost îndemnurile date ionienilor de către cei doi oameni de seamă.

CLXXI Harpagos, după ce a cucerit Ionia, a pornit cu război împotriva catienilor, caunienilor şi lycienilor 394,

sporindu-şi oastea cu ionieni şi eolieni. Dintre cei înşiraţi mai sus, carienii au venit pe continent pornind din insule; în vechime, fiind supuşii lui Minos şi numindu-se telegi 385, ei stăpâneau insulele fără a plăti tribut, după câte am putut afla din aurite despre vremi atât de îndepărtate; totuşi, ori de câte ori Minns le-ar fi cerut, îi dădeau oameni pentru corăbiile ce le-avea. Cum Minos îşi întindea stăpmirea peste nenumărate ţinuturi şi se arata norocos în luptă, neamul carienilor ajunse şi el, pe acea vreme, să se bucure între toate celelalte neamuri de o faimă fără pereche.

Carienilor li se datorează trei descoperiri de care s-au folosit şi elenii: ei sunt cei care au arătat cum să se prindă de coifuri smocurile de păr şi cum să se împodobească scuturile cu semne deosebite; tot ei sunt cei ce-au pus întâiaşi dată toartă de curea ia scuturi; până atunci, toţi câţi obişnuiau să se folosească de paveze le purtau fără curele pe dinăuntruă SB, mâmiindu-le numai prin nişte chingi de piele petrecute pe după gât şi umărul stâng 3D7. Mult mai târziu după aceea, ionienii şi dorienii îi alungară din insule pe carieni, care astfel ajunseră pe continentul asiatic. Aşa povestesc cretanii că s-a întâmplat cu carienii; dar spusele carienilor nu se potrivesc cu ale cretanilor; ei se socot a fi un neam băştinaş de pe continent care a purtat totdeauna numele ce-l are şi acum. Ca mărturie, ei arată un străvechi sanctuar al lui Zeus Carianul la Mylasa 398, unde sunt îngăduiţi atât mysienii cât şi lydienii ca rude ale carienilor; căci Lydos

şi Mysos, după spusele lor, erau fraţii lui Car. Numai aceştia, prin urmare, sunt îngăduiţi în templu, în timp ce pe alţii, de alt neam, măcar că au ajuns să vorbească aceeaşi limbă cu carienii, nu-i îngăduie.

CLXXII Claunienii, în schimb, care într-adevăr îmi par băştinaşi, zic că s-ar trage din Creta. Cât priveşte limba lor, sau ei s-au dat după limba carienilor, sau carienii după ei (n-am cum să judec fără greş); ca moravuri însă, se deosebesc mult de ceilalţi oameni, chiar şi de carieni. De

pildă, lor li se pare foarte nimerit să se adune la un loc după vârstă şi după prieteşug, ca să bea împreună, cete-cete de bărbaţi, femei şi copii. Odinioară, ei ridicaseră sanctuare şi pentru divinităţi străine, dar pe urmă, răngindindu-se, se hotărâră să cinstească numai pe zeii lor strămoşeşti. Toată tinerimea caunica, îmbrăcându-şi armele, se duse cu alai până la fruntariile Calyndei 3”, izbind în aer cu lăncile, şi strigând într-una că-i alungă pe zeii străini. Iată ce fel de obiceiuri au.

CLXXITI Lycienii îşi trag obârşia din Creta (căci odinioară întreaga Cretă era sub stăpânirea barbarilor). Fiii Europei, Sarpedon şi Minos, s-au luat la ceartă în Creta pentru domnie; Minos, ieşind biruitor, l-a alungat atât pe Sarpedon, cât şi pe cei care-l sprijineau; cei izgoniţi au trecut în Asta, în ţinutul Milyadei, căci ţinutul locuit astăzi de lycieni nu e altceva decât vechea Milyada 400, iar locuitorii purtau pe vremea aceea numele de solymi. Atâta timp cât peste el domni Sarpedon, ei şi-au păstrat numele adus cu ei [din Creta], şi anume termili, aşa cum, de altfel, mai sunt încă şi acum numiţi lycienii de către vecinii din jur. Dar după ce Lycos, fiul lui Pandion – alungat la rându-i de frate-său Aigeus – sosi de la Atena la Sarpedon, în ţara termiiilor, după numele acestui Lycos, cu vremea s-au numit şi ei lycieni41. Obiceiurile lor sunt în parte cretane, în parte cariene. Totuşi, au un obicei aparte, în care nu se potrivesc cu nimeni: numele şi-l iau după mamă, şi nu după tată. Dacă cineva îl întreabă, de pildă, pe un vecin cine este, acesta îi răspunde privestindu-i cine a fost mama sa, şi-i va înşirui bunicile din partea mamei. Dacă o femeie cetăţeană de drept trăieşte cu un sclav, copiii sunt socotiţi oameni liberi; iar dacă

un cetăţean liber, fie el chiar fruntaş în cetate, are de soţie o femeie străină sau o ţiitoare, copiii nu se bucură de nicio vază 402.

CLXXIV Carienii au fost. cuceriţi de Harpagos, fără să fi săvârşit vreo faptă deosebită nici ei, şi nici elenii care

locuiesc în acest ţinut. Printre alţi eleni, s-au aşezat aici şi cnidienii, nişte colonişti spartani, într-un ţinut care înaintează în mare; humele ţinutului, care se află în prelungirea Chersonesului din otaşul Bybassia 403 este Triopion 404. Această limbă de pământ se află în întregime sub stăpânirea cnidienilor, afară de un mic loc înconjurat de apa mării, mărginit către miazănoapte de Golful Keramic 405, iar spre miazăzi de marea Symei şi a Rhodosului. Locul, fiind atât de înguxt, abia dacă are cinci stadii, căci cnidienii, pe timpul tund Harpagos cucerea Ioni-a, tocmai se apucaseră să-l taie, cu gândul să-şi prefacă ţinutul într-o insulă. Într-adevăr, tot ce rămânea despărţit de continent era numai ai lot, căci ţinutul Cnidosului se sfârşeşte chiar acolo unde începe uscatul continentului; tocmai pe aci urma să fie străpuns istmul. Pentru această lucrare, cnidienii foloseau multă mână de lucru; dar cum la spartul pietrei lucrătorii se răneau cu aşchii peste tot, şi îndeosebi la ochi, mai mult decât era firesc, loviţi parcă înadins de o putere de sus – cnidienii trimiseră la Deifi oameni care să întrebe ce anume piedică le stă în cale. Pytkia, chiar după spusele cnidienilor, dădu acest răspuns în trimetri iambici 40S;

Să tiu întăriţi istmul, nici să nu-l săpaţi.
7 eus, de-ar fi vrut, în ostrov J. – ar fi prefăcut.

Cnidienii, în faţa acestui răspuns al Pythici, şi-au întrerupt săpatul şi, fără niciun fel de împotrivire, s-au închinat lui Harpagos care înainta asupra lor cu armată.

CLXXV La miazănoapte de Halicarnas, în inima uscatului, locuiau pedasienii; ori de câte ori ei sau vecinii din jur aveau să păţească ceva rău, preotesei din templul Athenei îi creştea o barbă lungă, ceea ce s-a întî-mplat de trei ori. Dintre toţi locuitorii Cariei, numai ei i-au ţinut piept o bucată de vreme

lui Harpagos şi. i-au pricinuit multă bătaie de cap întărindu-se pe un munte numit Lyda. În cele din urmă însă, au fost izgoniţi de aici.

CLXXVI Lycienii, la rândul lor, când Harpagos îşi

mina oştirea spre câmpia Xanthosului107, îl înfruntară şi, în bătălia care s-a încins – o mână de oameni luptând împotriva unui puhoi – ei săvârşiră minuni de vitejie; copleşiţi însă şi împinşi în cetate, îşi adunară la un loc în cetăţuie femeile, copiii, avutul şi sclavii, şi pe urmă le dădură foc; cetăţuia se mistui în flăcări. După această ispravă, legându-se prin jurăminte înfricoşătoare, porniră să înfrunte duşmanul şi au pierit cu toţii vitejeşte, până la unul, pe câmpul de luptă. Dintre xanthienii care se mai numesc astăzi lycieni, afară de optzeci de familii, restul sunt numai venetici; aceste optzeci de familii s-au nimerit, pe acea vreme, să fie afară din oraş şi doar aşa au scăpat cu viaţă. Iată cum s-a făcut Harpagos stăpân peste Xanthos. Tot aşa a cucerit şi Caunosul; locuitorii din Caunos au urmat în multe privinţe pilda lydenilor.

CLXXVII în timp ce Harpagos pustia Asia de jos, Cyrus însuşi trecea prin foc şi sabie părţile de sus ale Asiei, supunând rând pe rând toate neamurile, fără a scăpa vreunul din vedere. Vom trece sub tăcere pe cele mai multe dintre ele, dar vom aminti de neamurile care i-au dat cel mai mult de furcă şi sunt cele mai vrednice de pomenire.

CLXXVIII Când Cyrus sfârşi cucerirea întregului continent 40S, îşi îndreptă atacurile împotriva asitianilor. În Asiria se află multe oraşe destul de însemnate 10°, dar cel mai vestit şi mai puternic, care după căderea Ninivei ajunsese cetatea de scaun 41°, era Babilonul. Iată care este înfăţişarea acestui oraş.

Oraşul se află aşezat într-o câmpie întinsă, e pătrat411, şi fiecare latură are o întindere de o sută douăzeci de stadii, toate laturile la un loc însumând patru sute optzeci de stadii412. Aceasta este întinderea Babilonului. Oraşul întrece. În frumuseţe toate celelalte oraşe despre care avem cunoştinţă. Mai întâi, este înconjurat de un şanţ adânc şi lat, plin cu apă; urmează un zid de inţăţire laţ de cincizeci de coţi „regeşti” şi înalt de

HEKODOT

două sute de coţi; cotul „regesc” este mai lung cu trei

degete decât cel obişnuit 41S.

CLXXIX Se cuvine să mai adaug, după cele spuse mai sus, la ce-a fost folosit pământul scos din şanţ şi cum a fost durat zidul. Pe măsură ce se săpa şanţul, pământul scos din groapă era prefăcut în cărămizi; când făceau un număr destul de mare de cărămizi, le ardeau în cuptoare; pe urmă, întrebuinţând în loc de tencuială smoală fierbinte şi. la fiecare al treizecilea rând de cărămizi aşternând straturi de rogojină, au întărit mai întâi marginile şanţului, iar pe urmă au ridicat în acelaşi fel şi zidul 414.

Sus, pe coama zidului, au clădit la margine nişte turnuri cu o singură încăpere 415, cu faţa întoarsă uniri spre altul. Locul lăsat deschis între turnuri era larg cât să întoarcă un car cu patru cai. În zid, de jur-împrejur, sunt deschise o sută de porţi415, cu totul de aramă, având atât uşorii, cât şi pragul de sus tot de aramă. Mai era. -şi un alt oraş, departe de Babilon cale de opt zile, şi anume; Is V7. Pe aci. trece un râu nu tocmai mare. Tot Îs se cheamă şi râul. Acest râu se varsă în fluviul Eufrat. Când izvorăşte, odată cu apa, râul azvârle în sus şi o mare cantitate de ţiţei; de aci a fost adusă şi smoala pentru zidul de la Babilon.

CLXXX în felul acesta s-a clădit întăritura oraşului Babilon. Oraşul se împarte în două: el este tăiat drept pe la mijloc de un fluviu mare, adânc şi repede, numit Eufrat, care vine din Armenia şi se varsă în Marea Erytbreei. Prin urmare, zidul dinafară se prelungeşte şi de-o parte şi de alta, până la marginile fluviului 418; din acest loc, zidul coteşte îndărăt, urmând ambele maluri ale fluviului, dar nu mai este făcut decât din cărămizi arse 419.

Oraşul are numeroase case cu trei sau patru caturi 420 şi este străbătut de străzi drepte, care se taie de-a curmezişul cu cele ce duc spre fluviu. În faţa fiecărei străzi în parte, în zidul care mărginea fluviul, se aflau nişte portiţe, de asemenea de aramă şi tot atâtea la număr câte erau şi străzile; portiţele dădeau tot spre fluviu.

CLXXXI Zidul de câte am pomenit este un fel de

pavăză a oraşului; pe dinăuntru se întinde un alt zid, care nu-i cu nimic mai prejos decât celălalt, atâta dnat că e mai îngust42 în fiecare din cele două părţi ale oraşului se află la mijloc un mănunohi de clădiri întărite: într-o parte, palatele regeşti înconjurate de un zid mare şi puternic 42 (2; în cealaltă, un sanctuar cu porţi de aramă al lui Zeus Belos 423, care mai putea fi văzut încă pe vremea mea 424, alcătuind un pătrat cu latura de două stadii. În mijlocul sanctuarului se ridică un turn trainic, având şi în lungime şi în lăţime câte un stadiu; pe acest turn se înalţă un altul, apoi pe acesta din urmă încă unul, şi tot aşa până la opt turnuri. Urcuşul până-n vâri se face pe dinafară, pe o scară răsucită care înconjoară toate turnurile 425; cam pe la mijlocul urcuşului se află un popas şi locuri unde se pot aşeza ca să se odihnească cei ce urcă. În ultimul turn se află un mare templu în care se găseşte un pat larg, frumos aşternut, lângă care stă o masă de aur. Înăuntru nu-i aşezată nicio statuie şi nicio făptură omenească nu-şi petrece aici nopţile, afară doar de câte o femeie din împrejurimi, pe care zeul a ales-o dintre toate; aşa cel puţin spun chaldeenii, care sunt preoţii acestui zeu.

CLXXXII Aceiaşi preoţi chaldecni spun un lucru pe care mie parcă nu-mi vine să-l cred, şi anume că zeul însuşi vine adesea în templu, unde se întinde pe pat, aşa cum, de altfel, se întâmplă şi la Theba în Egipt, după spusele egiptenilor (căci şi acolo o femeie îşi petrece noaptea în templul lui Zeus thehanul 426 şi sc. 2 ice că niciuna, nici alta, din cele două femei, n-au niciun fel de legături cu vreun bărbat muritor), de asemenea şi la Patara, în Lycia, ori de câte ori se află de faţă preoteasa. zeului 427; căci în acele locuri oracolul nu răspunde mereu; dar când preoteasa e acolo, atunci se închide cu zeul peste noapte înăuntrul templului.

CLXXXIII în sanctuarul Babilonului se mai află în partea de jos şi un alt templu428, unde este o mare statuie de aur, înfăţişându-l pe Zeus şezând42), iar alături de statuie o masă mare, făurită toată din aur; treptele şi tronul statuii tot de aur sunt; după spusele chaldeenilor,

toate la un loc trag opt

ICO

tiERODOL”.

sute de talanţi aut în afara templului, vezi un altar de aur ţ dar mai este şi un alt altar mare, pe care sunt sacrificate vite împlinite ca vârstă; căci pe altarul de aut nu este îngăduit să fie jertfite decât animale de lapte. Pe altarul cel mare, chaldeenil ard în fiecare an şi tămâie în valoare de o mie de talanţi, atunci când ţin sărbători în cinstea acestui zeu.

Pe timpul lui Cyrus, în sfântul lăcaş de care vorbesc, se mai afla încă o statuie uriaşă înfăţişând un om, toată de aur, înaltă de doisprezece coţi; eu n-am mai apucat s-o văd, mă mulţumesc numai să vă spun cele ce ştiu de la chaldeeni; Darius, fiul lui Hystaspes, careţi pusese în gând să ia statuia, n-a cutezat totuşi să se atingă de ea; dar Xerxes, fiul lui Darius, s-a făcut stăpân pe ea şi l-a omorât pe preotul care-l oprea să clintească statuia. Acestea sunt odoarele sanctuarului din Babilon; dar acolo mai pot fi văzute şi multe alte prinoase aduse de muritorii de rând.

CLXXXIV Aceasta este înfăţişarea Babilonului; oraşul a avut, negreşit, mulţi regi la cârmă, de care voi pomeni în istoria Asiriei 4X1; ei au înfrumuseţat zidurile şi sanctuarele oraşului; în şirul lor se numără şi două femei. Cea care a domnit mai întâi, cu cinci generaţii înaintea celei de-a doua, se numea Semiramida *432*. Ea a ridicat în câmpie nişte diguri de pământ vrednice de văzut; mai înainte vreme, Eufratul ieşea din albie adesea, înecând câmpia toată.

CLXXXV Regina care a domnit după Semiramida se numea Nitocris 493; mai înţeleaptă decât înaintaşa ei, a lăsat în urmă-i monumente pe care le voi înşira pe rând şi, văzând cât a crescut puterea mezilor şi cât de ameninţătoare ajunsese – mezii cucerind de la asirieni mai multe oraşe, printre care şi Ninive – a luat împotriva lor măsuri de apărare cât a putut mai bine434.

Mai întâi, Eufratul, care trece prin mijlocul oraşului, din drept cum era, l-a făcut să curgă pieziş şi cotit, punând

să se sape canale în partea de miazănoapte a oraşului, în aşa fel încât cursul fluviului trece de trei ori printr-un anumit târg al Asiriei. Numele târgului străbătut de Eufrat este Ardericca; până şi acuma încă, cei ce pleacă de pe ţărmurile Mediteranei spre Babilon, coborând fluviul Eufrat în trei zile, trec de trei

ISTORII. CAKTF. A. I

ori pe lângă această localitate. Regina a pus deci să se facă o lucrare de proporţii uriaşe; de asemenea a mai ridicat nişte întărituri de pământ de-a lungul ambelor maluri ale fluviului, vrednice şi ele de văzut pentru gtosimea şi înălţimea lor.

Mult mai sus de Babilon 4S6, la mică depărtare de fluviu, a mai săpat un lac unde să se adune apele, poruncind să se sape întruna, până când se va da de apă; ca lăţime, malul lacului are un perimetru care măsoară ipatru sute douăzeci de stadii. Cu pământul scos prin săpături a înălţat, în schimb, malurile fluviului, ridicând de-a lungul lor un val de pământ. Când săpătura a fost gata, a pus să se aducă piatră, ridicând şi un parapet de jur-împrejurul lacului.

Regina a făcut amândouă lucrările, cotirea fluviului şi lacul pe locul unde odinioară se întindeau numai mlaştini, pentru ca fluviul, fiind frânt în coturi, să curgă mai lin şi drumul corăbiilor spre Babilon să ajungă şi el cotit, iar la sfârşitul drumului de apă să fie nevoie de un lung înconjur al lacului. Ea a făcut lucrările în acea parte a ţării unde se deschideau trecători şi pe unde trece cea mai scurtă cale din Media4S0, ca nu cumva mezii, venind tot mereu în Asiria, să prindă ceva de veste din ce punea la cale.

CLXXXVI Săvârşind aceste săpături, regina ridica totodată şi o stavilă 437; din ele însă mai trase un folos: fiind împărţit în două şi fluviul tăindu-l pe la mijloc – sub regii care domniseră mai înainte – când voia cineva să treacă dintr-o parte într-alta a oraşului era nevoit să ia o barcă; după socotinţa mea, lucrul era destul de sâcutor. Regina s-a gândit şi la asta. Pe vremea când a săpat lacul pentru strânsul apelor, legată de această lucrare, a. mai

lăsat în urmă-i încă una care să amintească de numele ei. A pus să se taie lespezi uriaşe de piatra şi, când le-a avut gata pregătite şi albia pentru viitorul lac a fost săpata, a întors toată apa fluviului îţi groapa deschisă; pe când lacul se umplea, vechea albie a fluviului, golită acum de apă, a secat. Atunci, regina a pardosit marginile fluviului pe bucata care străbătea oraşul, cum şi coborâşurile de la portiţe spre fluviu, cu cărămidă arsă, aşa cum ai clădi un zid. Pe de altă parte, tocmai pe la mijlocul oraşului, a ridicat un pod din piatra scoasă din săpături, legând între ele pietrele plin xeoabe

de fier şi plumb. Peste pod se întindeau, de cum se lumina de ziuă, nişte blăni pătrate de lemn, pe care babilonienii puteau să treacă; noaptea însă, blânile erau ridicate, ca nu cumva oamenii să hoinărească dintr-o parte în cealaltă a fluviului şi să se fure unii pe alţii. În cele din urmă, ciad iacul săpat s-a umplut cu apa fluviului şi când lucrul la pod s-a isprăvit, regina a întors Eufratul în vechea lui matcă. Astfel se părea că mlaştina secată va aduce foloase în viitor, iar pentru cetăţeni se durase un pod.

CLXXXVII Aceleiaşi regine îi dădu prin gând o viclenie năstruşnică: deasupra porţii celei mai umblate a oraşului, sus de tot, sprijinit de stâlpii porţii, a poruncit să i se construiască mormântul, pe care înscrise următoarele rânduri, care glăsuiau aşa: „Dacă vreunul din regii Babilonului care vor domni după mine se va găsi cândva în mare strâmtoare de bani, să-mi deschidă mormântul şi să ia bănet cât va voi; totuşi, în alte împrejurări, dacă nu se află la mare strâmtoare, să nu care cumva să-l deschidă, că nu va fi spre binele lui”.

Acest mormânt a rămas neatins până pe vremea când domnia a ajuns în mâinile lui Darius. Lui Darius îi era ciudă să treacă pe sub acele porţi şi să nu se folosească de banii închişi acolo, care parcă îl pofteau să-i ia. De trecut însă nu trecea niciodată pe acolo, ca să nu aibă leşul deasupra capului. Deschizând mormântul, nu găsi totuşi niciun ban, ci numai rămăşiţele lui Nitocris şi o altă

inscripţie, glăsuind astfel: „Dacă n-ai fi fost nesăţios după bani şi neruşinat în lăcomia după câştig, n-ai fi deschis raclele celor morţi” 138. Aşa se spune că era această regină.

CLXXXVni Cyrus merse cu război împotriva feciorului acestei regine, care” purta’ numele de Labynetes, ca şi tatăl său 4SB, şi cârmuia peste asirieni 44D, Marele rege nu porneşte la război până nu are adunate de acasă şi merinde şi vite; el aduce cu sine până şi apă din fluviul Choaspes, care trece prin dreptul Susei, singurul fluviu din care bea regele; regelui nu-i este îngăduit să bea din niciun alt fluviu. Apa din Choaspes, după ce se fierbe, este dusă în ulcioare de argint pe un număr

ISTORII. CARTKft I

nesfârşit de căruţe.cu patru roţi, trase de catâri, care-l însoţesc de fiecare dată pe rege ori încotro ar merge.

CLXXXIX mind. „Impotchta-I3 abdonii lui „Cxrus ajunse la fluviul Gyndes 441, ale cărui izvoare se afla în munţii matieniiorii2. Fluviul trece prin ţinutul dardanilor 443 şi se varsă în alt fluviu, Tigru, care, rostogolindu-şi apele de-a lungul oraşului Opis, se varsă în Marea Erythreei. Când Cyrus încerca să treacă acest fluviu, adică Gy-ndesul, apă care se poate trece numai cu barca, unul din caii sfinţi, albi la culoare 444, din neastâmpăr, sări în apă şi încercă să treacă înot; şuvoiul apei însă îl târî şi-l trase la fund, înghiţindu-l. Cyrus se mânie straşnic pe fluviu, pentru că-l înfruntase, şi se lăudă că-l va face atât de mic şi de neputincios, încât, pe viitor, până şi femeile îl vor trece lesne, fără să-şi ude măcar genunchii.

După ce-şi strigă ameninţarea, amânând războiul împotriva Babilonului, Cyrus îşi împărţi oastea în două, apoi o răsfiră de-a lungul unor semne trase cu funia, semne după care urmau să fie săpate câte o sută optzeci de canale pe ambele maluri ale Gyadesului, brăzdând ţinutul în lung şi-n lat. La sfârşitul pregătirilor, porunci oamenilor să înceapă săpăturile, finind seama de mulţimea de oameni care lucrau, săpatul a fost dus la bun sfârşit,

totuşi, cu munca asta s-a pierdut toată vara.

CXC După ce Cyrus s-a răzbunat pe fluviul Gyndes, împărţindu-i apele în trei sute şaizeci de canale 145, la ivirea primelor semne de împrimăvărare în anul următor, îşi urmă calea spre Babilon. Babilonienii îl întâmpinară cu armele. Nici nu se apropie bine de oraş ca babilonienii îl şi atacară, însă fură înfrânţi în luptă şi siliţi să se tragă după zidurile oraşului. Dar, cum ştiau prea bine încă dinainte vreme că Cyrus nu ac va astâmpăra, ba, dimpotrivă, văzându-l cum se leagă de fiecare neam în parte, fără osebire, ei îşi căraseră în cetate merinde pentru mai mulţi ani. Deocamdată nu duceau nicio grijă de împresurare, pe când Cyrus se afla în încurcătură din pricina timpului care se tot scurgea fără ca lucrurile să meargă înainte.

CXCI Până la urmă, fie că cineva i-a venit în ajutor cu un sfat bun, văzându-l la grea cumpănă, fie că singur s-a gândit

la ce avea de făcui, iată ce-a săvârşât: aşezându-şi grosul oştirii la intrarea în oraş a fluviului, adică acolo pe unde fluviul pătrunde în oraş, iar restul în spatele oraşului, adică acolo pe unde fluviuliese din oraş, le porunci oamenilor ca, de îndată ce vor vedea că râul se poate trece cu piciorul, să pătrundă în oraş prin albia lui. După aceste rânduieli şi porunci, el plecă, Mând cu sine pe ostaşii cei mai nevrednici. Ajuns lângă lacul de strânsoare, ceea ce regina făcuse odinioară cu fluviul şi lacul, refăcu şi Cyrus, după pilda ei. Folosind un canal, regele îndrumă apele fluviului spre lacul care acum era ca o mlaştină, şi astfel, scăzând apele fluviului, făcu ca vechea albie să poată fi trecută cu piciorul.

După ce s-a terminat lucrarea, perşii, care aşteptau să dea năvală, intrară în Babilon, urmând albia Eufratului 446; apa, scăzută, abia de le ajungea până la coapse.

Dacă babilonienii ar fi prins dinainte de veste sau ar fi băgat de seamă cele ce săvârşea Cyrus, i-ar fi. lăsat44<! bis pe perşi să pătrundă în oraş şi i-ar fi zdrobit până la unul; ei n-aveau decât să închidă toate portiţele care

dădeau spre fluviu şi, urcându-se pe zidurile care se înălţau de-a lungul malurilor fluviului 447, i-ar fi putut prinde pe duşmani, ca într-un năvod.

Dar perşii se năpustiră asupra lor prin surprindere. Din pricina întinderii oraşului, cum povestesc cei de prin partea locului, marginile Babilonului căzuseră de mult pradă vrăjmaşului şi locuitorii din inima oraşului încă habar n-aveau că erau în mina perşilor; cum se mai nimerise să fie la ei şi o zi de sărbătoare, o duceau numai într-o petrecere, dănţuind tot timpul, până ce af-lară de nenorocirea care-i ajunsese. În acest chip a fost luat Babilonul pentru prima oară 443.

CXCII Voi arata prin mai multe dovezi cât este de mare bogăţia Babilonului. Printre altele, iată, de pildă: întreg pământul cârmuit de marele rege este împărţit [în satrapii], pentru cheltuiala lui şi a oştirii sale, în afara tributului obişnuit. Din cele douăsprezece luni câte sunt într-un an, vreme de patru luni regele este întreţinut de regiunea Babilonului, iar în celelalte opt, de tot restul Asiei, în afară de această regiune. Prin urmare, în privinţa rodniciei, pământul asirian face cât o treime din Asia. Cârmuirea acestui ţinut (satrapie, cum zic perşii) este iS jfOKU. CARTEA I

cea mai. de seamă dintre toate; aici, lui Tritantaichmes, fiul lui Artabazos, care primise de ia rege această satrapie, fiecare zi îi aducea un venit de o întreagă *artabe* de argint (*artabe* este o măsuţă petsană care depăşeşte cu trei hoinice medimna attică) 449. Satrapul mai avea în stăpânire proprie o herghelie de cai, afară de cei de război; armăsarii pentru prăsită erau în număr de opt sute, iar iepe, în număr de şaisprezece mii, deci douăzeci de iepe la un armăsar. De asemenea, se creşteau câini de India 460 în număr atât de mare, încât patru târguri întinse de la şes erau ţinute să aibă numai grija hranei pentru haitele de câini, fiind scutite de orice alte dări. Acestea erau drepturile de care se bucura satrapul Babilonului.

CXCIII Pământul Ăsiriei primeşte puţină ploaie, iar

rădăcina gdului se nutreşte în felul următor: recolta creşte şi bobul se coace numai prin stropire cu apă din fluviu; fluviul nu se revarsă aici peste ogoare ca în Egipt, ci apa este cărată cu braţele de la fluviu sau scoasă cu ajutorul unui sol de cumpene. Întregul ţinut al Babilonului, întocmai ca şi Egiptul, este brăzdat de o reţea de canale. Cel mai mare dintre aceste canale, îndreptat spre răsăritul soarelui de iarnă 46 \ poate fi umblat de corăbii; pornind de la Eufrat, canalul leagă Eufratul de celălalt fluviu, anume Tigrul „pe malurile căruia se ridica cetatea Ninivei.

Din toate ţările câte le cunoaştem, aceasta este cea mai prielnică creşterii roadelor Demetrei...451 bis. localnicii nici nu încearcă să crească în pământul acesta arbori, nici smochinul, nici viţa de vie, nici măslinul. Dar pentru culturile de cereale pământul este atât de mănos, încât de obicei aduce de două sute de ori cât ai semănat, iar în anii deosebit de buni – chiar. şi de trei sute de ori. Frunzele de grâu şi de orz sunt adesea late de patru degete; măcar că ştiu despre mei şi susan că ating înălţimea unui arbust, nu voi mai aminti acest lucru, cunoscând prea bine că pentru cei care n-au fost în ţara Babilonului nici cele ce-am spus despre bucatele câmpului nu vor găsi prea multă crezare.

Babilonienii nu se folosesc de untdelemn de măsline, ci de uleiul pe care-l storc din susan. Pe tot întinsul câmpiei cresc palmieri, din care cei mai mulţi poartă rod. Din rodul palmierilor, o parte se mănâncă, iar din cealaltă se scoate un fel de

vin şi. miere. Îngrijesc palmierul aşa cum se îngrijeşte smochinul; ei împreunează rodul acelor palmieri, cărora elenii le zic „bărbăteşti”, cu rodul palmierilor care fac curmale, pentru ca munculiţă, pătrunzând în curmală, să-i ajute să se coacă şi să n-o lase să cadă; căci palmierii bărbăteşti poartă în fructul lor astfel de musculiţe, întocmai.ca şi smochinii sălbatici432.

CXCIV Urmează să vorbesc despre ceea ce, după

oraş cel puţin, se înfăţişează ochilor mei drept cea mai mare minune din ţara asta.

Bărcile cu care localnicii coboară fluviul, spre Babilon sunt rotunde şi făcute în întregime din piele 453, căci, atunci când făuresc coastele din nuiele de salcie tăiate din ţinutul Armeniei, care se află mai sus de Asiria, le învelesc pe dinafară cu piei tăbăcite, care alcătuiesc un fel de fund, fără a mai rotunji pupa sau a mai ascuţi prora. Bărcile iau astfel înfăţişarea unor scuturi; pe dinăuntru căptuşesc cu paie fiecare barcă, iar apoi, încărcându-le cu mărfuri, le dau drumul să plutească la vale. În acest chip se transportă numeroase vase pline cu vin adus din Fenicia 434.

Barca este cârmuită de doi oameni care stau în picioare şi care se ajută fiecare de dte o vâslă: unul trage spre sine vâsla, iar celălalt o împinge. Aceste bărci nu sunt deopotrivă de mari, ci când foarte mari, când ceva mai mici; cele mai mari cară poveri până la cinci mii de talanţi 453. În fiecare barcă se află câte un măgar viu, iar în cele mai mari chiar mai mulţi. După ce luntraşii ajung plutiş la Babilon şi îşi desfac încărcătura, scot în vânzare şi pereţii vasului, şi paiele din bărci, strigând în piaţă cât îi ţine gura. Pieile însă le încarcă pe spinarea măgarilor şi se întorc cu ele cu tot în Armenia – căci, să mai urce cu barca îndărăt, în susul fluviului, nu e nicicum cu putinţă, curentul apei fiind prea repede. Iată de ce nu-şi fac oamenii bărcile din lemn, ci din piele. Când ajung îndărăt în Armenia – tot mânându-şi măgarii pe la spate îşi făuresc alte bărci în acelaşi chip. Acestea aveam să vă spui despre înfăţişarea bărcilor din acest ţinut.

4 CXCV Ca îmbrăcăminte, babilonienii, poartă o tunică de in care le ajunge până la călcâi, peste aceasta îşi trag o altă tunică.

de lână, şi pe urma se înfăşoară cu o mantie uşoară, albă la culoare. Încălţămintea care se poartă în partea locului seamănă cu embadele beoţiene 455 bis. Părul şi-l poartă în plete, încins cu mitră, iar trupul şi-l ung în

întregime cu miresme. Fiecare poartă cu sine un sigiliu şi un toiag lucrat de mână; în vârful fiecărui toiag se află un chip, fie măr, trandafir, crin, pajură sau orice alt semn, căci după datină nu le e îngăduit să poarte un toiag fără un anume semn 45 (î. Iată care le este găteala.

CXCVI La ei sunt statornicite următoarele rânduieli de viaţă. Cea mai înţeleaptă, după socotinţa mea, era una pe care am aflat că o au şi veneţii, un neam illyric *457*. În fiecare sat, o dată pe an, se ţinea următoarea sărbătoare: câte fete erau de măritat, toate erau strânse la un loc şi, în jurul lor, se aşezau roată o mulţime de bărbaţi. Ridicându-se pe r4 nd în picioare, un crainic le scotea în vânzare pe fiecare în parte; începutul se făcea cu cea mai frumoasă dintre toate, apoi, după ce fata era vândută la mezat pe bani buni, era strigată alta, oare venea la rând, ca frumuseţe, după prima. Vânzarea se făcea în vederea căsătoriei. Tinerii babilonieni în vârstă de însurătoare, câţi erau bogaţi, întrecându-se unii – pe alţii, îşi cumpărau la mezat cele mai frumoase fete; tinerii din popor, şi ei buni de însurat, care n-aveau ce face cu o înfăţişare frumoasă, luau fetele mal urâte, dar totodată şi ceva bani. Căci, de îndată ce isprăvea cu vânzarea celor frumoase, crainicul obişnuia să ridice pe cea mai slută, sau chiar pe una schiloadă – dacă era vreuna – şi-i striga numele, întrebând cine voia s-o ia de nevastă, oferind totodată şi cea mai mică. sumă de bani – până când o dădea celui care primea s-o ia şi pentru banii aceia puţini. Danii proveneau din vânzarea frumoaselor, şi astfel cele frumoase le măritau pe cele slute şi pe cele schiloade. Nimănui nu-i era îngăduit să-şi dea fata după cine vrea 458, dar nici să ducă acasă fata cumpărată fără a-şi găsi pe cineva care să dea chezăşie pentru el; cumpărătorul trebuia să găsească mai întâi chezaşi c-o va lua de nevastă şi abia după aceea putea s-a ducă la el acasă; dacă cei doi nu se potriveau, legea zicea că banii să fie daţi îndărăt. În schimb, era îngăduit oricui să ia parte la tâtg, chiar dacă venea dintr-un alt sat.

HERODOT

Prin urmare, aceasta era cea mai înţeleaptă din

rânduieli Jo de odinioară ale babilonienilor, care însă nu mai dăinuie astăzi. De curând au născocit altceva, pentru ca fetele lor să nu îndure trai rău din partea bărbaţilor şi nici să nu fie înstrăinate în alte oraşe 4! le; de când au căzut. sub juguil robiei şi, asupriţi de vrăjmaş, şi-au prăpădit averea, tot omul din popor, ajuns la mate nevoie, îşi lasă fetele să se vândă pe bani.

CXCVII Iată acum o altă rânduială, a doua la rând în privinţa înţelepciunii ce-o dovedesc: pe bolnavi îi scot în piaţa publica, căci pe la ei nu sunt medici 4 e°. Oamenii, tot trecând prin faţa bolnavului, îi dau sfaturi cu privire la boală, fie că au zăcut chiar ci de acelaşi tău ca şi bolnavul, fie că i-au văzut pe alţii suferind; apropiindu-se de bolnav, în afară de sfaturi, îl îndeamnă să facă ceea ce au făcut la rândul lor ca să scape de aceeaşi boală sau i-au văzut pe alţii că fac. Nu este iertat să treci tădind din gură pe lângă un bolnav şi să nu-l întrebi de ce boală zace.

CXCVIII Leşurile le ung cu miere; încolo tânguirile şi bocetele de moarte sunt aproape la fel cu cele din Egipt.

Ori de câte ori un soţ babilonian s-a împreunat cu nevasta lui, se aşază lângă un vas în care ard mirodenii; nevasta, de cealaltă parte a vasului, face şi ea acelaşi lucru. Când mijeşte de ziuă, se spală amândoi; căci, până nu s-au spălat, nu le este îngăduit să se atingă de vreun vas. Acelaşi obicei îl păzesc şi arabii.

CXCJX Dar cel mai ruşinos din obiceiurile câte le au babilonienii este acesta: fiecare femeie din ţinut are datoria, o dată în viaţa ci, să stea în templul Afroditel şi să se dea unui bărbat străin 4C1. Multe din ele, mândre de averea lor, socotind înjositor să se amestece în gloată, aşteaptă în faţa templului în care acoperite cu coviltir; în urma lor se află o grămadă de slugi. Dar cele mai multe fac aşa: în număr mare, cu capul încins de un curmei de sfoară403, se aşază pe jos în incinta sacră a templului Afroditei; unele vin, altele se duc. Printre femei se deschid în toate părţile cărări mărginite cu frânghii, pe unde trec într-una bărbaţii care aleg. Când o femeie s-a

aşezat în acest loc, nu se mai poate întoarce acasă până ce vreunul dintre străini, zvârlindu-i bani în poală, nu se împreună cu ea în afara templului 4G3. Atunci când îi azvârle banii, bărbatul trebuie să rostească: „Chem pentru tine pe zeiţa Mylitta”. Asirienii numesc Mylâtta pe Afrodita. Banii aruncaţi pot fi cât de puţini; bărbatul n-are de ce să se teamă că va fi respins; legea nu îngăduie acest lucru, căci banii devin sfinţiţi. Femeia urmează pe cel dintâi bărbat care i-a aruncat bani şi nu înlătură pe nimeni. După ce s-a împreunat cu acel bărbat, dezlegată de orice îndatorire faţă de zeiţă, se întoarce acasă, şi din clipa aceea n-o mai poţi ademeni nici chiar de-ai acoperi-o cu aur464. Cele frumoase la faţă şi bine făcute se întorc repede acasă, dac cele slute aşteaptă mult şi bine, nefiind în stare să împlinească cerinţa legii; sunt unele care aşteaptă până şi trei, patru ani. În unele părţi din Cipru se află otându-i ăla asemănătoare cu aceasta.

CC Acestea sunt cânduielile de viaţă statornicite la babilonieni. Printre ei se află trei triburi care nu mănâncă nimic altceva decât peşte, pe care, după ce l-au prins, îl usucă la soare şi pe urmă îl pun în nişte piuliţe, îl pisează, apoi îl cern prin nişte pânză rară. Fiecare mănâncă peştele după plac, fie frământându-l într-un fel de cocă groasă, fie punându-l la cuptor ca pe o pâine.

CCI Când şi acest neam a fost supus de Cyrus, pe marele rege îl cuprinse dorinţa să-i aducă sub ascultarea sa şi pe massageţi. Neamul mas săgeţilor se spune că este şi mare şi viteaz, locuind spre partea unde răsar zorile şi soarele, dincolo de fluviul Araxes, în faţa issedooilor 465; unii mai spun că acest neam ar fi scit la obârşia lui.

CCII Araxes 46G, după unii se zice că ar fi mai mare decât Istrul4B7, după alţii, mai mic. De-a lungul său, după câte se spun, sunt presărate o sumedenie de insule care se apropie ca mărime de Losbos; pe aceste insule, oamenii, cate vara se hrănesc cu tot soiul de rădăcini dezgropate din pământ, îşi strâng oeoparte grămezi de fructe coapte, culese din pomi, şi cu aceste fructe se hrănesc în timpul iernii. Se mai zice că ei ar fi des – IS – Herodot – Istorii vol.

coperit şi un pnra purtător de nişte fructe pe care – după ce se strâng laolaltă pe ginţi şi aprind un foc mare în jurul căruia se aşază – le aruncă în jar şi «apoi se îmbată criţă de mireasma lor, aşa cum se îmbată elenii cu vin, însă numai trăgând pe nări mirosul răspândit din fructul, care arde aruncat pe jăratic; cu cât aruncă mai multe asemenea fructe, cu atât se îmbată mai tare, până când, sculându-se în picioare, se apucă de dănţuât şi de cântat. Aşa se spune c-al fi felul lor de trai.

Fluviul Araxes curge din ţinutul matienilor 408, de unde vine şi Gyndesul, cel care a fost despărţit de Cyrus în trei sute şaizeci de canale; Araxes se varsă prin patruzeci de guri, din care toate, afară de una singură, se pierd în mlaştini şi smârcuri, pe unde se zice că sălăşluiesc nişte oameni care mănâncă peşte crud, iar ca îmbrăcăminte folosesc pielea de focă. Una din gurile Araxesului dă însă fără nicio piedică în Marea Caspică.

CCIII Marea Caspică este de sine stătătoare, fără a mai da în cealaltă mare; căci marea brăzdată de corăbiile elene 4G9, ca şi cea de dincolo de coloanele lui Heracles, numită Atlantis 47°, şi Marea Erythree 471 nu sunt de fapt decât una şi aceeaşi mare. În schimb, Caspica este o mare aparte 472 f având o lungime de cincisprezece zile, dacă o străbaţi într-o corabie cu vâsle 473, iar ca lăţime, acolo unde e mal lată, opt zile. În ţinuturile care se întind la apus de coastele acestei mări, se răsfiră coama Caucazului, cel mai mare şi mai înalt dintre toţi munţii, în Caucaz trăiesc numeroase neamuri de tot soiul, cele mai multe hrănindu-se cu fructe şi rădăcini sălbatice. La aceste neamuri se spune că s-ar găsi nişte arbori ale căror frunze sunt aşa fel, încât, dacă localnicii le marină şi le amestecă cu apă, dobândesc vopsele cu care-şi zugrăvesc tot felul de chipuri pe haine; chipurile zugrăvite nu ies la spălat, d se tocesc numai odată cu ţesătura hainei, ca şi cum ar fi fost şi ele de la început ţesute. Se mai spune că aceşti oameni se împreunează în văzul lumii, ca dobitoacele.

CCIV Prin urmare, spre apus, marca aceasta, numită Caspica, este străjuită de Caucaz; spre răsăritul zorilor şi soaretâsare se întinde cât vezi cu ochii o câmpie nesfârşită. Din

această câmpie nemărginită, cea mai mare parte o stăpânesc massageţii, împotriva cărora avea de ghid Cyrus să pornească.

Multe şi nenumărate pricini îl aţâţau şi-l împingeau la acest război; mai întâi, naşterea lui, credinţa ce-o avea că este mai presus decât orice muritor; în al doilea rând, norocul care-i surâsese mereu în toate luptele ce le purtase; căci, într-adevăr, ori încotro şi-ar fi întors Cyrus armele, acelui neam îi era peste putinţă să scape.

CCV Pe vremea aceea, după moartea soţului ei, peste massageţi domnea o regină; Tomyris îi era numele. Cyrus trimise crainici s-o peţească, sub cuvânt că doreşte să-i fie soţie. Dat Tomyris, simţind numaidecât că Cyrus n-o dorea pe ea, ci domnia asupra mas săgeţilor, nu-i îngădui să intre în ţară. Cyrus, după aceasta, când văzu că nu i se prinsese vicleşugul, înaintând spre Araxes, porni pe faţă război cu massageţii; el puse să se dureze poduri de legătură peste fluviu pentru trecerea oştilor174, iar pe corăbiile care treceau de la un mal la celălalt ridică nişte turnuri de apărare.

CCVI Pe când Cyrus se îndeletnicea cu aceste pregătiri, Tomyris* trimişându-i un crainic, îi spuse aşa: „O rege al mezilor, încetează cu cele ce ai început, căci nu poţi şti dacă, săvârşindu-le, vor fi spre binele tău. Opiindu-te, chinuieşte mai departe peste ai tăi – şi rabdă ca şi noi să domnim peste supuşii ce-i avem sub stăpânire. Dar parcă văd că n-ai să vrei să dai ascultare sfaturilor noastre şi că ai să alegi orice, numai liniştea nu. Dacă ţii cu orice preţ să te masori cu massageţii, ei bine, fie, lasă truda prin care te tot căzneşti să durezi poduri peste fluviu, şi pătrunde pe pământul nostru după ce ne vom fi depărtat de fluviu cale de trei zile. Sau, de crezi că e mai bine să ne primeşti pe noi la voi acasă, fă tu însuţi acelaşi lucru”.

Auzind acestea, Cyrus chemă la el pe fruntaşii perşilor şi, după ce adună sfatul, supuse judecăţii lor faptele, sfătuindu-se cu ei ce trebuie să facă. Părerile tuturor se potriviră; fruntaşii dădeau sfaturi ca Tomyris şi oştirea ei să fie primită în ţinutul pers.

15*

HERODOT

CC VII Atunci însă, Cresus din Lydia, care era de faţă, arătă partea slabă a acestei hotărâri şi înfăţişă cu totul altă părere zicând 475: „O rege, ţi-am spus-o şi mai înainte 476; deoarece Zeus m-a dăruit ţie, orice neajuns ar ameninţa casa ta, mă voi strădui, după puterile mele, să-l întorn din drum; nenorocirile. prin care am trecut, aşa amare cum au fost, mi-au slujit totuşi de învăţătură. Dacă te crezi nemuritor şi crezi că porunceşti unor oşti tot nemuritoare, atunci nu mai are niciun rost să-ţi descopăr ce gândesc; dacă însă recunoşti că eşti doar un om, care domneşte tot peste oameni muţi tort, cugetă mai întâi că roata norocului din viaţa omenească, tot învârtindu-se, nu îngăduie ca mereu unii şi aceiaşi să se bucure de fericire. Prin urmate, cu privire la cele despre care este vorba, eu am o părere cu totul deosebită decât cei de faţă. Dacă vom primi ca duşmanul să intre în ţara noastră – iată care ar fi primejdia ce te paşte. O dată învins, se prăbuşeşte şi toată împărăţia ta; căci este de aşteptat că massageţii, mvingători, n-o vor lua îndărăt la fugă, ci vor năvăli asupra pământurilor ce le stăpâneşti. De eşti învingător, victoria nu va avea atâta răsunet ca atunci tind, trecând în ţara lor, i-ai birui pe massageţi şi i-ai pune pe fuga; părerii pe care o resping, mă voi mai împotrivi şi cu următorul temei: după ce vei fi învins pe oştenii care te vor înfrunta, vei avea putinţa să pătrunzi până în inima împărăţiei reginei Tomyris. În afară de cele spuse, aş mai adăuga că este lucru de ruşine şi de neîndurat ca Cyrus, fiu al lui Cambyses, să dea îndărăt în faţa unei femei şi să-i lase liberă înaintarea. Părerea mea este că trebuie să trecem dincolo şi să înaintăm pe măsură ce massageţii vor da îndărăt, apoi, să se facă încercarea de aii doborî,

săvârşând cele ce vă învăţ eu acum. După câte am auzit, massageţii nu cunosc nimic din desfătările care-i bucură pe perşi şi habar n-au de bunurile care-ţi fac viaţa plăcută. Pentru astfel de oameni, tăiaţi fără cruţare cât de mulţi berbeci, gătiţi-le gustos carnea şi apoi întindeţi o masă de ospăţ în tabăra noastră; mai puneţi pe masă din belşug cratere cu vin curat şi tot felul de alte bunătăţi; după ce veţi face aceste toate, lăsaţi în urma voastră partea cea mai slabă a oştirii, iar restul oamenilor s-o ia îndărăt spre fluviu, de unde a venit. De nu mă înşel în socoteli, duşmanii, văzând atâtea bunătăţi.

se vor. năpusti asupra lor şi nouă nu ne mai rămâne altceva decât să ne arătăm vrednicia”.

CC VIII Acestea au fost părerile cate se ciocniră. Cyrus, înlături. nd-o pe cea dintâi, a dat ascultare părerii lui Cresus, şi a trimis vorbă reginei Tnmyris să se retragă, deoarece d. urma să pornească împotriva ei trecând fluviul. Ea se retrase într-adevăr, aşa cum făgăduise de la început. Cyrus îl lăsă pe Cresus în grija propriului său fiu, Cambyses, căni ia hotar îs e să-i treacă domnia, şi-l sfătui în fel şi chip pe Cambyses să-l cinstească şi să se poarte cât nu se poate mai bine cu Cresus, dacă cumva lupta împotriva massageţilor n-ar fi ieşit cu izbândă; după aceste sfaturi, îi trimise pe amându-i în Pers ia, iar el trecu fluviul în fruntea oştii sale 47 7.

CCIX După ce trecu dincolo de Ătaxes, ia venirea nopţii, Cyrus avu în somn, pe pământul massageţilor, următoarea vedenie: în vis, se făcea că-l vede pe cel dintâi născut al lui Hystaspes cu aripi crescute la umeri, dintre care una îşi arunca umbra peste Asia, iar cealaltă peste Europa. Hystaspes, fiu al lui Arsames din neamul Ahemenizilor, avea ca prim-născut pe Darius, atunci în vârstă de cel mult douăzeci de ani; Darius fusese lăsat în Persia, deoarece nu atinsese încă anii de oaste4*8. Când s-a trezit, Cyrus a fost pus pe gânduri de ce va să însemne visul. Cum i s-a părut că are o deosebită însemnătate,

chemându-l pe Hystaspes şi luându-l singur deoparte, îi spuse; „Hystaspes, fiul tău a fost dovedit că unelteşte împotriva mea şi a domniei mele 479; cum n-am nicio umbră de îndoială asupra faptului, te uni lămuri şi pe tine. Zeii îmi poartă de grijă şi-mi arată mai dinainte primejdiile ce mă pândesc. În noaptea trecută, pe când dormeam, am văzut în vis pe cel mai mare dintre fiii tăi purtând aripi pe umeri, din câte una adumbrea Asia, iar cealaltă Europa. După acest vis, nu mai e la mijloc nicio îndoială că unelteşte împotriva mea. Prin urmate, în ce te priveşte, ia-o îndărăt în Persia pe drumul cel mai scurt şi fă aşa ca – după ce voi fi supus ţinuturile astea şi mă voi fi întors acasă – să-mi poţi înfăţişa băiatul pentru a-l cerceta”.

HERODOT

CCX Cyrus rostea acestea fiind încredinţat că Darius uneltea împntrivă-i. Zeii însă îi dădeau mai dinainte de ştire că el însuşi avea să-şi găsească sfârşitul pe meleagurile unde se afla480, iar puterea lui regească urma să treacă la Darius. Hystaspes răspunse cu aceste cuvinte: „O rege, ferească-ne 2 eii să se afle pe pământ vreun pers care să uneltească împotriva ta, iar dacă totuşi se află, facă-l să piară cât mai repede; tu eşti cel care-ai făcut din perşi oameni îi bori, din sclavi ce erau; tu l-ai făcut să poruncească tuturor, în loc să primească porunci de la alţii. Dacă o vedenie te vesteşte că fiul meu pune la cale să-ţi răstoarne domnia, îl încredinţez în mâinile tale să faci cu el ce vrei”. După acest răspuns, Hystaspes, trecând îndărăt fluviul, luă drumul Pecsiei pentru a-şi păzi fiul să nu facă vreun rău lui Cyrus.

CCXI Cyrus, în schimb, înainta cale de o zi de la ţărmurile Araxesului şi făcu ceea ce-l sfătuise Cresus. După aceasta, împreună cu cea mai aleasă parte a oştirii sale, Cyrus coborî îndărăt spre Araxes, lăsând în urmă partea care nu era bună de nimic; năvălind asupra acestora cam o treime din oastea massageţilor, îi trecură prin sabie, deşi oamenii s-au apărat; mas săgeţii, îndată ce zăriră masa întinsă, cum tocmai îşi doborâseră potrivnicii, se aşezară la ospăţ şi se puseră pe benchetuit; ghiftuiţi de

mâncare şi băutură, nu trecu mult şi adormiră481. Perşii, întorcându-se, au ucis un mare număr dintre ei şi au prins de vii un număr şi mai mare, printre alţii şi pe fiul reginei Tomyris – care se afla în fruntea oştirii massagete – pe nume Spargapises.

CCXII Regina, înştiinţată de ce se petrecuse cu oştirea şi cu fiul ei, trimiţând un crainic la Cyrus, îi spuse următoarele: „Cyrus, om nesăţios de sânge, nu te făli cu cele întâmplate – dacă, datorită rodului viţei de vie, care şi pe voi când beţi fără măsură vă înnebuneşte într-atâta încât vinul vi se coboară în picioare, iar spre gură urcă vorbe urâte – dacă, zic, printr-o astfel de otravă l-ai învins cu înşelăciune pe fiul meu, şi nu în lupta dreaptă I Acum nu fac decât să te sfătuiesc de bine, şi ascultă vorbele mele: dă-mi fiul îndărăt şi părăseşte nevătămat acest ţinut, măcar că ţi-ai bătut joc de a treia parte din oştirea mas –

săgeţilor. De nu vei face cele ce-ţi spun, mă jur pe soare, stăpânul mas săgeţilor, că te voi sătura eu de sânge, oricât de nesătul ai fi 1”.

CCXIII Cyms, când primi înştiinţarea, n-o luă în seamă, Iar Spargapises, fiul reginei Tomyris, când se trezi din beţie şi-şi dădu seama de nenorocirea în care se afla, rugându-se de Cyrus să fie dezlegat din lanţuri, dobândi ceea ce-l rugase, dar de îndată ce se văzu dezlegat şi cu inimile libere, îşi curmă firul vieţii.

CCXIV în acest fel se sfârşi Spargapises. Tomyris, când văzu că Cyrus nu-i dă ascultare, strângându-şi toate oştile câte le avea, porni la luptă împotriva lui Cyrus. Socot că această bătălie, din toate câte s-au dat vreodată între barbari, a fost cea mai sălbatică. După câte am aflat, iată cum s-a desfăşurat: la început, se spune că, păstrând oarecare depărtare între ei, au zvârlit unii în alţii cu săgeţi; apoi, când n-au mai avut nicio săgeata, s-au încăierat, dând năvală cu lăncile şi săbiile. Multă vreme s-au tot luptat ei aşa, fără ca vreunul să dea semne că slăbeşte în puteri; în cele dia urmă, massageţii au biruit.

Cea mai mare parte din oastea lui Cyrus a fost

nimicită pe acele locuri, iar Cyrus însuşi şi-a găsit acolo sfârşitul, după ce domnise douăzeci şi nouă de ani482. Tomyris, utnplând un burduf cu sânge de om, puse să fie căutat leşul lui Cyrus printre mormanele de perşi morţi şi, când îl găsi, îi muie capul în burduf; ocărind mortul, îi vorbea aşa: „Deşi sunt încă în viaţă şi te-am biruit în luptă, tu totuşi m-ai ucis, prinzându-mi fiul prin înşelăciune; acuma însă, precum te-am ameninţat, mi-a venit mie rândul să te satur de sânge 1” Din nenumăratele povestiri despre moartea lui Cyrus, am. ales-o pe cea oare mi s-a părut cea mai vrednică de crezare 48S.

CCXV Massageţii se îmbracă ca sciţii 484 şi duc un fel de viaţă asemănător; ei se luptă atât călare, dt şi pe jos (căci sunt meşteri în amândouă felurile de luptă), sunt buni arcaşi, buni aruncători cu suliţa şi poartă de obicei sagaris 486. Ei folosesc numai aurul şi arama. Pentru vârfurile de suliţe, de săgeţi şi sagaris, întrebuinţează numai arama; chiverele, cingătorile şi piep

tarele şi le împodobesc cu aur. Iar în ce priveşte caii, şi Jor le apără pieptul cu platoşe de aramă, iar frâul, zăbala şi căpăstrul le înfrumuseţează cu aur; nu întrebuinţează niciodată fierul şi argintul. De altfel, în ţara lor nu se găseşte nicl urmă de fier sau argint, pe când aurul şi arama se află din belşug.

CCXVI Iată care sunt obiceiurile lor. Fiecare ia de nevastă o singură femeie, dar trăiesc totuşi cu toate, după plac; acest obicei pe care elenii spun că-l au sciţii, nu-l aflăm la sciţi, ci la massageţi. Când un massaget pofteşte o femeie, îşi anină tolba cu săgeţi de căruţa ei486, şi se împreună cu ea fără sfială şi fără teamă. La ei, hotarul vieţii nu e mai dinainte hotărât; când cineva ajunge foarte bătrân, se adună toate rudele şi-l jertfesc, jertfind odată cu el şi vite; carnea o pun la fiert şi apoi se ospătează. Acest sfârşit îl privesc ca pe cd mai fericit; dacă cineva moare de boală, nu-l mănâncă, ci-l îngroapă, plângându-l pentru nenorodrea că n-a apucat să fie jertfit. De însămânţat nu însămânţează nimic, ci trăiesc din tăierea vitelor şi prinsul

peştelui, pe care-l au din belşug în apele Araxesului; sunt mari băutori de lapte. Dintre zei se închină numai soarelui, căruia îi jertfesc cai. Temeiul care-i face să aducă această jertfă este următorul: celui mai iute dintre toţi zeii îi sacrifică pe cea mai ageră dintre toate vieţuitoarele.